

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

ANUL XXXIII

2

IULIE — DECEMBRIE

1988

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

CONSILIUL DE CONDUCERE

IOAN PĂTRUȚ — *redactor-șef*

ROMULUS TODORAN — *redactor-șef adjunct*

VIOREL BIDIAN — *membru al Colegiului de redacție*

VASILE BREBAN

DUMITRU D. DRAȘOVEANU

DIMITRIE MACREA

membru corespondent al Academiei R. S. România

ION MĂRII

PETRU NEIESCU

GRIGORE RUSU — *membru al Colegiului de redacție*

SABINA TEIUȘ

CARMEN VLAD

MIRCEA ZDRENGHEA

EUGEN BELTECHI — *secretar responsabil de redacție*

NICOLAE MOCANU — *secretar responsabil de redacție ; membru al Colegiului de redacție*

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, revistele se pot procura prin poștă, pe bază de abonamente.

Manuscrisele, cărțile și revistele
pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite la Consiliul de conducere al revistei „CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ”.

La revue paraît 2 fois par an.

Toute commande de l'étranger (fascicules ou abonnements) sera adressée à ROMPRESFILATELIA, Sectorul Export — Import Presă, P. O. Box 12—201, télex 10376, prsfi r, Calea Griviței nr. 64—66, 78104 Bucarest, Roumanie.

En Roumanie, vous pouvez vous abonner par les bureaux de poste.

Les manuscrits, les livres et les revues proposés en échange, ainsi que toute correspondance seront envoyés au Conseil de Direction de la revue « CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ ».

APARE DE 2 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI

3400 CLUJ-NAPOCA, STR. EMIL RACOVITĂ 21
TELEFON : 3.48.98 (INT. 2), 3.62.05

SUMAR

GRAMATICĂ

VIOREL HODIȘ, Vehicularea informației sintactice	99
--	----

LEXICOLOGIE

ELENA COMȘULEA și FELICIA ȘERBAN, Numeralul <i>unu</i> din perspectivă lexicografică	111
Note lexicale și etimologice (Ioana Anghel; V. Bidian, D. Loșonți, Gr. Rusu; Doina Grecu; Victoria Moldovan)	121

DISCUȚII

MIRCEA HOMORODEAN, Toponimul <i>Paring</i>	137
I. MĂRII, Pe marginea unui dicționar dialectal (II)	141
IOAN PĂTRUȚ, Note de onomastică	151

RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CĂRȚI

ION COTEANU, MARIUS SALA, <i>Etimologia și limba română</i> , București, 1987 (V. Breban)	155
VASILE BREBAN, <i>Dicționar general al limbii române</i> , București, 1987 (Sabina Teiuș)	159
<i>Studii de onomastică</i> , vol. IV, Cluj-Napoca, 1987 (Mircea Homorodean)	161
DOMINIQUE MAINGUENEAU, <i>Nouvelles tendances en analyse du discours</i> , Paris, 1987 (Ligia Stela Florea)	163
<i>Elementi stranieri nei dialetti italiani</i> . I, Pisa, 1986 (Mircea Homorodean)	165
<i>Progetto di ricerca sulla toponomastica del Piemonte montano</i> , Torino, 1984 (D. Loșonți)	166
L. V. ZLATOUSTOVA, R. K. POTAPOVA, V. N. TRUNIN-DONSKOJ, <i>Obščaja i prikladnaja fonetika</i> , Moscova, 1986 (Ioan Teodor Stan)	168
<i>Teorija i metodika onomastičeskich issledovanij</i> , Moscova, 1986 (Onufrie Vințeler)	170

IN MEMORIAM

Octavian Nandriș (1914—1987) (Gabriel Vasiliu)	173
--	-----

INDICE	175
------------------	-----

CERCETĂRI DE LINGVISTICĂ

RECHERCHES DE LINGUISTIQUE

Année XXXIII, n° 2

1988

juillet — décembre

SOMMAIRE

GRAMMAIRE

VIOREL HODIȘ, La façon dont est véhiculée l'information syntaxique	99
--	----

LEXICOLOGIE

ELENA COMȘULEA et FELICIA ȘERBAN, Le numéral <i>unu</i> , du point de vue lexicographique	111
Notes lexicales et étymologiques (Ioana Anghel ; V. Bidian, D. Loșonți, Gr. Rusu ; Doina Grecu ; Victoria Moldovan)	121

DISCUSSIONS

MIRCEA HOMORODEAN, Le toponyme <i>Parîng</i>	137
I. MĂRII, À propos d'un dictionnaire dialectal (II)	141
IOAN PĂTRUȚ, Notes d'onomastique	151

COMPTES RENDUS ET PRÉSENTATIONS DE LIVRES

ION COTEANU, MARIUS SALA, <i>Etimologia și limba română</i> , București, 1987 (V. Breban)	155
VASILE BREBAN, <i>Dicționar general al limbii române</i> , București, 1987 (Sabina Teiuș)	159
<i>Studii de onomastică</i> , vol. IV, Cluj-Napoca, 1987 (Mircea Homorodean)	161
DOMINIQUE MAINGUENEAU, <i>Nouvelles tendances en analyse du discours</i> , Paris, 1987 (Ligia Stela Florea)	163
<i>Elementi stranieri nei dialetti italiani</i> . I, Pisa, 1986 (Mircea Homorodean)	165
<i>Progetto di ricerca sulla toponomastica del Piemonte montano</i> , Torino, 1984 (D. Loșonți)	166
L. V. ZLATOUSTOVA, R. K. POTAPOVA, V. N. TRUNIN-DONSKOJ, <i>Obščaja i prikladnaja fonetika</i> , Moscova, 1986 (Ioan Teodor Stan)	168
<i>Teorija i metodika onomastičeskich issledovanij</i> , Moscova, 1986 (Onufrie Vințeler)	170

IN MEMORIAM

Octavian Nandriș (1914—1987) (Gabriel Vasiliu)	173
INDEX	175

VEHICULAREA INFORMAȚIEI SINTACTICE

VIOREL HODIȘ

Orice cuvânt, ca semn lingvistic, ne furnizează informații.

„Definim prin *informație lingvistică* elementele noi în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în sau sugerate de semnificantul unui semn lingvistic sau al unui grup de asemenea semne [s.a.]”¹.

Izolată, adică neîncadrată într-un context organizat sintactic, cuvântul ne furnizează doar *informație semantică* și, uneori, *morfologică*: *pîine*, „aliment de bază al omului...” (informație semantică); „substantiv feminin singular...” (informație morfologică); *cuțit*, „instrument de tăiat...” (informație semantică), „substantiv neutru singular” (informație morfologică).

Uneori chiar și valoarea morfologică este nedegajabilă. Există cuvinte care doar în sintagme își vor actualiza informația morfologică ce o poartă. Astfel: a) *roșie*, *vînată* vor fi „substantive feminine” în *roșie (coaptă)*, *vînată (frumoasă)*, dar „adjective feminine” în *(flamură) roșie*, *(culoare) vînată*, în timp ce b) *vesel*, *consecrent* vor învedera informațiile „adjective masculin/neutru singular” în *(copil) vesel*, *(com portament) consecrent*, respectiv „adverbe de mod” în sintagmele *(petreceau) vesel*, *(pregătindu-se) consecrent*.

Informația sintactică, însă, a oricărui cuvânt, este nulă cîtă vreme acesta rămîne izolat. Numai în fraze și propoziții, contexte ce presupun componenta relație, apare acest tip de informație. Astfel, *cuțitul taie pîine* reprezintă o organizare sintactică ce actualizează — pentru fiecare component — o anumită informație sintactică: „subiect” + „predicat” + „obiect direct”.

Informația sintactică este, deci, consecința, efectul, care are o cauză, anume existența relațiilor sintactice în textul organizat dat.

În dorința de a evidenția caracterul variabil, aleatoriu și dinamica valorilor sintactice ale gramaticii românești, ne propunem să facem în cele ce urmează cîteva referiri asupra acestor laturi ale problemei.

Potrivit unor vechi convenții, relațiile sintactice materializează, ilustrează cele două axe carteziane: *verticală* (relațiile de subordonare) și *orizontală* (relația de coordonare, precum și cea denumită mai recent de *apozare*)². Aceste axe reprezintă atît direcțiile, cît și sensurile de vehiculare a informației sintactice, problemă pe care o abordăm în limitele așa-numitei sintaxe tradiționale.

¹ Vezi Emese Kis, *Dislocările informației lingvistice și particularitățile dialectului daco-român care îl deosebesc de dialectele transdanubiene*, în *Studii*, vol. I, [f.l.], 1978, p. 15.

² Vezi articolul nostru, *Natura sintactică a relației apozitive. Coordonarea și relația apozitivă în opoziție cu subordonarea*, în *GL*, XVIII, 1973, nr. 2, p. 297—312 (în continuare: *Natura sintactică*).

I. În relația de subordonare vom constata, în primul rând, că avem un număr fix de termeni, anume doi și nu mai mulți, ceea ce ne permite din capul locului s-o caracterizăm ca binară, spre deosebire de celelalte³.

În relația binară de subordonare (indiferent de specificitatea acesteia: atributivă, completivă etc.) cei doi termeni R(egentul) și S(ubordonatul) își actualizează valori gramaticale eterogene: morfologice (regentul) și sintactice (subordonatul). Spre exemplu în *poetul tânăr* R(*poetul*) conținează ca „substantiv”, iar S(*tânăr*) ca „atribut”. La fel, sintagma *încearcă a scrie* învederează doar valorile „verb tranzitiv” a lui R(*încearcă*) și „complement direct” a lui S(*a scrie*) — caracteristică ce poate primi denumirea de eterogenitate⁴.

Pe verticala subordonării informația sintactică de „subordonat”, cu specia și subspecia corespunzătoare — deci ideea de „determinare”, de „subordonare” —, se transmite, se vehiculează exclusiv într-o singură direcție (unidirecționalitate) și într-un singur sens, de la S către R, dar niciodată și invers (univocitate). Chiar și atunci când avem date spre analiză „lanțuri” ale subordonării, ca: *a scrie un articol de sintaxă românească*, vom constata că se respectă afirmațiile de mai sus, fiecare relație de subordonare angajând doi câte doi termeni ilustrând verticala:

R:	<i>a scrie</i>	<i>un articol</i>	(de) <i>sintaxă</i>
↑	↑	↑	↑
S:	<i>un articol</i>	<i>de sintaxă</i>	<i>românească</i>

Practic, fiecare din termeni (minus cei doi de la extremele „lanțului”) este angajat, nu în una, ci în două relații de supra/subordonare, în una ca R, în alta ca S, în prima actualizându-și valoarea morfologică, iar în a doua pe cea sintactică:

		<i>a SCRIE</i>	(verb)
		↑	↑
(substantiv)	(un)	<i>ARTICOL</i>	(complement)
↑		↑	
(atribut)	(de)	<i>SINTAXĂ</i>	(substantiv)
		↑	↑
		<i>ROMÂNEASCĂ</i>	(atribut)

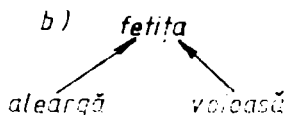
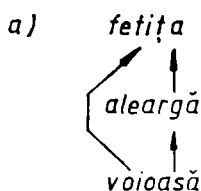
Termenii din extremele lanțului nefiind angajați în două relații sintactice, ci doar în câte una fiecare, își vor actualiza numai câte o valență gramaticală, și anume morfologică primul (ca regent nesubordonat), dar sintactică ultimul (ca subordonat neregent).

³ Vezi Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, 1973, p. 42; D. D. Drașoveanu, *Structuri și linearitate*, în CL, XXIII, 1978, nr. 2, p. 179—180; cf. și articolul nostru, *În legătură cu teoria expansiunii a lui A. Martinet (I)*, în CL, XXII, 1977, nr. 1, p. 106.

⁴ Faptul că în subclasificarea lor doar atributele își apropiază și unele valori morfologice nu schimbă datele problemei. Vezi Valeria Guțu Romalo, *Despre clasificarea părților secundare de propoziție*, în LR, XII, 1963, nr. 1, p. 25—35; C. Săteanu, *Pentru un criteriu unitar în definirea și clasificarea părților secundare de propoziție*, în CL, VII, 1962, nr. 2, p. 351—362; Mioara Grigorescu, *Atributul substantival în limba română*, în SCL, V, 1954, nr. 1—2, p. 118—129.

NOTĂ. S-ar părea că avem de înregistrat o excepție de la cele afirmate mai sus în legătură cu caracteristicile subordonării. Este vorba despre elementul predicativ suplimentar. Un exemplu devenit clasic: *fețița aleargă voioasă*, pare a ne oferi o structură sintactică ternară, în locul a două binare.

Prezentăm din capul locului două scheme:

primă ilustrând concepția larg îmbrățișată de autorii *Gramaticii Academiei*⁵, a doua pusă în circulație de D. D. Drașoveanu, împărtășită și de alți cercetători clujești⁶. Diferența specifică dintre aceste două poziții științifice constă în faptul că, în timp ce *Gramatica Academiei* afirmă dubla subordonare a elementului predicativ suplimentar *voioasă* — unui R verbal (*aleargă*) și unui R nominal (*fețița*) —, grupul clujean recunoaște doar simpla subordonare a acestui component, față de un singur R, cel nominal. După această a doua opinie, deci, nu am avea de-a face cu nici o excepție, *voioasă* realizând o singură subordonare, față de unicul său regent, *fețița*, cu care se acordă, întotdeauna ca un atribut, ceea ce l-a determinat pe D. D. Drașoveanu să-l și numească „atribut mijlocit”⁷, mijlocit de verbul întotdeauna prezent în context, dar considerat ca neregent.

Pentru cine ar lua în considerare prima opinie, însă, cea a *Gramaticii Academiei*, o excepție pare a se impune, și anume una privitoare la numărul de termeni angajați în relație, binarismul făcând loc „pluralismului”, unui S corespunzându-i doi R. Spunem *pare a se impune*, deoa-rece, chiar așa stînd lucrurile, va trebui să se accepte că *voioasă* este angajat nu într-o singură relație de subordonare plurală, ci în două relații binare, altfel spus, componentul sintactic în discuție este reclamat ca partener în două relații simultane: a) *fețița* ← *voioasă* și b) *aleargă* ← *voioasă*, relației (b) urmînd a i se recunoaște ca mijloc de subordonare aderența (în concurență cu topica).

De unde se impune, credem, constatarea că și această caracteristică (binaritatea) este respectată în toate structurile de subordonare, inclusiv în cea a elementului predicativ suplimentar.

Conchidem, deci, în ceea ce privește subordonarea, că avem de-a face cu o relație sintactică ce se caracterizează prin trăsăturile: binaritate, eterogenitate, verticalitate, unidirecționalitate și univocitate.

II. În opoziție cu cele constatate la subordonare, în relația de coordonare informația sintactică de „termen coordonat” (genul) cu valorile „copulativ”, „disjunctiv” etc. (speciile) se realizează și se vehiculează între doi sau mai mulți „parteneri” (pluralitate) de rang sintactic egal, așezați pe același plan (orizontalitate), termeni care-și actualizează exclusiv valori sintactice (omogenitate), raportarea făcîndu-se într-un număr corespunzător de direcții — de la fiecare coordonat către fiecare (multidirecționalitate) — și în ambele sensuri ale fiecărei direcții (biunivocitate).

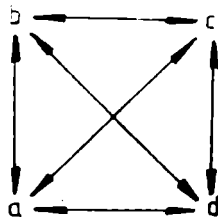
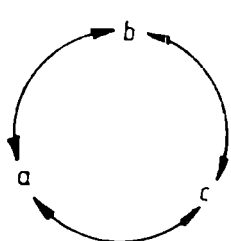
⁵ Vezi *Gramatica limbii române*, vol. al II-lea, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1963, p. 206—211.

⁶ Vezi D. D. Drașoveanu, *Despre elementul predicativ suplimentar*, în CL, XII, 1967, nr. 2, p. 235—242; idem, *Sintagma „verb + adjectiv” — o certitudine?*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 256—277; G. G. Neamtu, *Termeni regenți pentru determinanții (complementele) predicatului nominal*, în CL, XVII, 1972, nr. 1, p. 51—66; idem, *Predicatul în limba română*, București, 1986, *passim*.

⁷ Vezi *Cursul de sintază* ținut la Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca, 1980—1981.

cum numai unul va fi „ultimul”, dar care anume este o întâmplare, fiecare putînd fi succesiv și „primul” („*primus inter pares*”), dar și „ultimul”, astfel încît orice alte speculații în acest domeniu ni s-ar părea străine de preocupările sintaxei obiectiv funcționale¹⁶.

6. Această aserțiune (II — 5), ca și precedentă (II — 4) de altfel, ar putea fi învderată mai convingător dacă ne-am reprezenta coordonarea — plurală prin definiție — în structurări circulare sau poligonale, care să permită figurarea tuturor direcțiilor și sensurilor vehiculării informației sintactice, înlocuind derutanta reprezentare lineară, care — datorită unidimensionalității liniei — ne poate induce ușor în eroare :

III. Sintetizînd cele de pînă aici, vom putea afirma, deci, următoarele *o p o z i ț i i între cele două tipuri de relații*, în ceea ce privește dinamica transmiterii de informație sintactică :

1. Fiind relație sintactică exclusiv *binară*, realizată între termeni *neechivalenți* ce-și implică valori gramaticale *eterogene*, **subordonarea** vehiculează informația sintactică de „(termen) subordonat” (genul), „atributiv”, „completiv”, „circumstanțial” etc. (speciile) *unidirecțional*, pe *verticală* și într-un singur sens (*univoc*), cel ascendent.

2. Spre deosebire de subordonare, în **coordonare** — relație sintactică *plurală*, realizată între termeni *echivalenți* din punct de vedere funcțional, actualizîndu-și valori gramaticale *omogene* — se vehiculează informația sintactică de „(termen) coordonat” (genul), „copulativ”, „disjunctiv” etc. (speciile) pe *orizontală*, *multidirecțional* și *biunivoc*, în dublu sens.

3. Îmbinate, aceste opoziții — în funcție doar de aceste criterii, ele putînd fi desigur sporite — vor ilustra tabloul sinoptic următor :

CRITERII	RELĂȚII	SUBORDONARE	COORDONARE
termeni implicați plan sintactic valori gram. implicate funcții sint. dobîndite direcții de vehiculare sensuri de vehiculare		binară vertical eterogene nonechivalente unidirecțional univoc	plurală orizontal omogene echivalente multidirecțional biunivoc

¹⁶ Chiar dacă unele propoziții coordonate implică — prin *semantismul predicatelor* — o anume succesiune de acțiuni, *structural* nu se schimbă datele problemei.

IV. O aplicație a vehiculării informației sintactice ne oferă comportamentul conectivelor, prepoziții, conjuncții și locuțiuni ale acestora.

1. Astfel, putem *avea* — în lanțul subordonator — utilizarea, în domeniul sintactic intrapropozițional, a unei prepoziții :

de de de
picătură ← apă ← ploaie ← primăvară,

sau a unei conjuncții subordonatoare, în domeniul intrapropozițional :

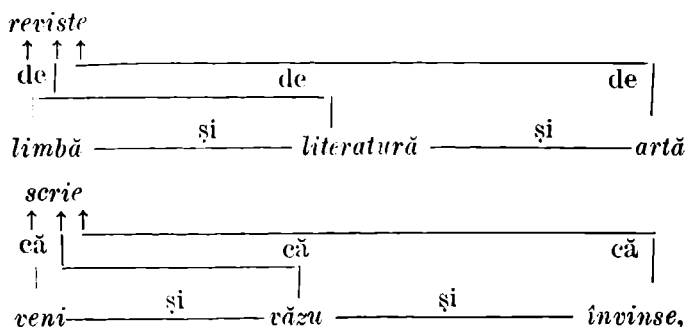
că că că
zice ← știe ← scrie ← -i bine.

Vom observa aici — în ciuda aparenței că unul și același conectiv „se repetă” — faptul că prezența fiecăruia din cele două conective este obligatorie, cită vreme „unul și același conectiv” este de fapt *altul*, realizând de fiecare dată *altă* subordonare, între un *alt* R și un *alt* S. Nu vom putea considera construcții sintactice reperabile, variantele ilustrând „nerepetarea” :

de
*) picătură ← apă ← ploaie ← primăvară,

că
*) zice ← știe ← scrie ← -i bine.

2. Când avem, însă, imbinat lanțul subordonator cu cel coordonator, respectiv când unuia și aceluiași conectiv i se „cere” să dubleze, tripleze etc. *același* tip de subordonare față de *unul și același* R, ca în exemplele : *reviste de limbă și de literatură și de artă* ; *scrie că veni și că văzu și că învinse*, prezentate structurat :

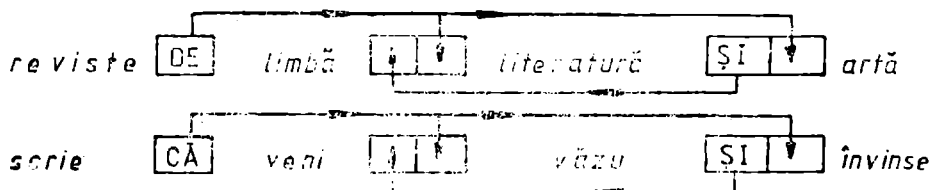

atunci apare fenomenul redundanței conectivului¹⁷, redundanță ce permite economisirea (nerepetarea) ipostazelor recurente (dublura, tripletul etc.) ale respectivului conectiv, fie subordonator, fie coordonator : *reviste de limbă, literatură și artă* ; *scrie că veni, văzu și învinse*. De astă dată nerepetarea nu înseamnă deloc „renunțarea” la respectivele conective sau „pierderea” lor, cită vreme — așa cum se poate ușor deduce — ele

¹⁷ Vezi articolul nostru *Redundanța conectivelor*, în StUBB, XXIII, 1978, series Philologia, fasc. 1, p. 27—30.

rămân „prezente” prin subînțelegere, fenomen foarte frecvent în limba actuală¹⁸.

Mecanismul subînțelegerii respectivelor unelte presupune „transport”, vehiculară de informație, aceasta fiind o asemănare de comportament a celor coordonatoare cu cele subordonatoare. Diferența specifică dintre ele constă în sensul contrar al vehiculării informației conținute, respectiv al subînțelegerii lor: în timp ce informația „conectiv subordonator”, fie intra-, fie interpropozițional, se propagă de la stînga la dreapta, informația „conectiv coordonator” se propagă de la dreapta la stînga:

3. Conectivul subordonator — se impune precizarea! — apare, de regulă, în fața fiecărui component sintactic subordonat, în timp ce cel coordonator „umple golul” dintre aceiași componenți ai lanțului, de astă dată în calitate de coordonați, motiv pentru care ipostazele acestui din urmă conectiv ne vor apărea întotdeauna în minus cu o „poziție” față de aparițiile celui subordonator.

Repetarea riguroasă a conecivelor, fie ele subordonatoare sau coordonatoare, precum și nerepetarea acestora sînt — în limitele gramaticalității și ale acceptabilității — soluții extreme, antipodice, prima ilustrînd un excesiv, din acest punct de vedere, prolixism, a doua o maximă concizie.

În situația unei relații recurente, în cazul nostru de coordonare, putem deci renunța la oricare dintre aceste apariții ale conecivelor — în anumite limite¹⁹ — cu excepția celui subordonator din fața primului, dar a celui coordonator dintre ultimul și penultimul component sintactic, singurele conecive în absența cărora am ieși din limitele acceptabilității și ale gramaticalității.

V. Între repetarea riguroasă a conecivelor și nerepetarea lor se impune a scoate în evidență o serie de variante intermediare.

1. Înregistrăm mai întîi ipostaze ale unei repetări (respectiv nerepetări, subînțelegeri) în consecvențe, în care prezența conecivului, ca și absența lui, alternează după „criterii” ce par a scăpa uneori sintaxei:

— conecive subordonatoare:

„Atîta puzderie DE vaci, DE cai, DE oi, care, căruțe, mașini. Cez. Petrescu”²⁰.

¹⁸ Vezi Al. Graur, *Gramatica azi*, București, 1973, p. 219; Ioana Diaconescu-Prioteasa, *Evitarea repetării prepozițiilor în coordonare*, în SCL. XIX, 1968, nr. 5, p. 473—491; C. Milaș, *Sincope sintagmatice regresive*, în CL. XXXI, 1986, nr. 2, p. 132.

¹⁹ În *Repetarea sau nerepetarea prepozițiilor în coordonare* (în „Limba și literatura română”, XV, 1986, nr. 4, p. 3—6), Mioara Avram stabilește unele condiții gramaticale și semantice ale repetării/nerepetării acestor conecive.

²⁰ Vezi exemplele următoare în Suzana Carmen Dumitrescu, *Coordonarea prin joncțiune în limba română*, București, 1979, p. 45 (în continuare: Dumitrescu, *Coordonarea*).

Ipotezele fiind foarte variate, încercăm să punem în lumină o anumite ordine — în măsura în care ea există realmente — și să găsim explicații posibile.

a) Exemple ca : „Apoi îi povesti bătrînului întîmplarea *CU împăratul Roșu, CU soarele, luna și stelele*. B.P.R.”²¹; „[...] dacă se detaliază însărcinările contabilului [...], cumpărător *DE lemne, DE petrol, DE făină, DE fasole, cartofi, ceapă*, furnizate cu vagonul [...]” (Arghezi)²² prezintă ipoteza încetării repetării prepoziției acolo unde avem un grup de componenți sintactici „înrușiți” semantic. Deși ne-ar veni greu s-o afirmăm drept criteriu, această „afinitate” există și numai ea poate explica ipoteza amintită. Astfel, *soarele, luna și stelele* alcătuind „familia” astrelor, iar *fasolea, cartofii și ceapa* reprezentînd-o pe cea a legumelor, prepoziția (*cu*, respectiv *de*) apare o dată pentru întregul grup, la primul element, în timp ce pentru fiecare alt element coordonat, dar din afara „familiei”, prepoziția respectivă e considerată de autorul mesajului ca „mai obligată” la repetare.

b) Un criteriu — de astă dată sintactic — pare, totuși, a funcționa, și anume : în impactul cu conectivul coordonator, cel subordonator este, cu unele inconsecvențe și aici, nerepetat. Altfel spus, în coordonarea joncțională subordonatul „adăugat” va fi, de regulă, fără prepoziție (respectiv conjuncție subordonatoare), aceasta rămînînd să se repete, de obicei, pentru fiecare coordonat juxtapus : „Ele se armonizau *CU orice profesor, CU știința Dreptului, CU a medicinei, CU finanțele, CU petrolul, CU estetica și produsele forestiere*” (Arghezi)²³.

Impresia că orice apariție a conectivului coordonator face inutilă, chiar inoportună, repetarea celui subordonator e atît de puternică, încît între cele două tipuri de conective pare a se stabili o relație de *inversă proporționalitate* : „Închipuiți-vă *CĂ Sigismund mi-ar fi drag ca sarea-n ochi, și Polonia — ca jeratecul pe pielea goală ... CĂ eu n-aș fi Ștefăniță vodă, CĂ aș fi nedrept [...]* ... *CĂ n-aș pricepe folosul obștesc ... CĂ țara ar fi în primejdie ... CĂ eu aș fi murit și aș sta întins pe năsalie, și la capul meu ați sfătui ce e de făcut ... Delavrancea*”²⁴; „Trag de-un an și trag mereu/ Și mi-i greu ca dorul meu,/ *CĂ mi-i mîndra mărîtă/ Și n-am s-o uit niciodată, CĂ mi-i mîndra cu bărbat/ Și pe mine m-a lăsat/ Și-a tras urma cu piciorul, Ca să-i duc pe lume dorul*. Rezuș”²⁵.

Aproape întotdeauna inutilă, repetarea conectivului subordonator în prezența celui coordonator pare uneori doar inoportună, alteori însă chiar stridentă : „Oricum va fi, mi-e scumpă cetatea ce-a domnit/ O iubesc *CĂCI e tristă și CĂCI a suferit*. Alexandrescu”²⁶; „Cît era el de boier și de fudul — ea și cucoana Maria îl puteau vinde și răscumpăra jucîndu-l pe degete, *CU TOT CU doftor, CU TOT CU Bogza și Cuțui și CU TOT CU nevestele lor*. Sadoveanu”²⁷.

²¹ *Ibidem*, p. 131.

²² Vezi T. Arghezi, *Scrisori*, [vol.] 13, Proze, București, 1967, p. 49 (în continuare : Arghezi S 13, respectiv S 14, *infra*).

²³ Vezi S 14, p. 206.

²⁴ Apud Dumitrescu, *Coordonarea*, p. 263.

²⁵ *Ibidem*, p. 274.

²⁶ *Ibidem*, p. 275.

²⁷ *Ibidem*, p. 161.

c) În așa-numita „falsă coordonare”, însă, ca și în coordonarea în genere a unor subordonați prevăzuți cu conective subordonatoare distincte, apariția tuturor acestora va fi — e lesne de înțeles — obligatorie pentru fiecare component : „Nu poate fi decît *PE* bancă, *ÎN* bancă, sau *SUB* bancă” ; „[...] face bine *UNDE* poate și *CÎND* crede de curiînță. Rebreanu” ²⁸.

Chiar și în asemenea structuri, însă, dacă unitatea sintactică din dreapta conectivului coordonator apare lipsită de unul subordonator, va trebui să uzăm de subînțelegerea unuia din cele precedente, și anume a celui situat imediat în stînga conjuncției coordonatoare : „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii/ Și nu ucid/ cu mintea tainele, ce le-ntilnesc/ în calea mea/ *ÎN* flori, *ÎN* ochi, *PE* buze ori [*PE*] morminte” (Blaga) ²⁹.

— *conecțițe coordonatoare* :

a) Și conjuncțiile coordonatoare prezintă unele abateri de la sistem, fie prin apariția lor numai în poziție „inițială”, în loc de „finală” (cum am stabilit deja că e sistemic) : „Denotația SAU denotarea, desemnarea, denumirea, eventual însemnarea (cum s-ar mai putea spune) este acțiul prin care [...]” ³⁰, fie numai în pozițiile extreme, „inițială” și „finală” : „[...] ți-ai pus *cercei* ȘI *mărgele*,/ *spiniță* cu strenturele, *cațaveică* în spinare/ ȘI *papuci* națîi în picioare [...]”. Rezuș” ³¹, fie numai în poziție „centrală” : „Nu vor *grăi* cu tine *blind*,/ Te-or *înjura* cu *toți* pe *rînd*/ ȘI te vor *bate-odori* meu/ ȘI te-or *purta* și *mult* și *greu*,/ *Lăsa-te-vor* flămînd. Coșbuc” ³².

b) Nu lipsesc, însă, nici contextele în care conectivele coordonatoare sînt așezate aparent „la întîmplare”, necesitățile prozodice, emfaza sau alte considerențe extrasintactice spunîndu-și cuvîntul : „*Regele dă semn cu mîna, sare-o poartă din țîșine*/ ȘI *un leu iese în față, cumpătat, cu pasuri line*,/ *Mut se uită împrejuru-și, cască lung* ȘI *a lui coamă*/ *Scuturînd-o, își întinde mușchii* ȘI *s-așază jos*” (Eminescu) ³³.

2. Dinamica repetării/nerepetării inconsecvente a conectivelor coordonatoare duce alteori la cristalizarea unor grupuri de componente sintactice organizate simetric, în care conectivul coordonator — uneori și cel subordonator, în structurile ce prezintă impactul — se prezintă o dată pentru fiecare grup, care poate fi *b i m e m b r u* : „Sufletul tău e ca bucătăria ta : *toți* i-au lăsat cîte ceva, *halva* ȘI *stridiile*, *porcul* ȘI *fazanul*, *sarmalele* ȘI *pateul*, *Mavrocordat* ȘI *Paul Verlaine*, *mastica* ȘI *șampania* «gouț american», *tutunul* turcesc ȘI *marylandul*, *papucii* sultanei ȘI *tocul* Louis XV” (Arghezi) ³⁴, sau *p l u r i m e m b r u* : „*Toți morții se duc/undeva, fiecare/ în urmă lăsînd/ foc, vatră* ȘI *greer, prag, treaptă* ȘI *nuc*” (Blaga) ³⁵.

²⁸ *Ibidem*, p. 288.

²⁹ Vezi *Poezii*, [f. I., 1967], p. 3.

³⁰ Vezi *Limba română contemporană*, coordonator I. Coteanu, vol. II, *Vocabularul*, de I. Coteanu, Angela Bidu-Vrânceanu, [f. I.], 1975, p. 38.

³¹ Apud Dumitrescu, *Coordonarea*, p. 138.

³² *Ibidem*, p. 241.

³³ Vezi *Poezii*, [f. I.], 1958, p. 128.

³⁴ Vezi *S 13*, p. 8.

³⁵ Apud Dumitrescu, *Coordonarea*, p. 138.

Criteriul grupurilor organizate simetric ține cont și de „înrudirea semantică” a componentelor sintacticei coordonați. Astfel, în „Secolul acesta a văzut la lucru atîția oameni de geniu, cari s-au ilustrat în științe, în arte și litere, *pe Humboldt, pe Cuvier ȘI pe Arago ; pe Goethe, pe Byron ȘI pe Victor Hugo ; pe Beethoven, pe Meyerbeer, pe Rossini ȘI pe Wagner ; pe Watt, pe Franklin ȘI pe Pasteur*” (I. Ghica) ³⁶, avem grupuri organizate după domeniul în care „s-au ilustrat” geniile enumerate.

Mai menționăm că în aceste sinetreei conectivul coordonator poate fi unul și același sau diferit, atît între termenii unui grup cristalizat, cît și între grupuri, fie ilustrînd aceeași specie a coordonării, fie specii diferite : „Astfel cutare este *modest SAU, dimpotrivă, prezumțios, prost ORI deștept, moral SAU imoral [. . .] leneș ORI harnic, onest SAU necinstit, ș.a.m.d.*” (Ș. Cioculescu) ³⁷; „Ei între ei sătenii erau oameni feluriți unul de altul [. . .] *frumoși SAU sluiți, deștepți SAU nătîngi [. . .] răi ȘI mîndri ORI blînzi ȘI înțelepți ; se batjocoreau ORI se cinsteau unul pe altul, își aveau părinții ORI muierile lor DAR la curtea boierului erau toți la fel*” (Camil Petrescu) ³⁸.

3. Este neîndoișor faptul că asemenea procedee ale mecanismului sintactic sint investite și cu valoare stilistică, motiv pentru care ele ar putea constitui și obiectul de studiu al acestei științe a limbii. Intenția noastră aici a fost doar să examinăm fenomenul din punct de vedere sintactic, relațional.

Sintem de părere că e important să adîncim cercetarea conectivelor, care — alături de acord, mai studiat poate ³⁹ — constituie cel mai important mijloc de realizare a mecanismului sintactic al limbii.

Mai reținem, în concluzie, ideea de ordin practic că prin învederarea direcțiilor și sensurilor de vehiculare a informației sintactice acest compartiment al gramaticii este prezentat mai adecvat, mai în spiritul specificului său dinamic, aleatoriu.

„Vehicularea informației sintactice” reprezintă — în acest capitol de sintaxă — un modest semnal, o primă aproximare a unor parametri ai problemei și doar a unora dintre aspectele ei.

VEHICULATION OF THE SYNTACTICAL INFORMATION

(Abstract)

“Vehiculation of the Syntactical Information” represents a first approximation of a future syntax chapter.

Using the arguments offered by the mathematical logic as well as those offered by so-called traditional syntax, the author concludes that

³⁶ Vezi *Opere*, vol. I, [f.l.], 1956, p. 101.

³⁷ Vezi „România literară”, X, 1977, nr. 21, p. 5/1.

³⁸ Vezi *Un om între oameni*, vol. I, [f.l.], 1967, p. 16.

³⁹ Vezi G. Gruică, *Acordul în limba română*, București, 1981.

the syntactical function must be viewed as *an aleatory and dynamic information* vehicled among the partners of the syntactical relationships.

Thus, the syntactical information "subordinate to ..." (in subordination) is vehicled *unidirectionally, vertically* and *univocally* (exclusively ascendently) from the determinant toward the main term, while the information "coordinated with ..." (in coordination) is propagated *horizontally, multidirectionally* (from each coordinated member toward each) and *biunivocally* (in both ways of each direction).

Aprilie 1988

Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

NUMERALUL UNU DIN PERSPECTIVĂ LEXICOGRAFICĂ

ELENA COMȘULEA și FELICIA ȘERBAN

„Cei Mulți sint, însă, unul ceea
ce este și altul: fiecare este Unu sau,
încă, unul din cei mulți; ei sint deci
unul și același lucru”.

G. W. F. Hegel, *Logica*

1. Prezentarea cuvintului **unu(l)**, **una (un, o)** în *Dicționarul limbii române* (DLR) a ridicat dificultăți datorită multiplelor lui valori gramaticale și semantice, nemarcate distinct în plan formal, ceea ce a condus la o diversitate de opinii teoretice și de soluții practice, pornind de la faptul că nu există nici măcar un consens în interpretarea clasei lexico-gramaticale a numeralului¹. Problemele delimitării valorilor lui gramaticale — numeral, pronume nehotărît, adjectiv nehotărît, articol nehotărît — au mai fost relevate²; revenim asupra lor numai pentru a expune principiile după care ne-am condus în efortul de a cuprinde într-o viziune unitară, adecvată lucrării lexicografice, rezultatele cercetărilor anterioare, completate cu aspecte noi în urma lecturii unui mare număr de contexte (aproximativ 5000 de citate din fișierul DLR, îmbogățit substanțial în cursul studierii). Vechea constatare că valorile gramaticale nu se delimitează net este confirmată de materialul concret; trecerile de la o clasă gramaticală la alta, mai ales fiind cuvîntul are formele *un, o*, se pot observa prin unele sensuri de tranziție, cumuloare a două valori. Ideea de număr este păstrată, în măsură variabilă, atît de pronume, cit și de articol; în cazul pronumelui și al adjectivului pronominal, aceasta poate fi sesizată chiar ca pregnantă în anumite contexte. Deși adesea două dintre valori sint implicate concomitent în enunț, una apare ca esențială, dominantă,

¹ Pe lângă principalele gramatici, vezi și Elena Carabulea, *Despre categoria numeralului*, în SCL, XI, 1960, nr. 3, p. 417—421; Luiza Seche, *În jurul categoriei numeralului*, în LR, IX, 1960, nr. 3, p. 63—70; Mircea Zdrenghea, *În legătură cu numeralul și adverbele cantitative*, în StUBB, Series Philologia, Fasciculus 2, 1964, p. 117—119; Sanda Golopenția-Eretescu, *Delimitarea clasei numeralilor*, în SCL, XVI, 1965, nr. 3, p. 383—390; Viorica Florea, *Numeralul. Analiză distributivă*, în LR, XIV, 1965, nr. 3, p. 335—344; G. Gruiță, *Contribuții la studiul numeralului românesc*, în CL, XXXII, 1987, nr. 1, p. 21—29.

² Vezi Ileana Câmpean, *Un, o; unu, una; unul, una. Probleme privind delimitarea gramaticală și lexicografică*, în CL, XXIII, 1978, nr. 2, p. 171—176, care se referă la tratarea în moduri diferite a cuvîntului în gramaticile și dicționarele limbii române. Adoptăm același punct de vedere, că în DLR cuvîntul constituie un singur articol lexicografic, căruia i se subsumează mai multe valori gramaticale.

și pe baza ei se decide cărei clase gramaticale îi aparține cuvântul. Pentru stabilirea dominantei semantic-funcționale, hotărâtoare este intenția emițătorului, ceea ce în comunicarea orală se exprimă adesea prin intonație specifică, dar deosebit de importante pentru decodare sînt anumite elemente ale contextului comunicării sau ale contextului lingvistic (numit și cotext) — cuvinte cu care *un(ul)*³ se corelează, în concordanță cu ipostazele lui gramaticale.

Din schema lexicografică a cuvîntului desprindem, deocamdată, numai sensul care pune probleme pentru însăși distingerea valorii de numeral în raport cu celelalte valori gramaticale: pronume, adjectiv, articol nehotărît. Ne referim la situațiile în care se exprimă cantitatea, *un*, o avînd valoare adjectivală în varianta-tip, fundamentală, cînd substantivul determinat este prezent, iar *unu(l)*, *una* avînd valoare substantivală⁴ în varianta eliptică, în care substantivul este absent, dar subînțeles.

Numeralul cardinal *unu*, *una* are mai multe sensuri (numerotate aici cu cifre arabe) subordonate sensului general: A. I. Num. card. (Și în componența unor numerele cardinale compuse; ca numeral simplu, cu valoare adjectivală în formele *un*, *o*, cînd precedă substantivul; cu valoare substantivală la m. adesea în forma *unul*, cu excepția cazurilor cînd se folosește la numărare, la exprimarea unor calcule sau în componența unor numerele cardinale compuse) Primul număr din șirul numerelor naturale, care reprezintă unitatea. 1. (Exprimă cantitatea⁵; cu valoare adjectivală; caracteristica de numeral poate fi subliniată în vorbire prin accent).

2. Recunoașterea valorii de numeral este facilitată de anumite elemente contextuale, mai ales de prezența altor numerele: *O zi rămase vremea senină, apoi, trei zile și trei nopți în șir, căzură neîntrerupt fulgi.* Agârbiceanu, A. 407; *Trei ramuri verzi de lămîiță și-un ram uscat d-eucalipt.* Minulescu, Vers. 83; *Un nebun aruncă o piatră-n baltă și zece cumiși să năcăjesc s-o scoată.* Șez. I, 218; (cu elipsa substantivului) *3 mendiri: unul umplut cu pâr di capră și doi cu lînă* (a. 1821). Iorga, S. D. XXI, 428; *Mai am două moșii ... pe Bărăgan și una pe lîngă Brăila.* Stancu, D. 468; la f., cu valoare substantivală neutră (*Eu zic una, el zice două.* Zanne, P. II, 542) — și în expresii: *una și cu una fac două* = fără multă vorbă, scurt și limpede (Zanne, P. V, 646); *una-i una și două-s mai multe* = fără multă vorbă, pe scurt (*Mătușă, știi ce? Una-i una și două-s mai multe; lasă-mă-n pace.* Creangă, P. 190); *din două una sau una din două* = ori ..., ori ... (*Din două una: ori tu mă iubești și eu trăiesc, ... ori nu, și atunci mor.* Caragiale, O. VI, 113); *una ca o mie*, se spune pentru a exprima hotărîrea cu care se face o afirmație (*Popa nu vrea să-l boteze, căci zicea el ... că încoaci, că încolo, adecă ura ca o mie: popa nu vrea să-l boteze!* Frîncu — Căndrea, M. 272).

³ Nu ne vom opri în detaliu asupra formelor cuvîntului, care variază după sensul și valoarea lui gramaticală; după cum rezultă și din exemple, uzul nu respectă delimitări riguroase (cf. *Gramatica limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 183—184).

⁴ Terminologia respectivă este combătută de G. G. Neamțu (*Numeralul. Trei note morfosintactice*, în CL, XXV, 1980, nr. 2, p. 201—202). Vezi și soluțiile propuse de A. Lombard, C. Gâdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981, p. II 74.

⁵ G. Gruia, *art. cit.*

În enumerări mai apare fie același numeral *unu* (*Și peste capu-î zboară un alb ș-un negru corb*. Eminescu, O. I, 98), fie (și) alte numerele (*De nu-ți pasă, Ajungi acasă C-un ochi, c-o mînă și cu trei roți!* Alecsandri, T. 398; *Voi două-ți numără Frunzele de pe doi nuci, Penele de pe doi cucii; Frunzele dintr-o grădină Și fulgii de pe-o găină!* Jarnik—Birceanu, D. 270). Valoarea predominantă rămîne de numeral, dar apropiată, în unele contexte, de valoarea articolului nehotărit: *Pe malul lacului, Un bou, O vacă, Un vițel Și-un taur*. Minulescu, Vers. 192. Se pot folosi cu elipsa substantivului determinat ambele numerele aflate în corelație: *Cruce cu trei răscruci (una mai mare, la mijloc, și alte două mai mici, sus și jos)*. Odobescu, S. I, 414; *Una mie, una ție*. Zanne, P. V, 646; sau, mai frecvent, numai al doilea: *Fiul craiului atunci încalecă calul scuturîndu-se, apoi face o săritură înapoi și una înainte*. Creangă, P. 199.

De remarcat că în corelație cu numeralul *doi* indică un număr aproximativ, nedefinit, de obicei mic; cînd substantivul determinat este plasat între cele două numerele, se utilizează forma *un (o)* (*Ei, și știi, un copil, doi, ai pentru ce trăi*. Delavrancea, H. T. 19); mai rar, cînd substantivul se află la sfîrșit, forma numeralului este *unu (una)* (*La lecțiile lui răspund unu, doi copii*); la f., cu valoare neutră (*Tu știi una, două, Eu știu pînă la nouă*. Zanne, P. V, 647). În locuțiuni adverbiale: *una-două* = repede (*Și una-două la pupăză, de nu știau cei din casă ce tot caut prin pod așa de des*. Creangă, A. 55); *nici una, nici două* = fără multă vorbă, fără întîrziere, imediat, repede; pe neașteptate, brusc (*Nici una, nici două, haț! pe ied de gît, îi retează capul pe loc*. Creangă, P. 23); *cu una, cu două* = fără dificultate, ușor; repede (*De! așa numai cu una, cu două nu se cîștigă inimile oamenilor*. Slavici, O. II, 73).

Anumite cuvinte, aparținînd altor clase morfologice, care, prin conținutul lor, exprimă sau sugerează ideea de număr, de cantitate, îndeplinind în plan semantic funcția numeralului-tip, pot fi considerate, cînd se află în corelație cu *un(ul)*, indicii pentru interpretarea acestuia ca numeral: adjective ca *mulți, puțini, toți*, care exprimă un număr neprecizat, unele grupate pînă nu de mult în clasa numeralilor nehotărite⁶: *Toți is slujitori a unui stăpîn*. Budai-Deleanu, T. 361; (cu elipsa substantivului, situație mai frecventă) *Nu poate pe toți să-i cearte pentru unul*. Prav. 270; *Unul macină la moară; puțini suie, mulți coboară*. Creangă, P. 248; *Cînd te anini de toate femeile, nu poți iubi pe una, dar să fie iubire*. Popa, T. 32; substantive la plural servind ca termeni de opoziție: *Dorea însă o iubire mare ... și, deoarece nu-i ieșise în cale ..., se mulțumea chiar cu iubiri mai mărunte*. Rebreanu I. 104. În expresii: *a fi un ... și jumătate* sau *a fi unul și jumătate*, redă ideea de superlativ (*Să-ți trăiască părintele, că-i un om și jumătate*. Rebreanu, R. I, 15); (la f., cu valoare neutră) *tu știi una, eu știu mai multe*, se spune de către cineva care cunoaște situația mai bine decît interlocutorul său, care are motive temeinice ca să procedeze într-un anumit fel (TDRG, CADE); (regional) *a da toate pe una = a)* a fi dominat de o singură preocupare, de un singur sentiment etc. (*Împă-*

⁶ H. Tiktin, *Gramatica română*, ed. a III-a, București, 1945, p. 91; Al. Rosetti, J. Byck, *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, București, 1945, p. 68; *Gramatica limbii române*, vol. I, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954, p. 234; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 356; vezi și comentariul din *Gramatica limbii române*, vol. I, 1963, p. 33, 181.

ratul, cît era de împărat, le dăduse acum toate pe una, și nici macar aceea nu era bună : frica! Creangă, P. 86), b) a eșua într-o acțiune (com. din Piatra-Neamț).

Caracteristica de numeral este pusă în evidență și de prezența unor adverbe restrictive ca *măcar, cel puțin* (*Ea se uită, se tot uită, un cuvînt măcar nu spune*. Eminescu, O. I, 84; *Nu au mai ramas nici bățar unul*. Țichindeal, F. 60/3), a unor adverbe de exclusivitate ca *numai, doar* (*Numai cu o slugă a lui rătăcit, pedestru, l-au găsit*. M. Costin, O. 75; *Peană mîndră de păunu, Iubește numai pe unu*. Jarník — Birseanu, D. 249), *decît* în propoziții negative (*Dar tu, vai! ... Nu-mi vei citi decît o filă*. Minulescu, Vers. 278) sau a unor adverbe de cantitate care exprimă ideea de cumulare, precum *încă, și* (*Nu-i voinic străin ca eu ; Ba mai e încă unu, Ș-ala-i cucu, săracu*. Jarník — Birseanu, D. 149; *Dă-i încă o felie de piine*) ; adverbul *mai* se leagă de verbul cu care numeralul *unu* (*una*) sau substantivul determinat prin *un* (*o*) este construit (*Să-l văd venind, aș mai trăi o viață*. Coșbuc, P. I, 193), dar, în vorbirea neîngrijită, *mai* se utilizează și pe lângă substantiv sau numeral, în locul lui *încă* (*Mai c-un om*. Com. din Marginea — Rădăuți, în DLR s. v. *mai*¹⁾).

Un enunț poate să însumeze mai multe asemenea indicii (*Împărate prealuminate, din cîte noroace-ai avut, unul a fost mai mare decît toate : acela că Făt-Frumos ți-i frate de cruce*. Eminescu, P. L. 11), adesea unul dintre indiciile acumulate fiind alt numeral (*Trei garoafe-n poart-am pus : Cîțetrelle mi s-au prins, ... Numai una s-a uscat*. Teodorescu, P. P. 279).

3. Studiind corelația cu pronumele nehotărit *altul* sau, mai puțin frecventă, cu adjectivul nehotărit *alt*, cu anumite pronume și adjective demonstrative, am constatat că aceasta reprezintă întotdeauna un argument pentru acordarea statutului de pronume cuvîntului *unul* (*una*) : *Care dincotro îl ruga : unul să-i deie bănărit cît a cere el, altul să-i deie fata*. Creangă, P. 228; *Ce nădejdi dă unul acelalalt le ia*. Alexandrescu, O. I, 85; *Cînd să va tîmpla bărbat cu fămeaie să fie amîndoi eretici, și unul de dînsi să va întoarce spre pravoslavie ... și celalalt obraz să rămîie tot [e]retic ... , nunta cea dentii să să dezlege*. Prav. 150. În aceleași condiții, *un* (*o*) care precedă substantivul are valoarea de adjectiv nehotărit — una dintre puținele situații în care apreciem că la singular se poate face distincție între valoarea de adjectiv și cea de articol : *Mama se purta într-un fel și tata într-altul*. Blaga, H. 40; *Un cuvînt evocă alt cuvînt sau alte cuvînte*. LL 1972, 304; *Și odată mi ț-o însfacă ei, ... de-o mîină și ... de cealaltă*. Creangă, P. 269.

Corelația pronumelor și adjectivelor amintite mai sus exprimă, în general, opoziția, distribuția, enumerarea, însoțirea, dar prezintă diverse aspecte semantice și gramaticale, pe care nu le detaliam aici. Doar în privința adjectivului *un* (*o*), notăm cîteva tipuri de contexte în care l-am analizat ca atare, cu precizarea faptului că nu numai formal coincide cu articolul nehotărit, ci și conținutul se apropie sensibil de al acestuia, fiind, în consecință, susceptibil de interpretări diferite. Termenii corelativi pot fi :

— legați între ei prin prepoziții și adverbe de comparație (*Un țarm de altul, legînd vas de vas, se leagă*. Eminescu, O. I, 144; *Pune o buză peste alta și iată, urîtu-i gata*. Jarník — Birseanu, D. 80; *O stea mai luminoasă decît alaltă*. a. 1569. GCR I, *14/6);

— elemente ale unor îmbinări cu prepoziții corelative (*Ca zburătorul flutur dintr-o floare-n altă floare*. Conachi, P. 81; *Vasile Baciș se muta de pe un picior pe celalt*. Rebreanu, I. 343; *Proceda după datini care variau de la un loc la altul*. Oțetea, R. 80), unele cristalizate în locuțiuni adverbiale (*dintr-o mână într-alta, de la o zi la alta, de pe o zi pe alta*) :

— în construcții cu conjuncții și adverbe repetate în fața fiecărui termen al corelației, exprimându-se alternanța (*Mutându-se și într-o aripă și într-alta*. M. Costin, O. 136; *Acățat de pietre sure ... cu greu le suie*; *Așezind genunchi și mână când pe-un colț, când pe alt colț*. Eminescu, O. I, 76).

Un păstrează valoarea predominantă de adjectiv și când în corelare mai este implicat același adjectiv *un* sau pronume nehotărît *unul* (*Ierolim ... tăie o față sinistră, mucalitul bătrîn tăie una smîntîtă de tot*. Eminescu, P. L. 75; *Va izbucni un foc aici, apoi unul la Izlaz, altul la Telega*. Camil Petrescu, O. II, 11; *A pus pe masă un pahar de vin și un pahar de apă*), la fel în locuțiuni adverbiale și expresii de tipul : *cu o falcă în cer și cu alta în pămînt*; (*pe*) *de o parte ... (pe) de altă parte*; *a(-i) intra pe o ureche și a(-i) ieși pe cealaltă (sau pe alta)*; *cu un picior în groapă și cu unul afară*.

Dificultate sporită în precizarea valorii gramaticale, care oscilează între numeral și pronume, prezintă contextele în care *unu(l)*, *un* la singular se referă la un obiect, la o ființă etc. dintre mai multe numărate în prealabil sau în număr cunoscut. Ținînd seama de influența celorlalte pronume sau adjective cu care se află în corelație, în special a lui *altu(l)*, *alt*, am considerat că *unu(l)*, *un* este pronume, respectiv adjectiv nehotărît, care păstrează totodată și ideea de număr, uneori de ordine într-o succesiune : *Avea 2 muieri : numele unia Anna și numele alția Fennana*. Dosoftei, V. S. decembrie 205¹/28; *Ghetele sînt gata ... cît mă strînge una-n dreapta, ailaltă tocma'tîta mi-e largă-n stînga*. Caragiale, O. II, 137; *Că-s cu trei cai de furat : Unu-i roșu ca focu, Altu-i negru ca corbu*; *Și pe care șed călare, Pîtenog de trei picioare*. Jarnik — Birseanu, D. 290; (adjectiv) *S-au luat două premii : un premiu la chimie și alt premiu la matematică*; *Amîndoi sînt sportivi : un băiat, cel mare, joacă volei, celălalt, tenis*.

În asemenea situații, includerea unui numeral ordinal în enumerare nu modifică valoarea esențială de pronume : *S-au prilejit trii înouituri de domnie : una la Belgrad, a Dabîjei-Vodă, ... altă domnie ... domnia dentii a Ducăi-Vodă, a treia a lui Iliaș-Vodă*. M. Costin, O. 122 (aici ordinea cronologică imprimă atît pronumelui *una*, cit și pronumelui *alta* ideea suplimentară de ordine într-o succesiune, 'primul', respectiv 'al doilea', echivalentă cu a unor numere ordinale); *În moară se aflau trei lămpi : una deasupra coșului, alta în fața locomobilei ... iar a treia, cea atîrnată deasupra mescioarei*. Slavici, O. I, 306 (în acest caz nu interesează ordinea numărării, ci se înțelege 'una dintre ele' — oricare —, 'alta', 'și alta')

O interpretare similară este posibilă și cînd nu este exprimată corelația cu *alt(ul)* sau cu vreun pronume ori adjectiv demonstrativ : *Îmi aducea ... două scrisori ... Cunoscu pe adresa uneia slova doamnei B. Negruzzi*, S. I, 62 (cealaltă scrisoare nu mai interesează); *Mustățile ... trebuie să aibă ... lungime de cel puțin cinci centimetri una*. Caragiale, O. III, 29 (*una* fiind echivalentă cu *fiecare*) ; interpretarea nu este influen-

lațată de prezența în enumerare a unui numeral ordinal ([Riul] *se împarte ... pre patru capete. Unuia nume Fison ... Și numele riului al doile Ghihon ... Și riul al treile Tigris*. PO 16/19) sau de faptul că *unu(l)* este însoțit de o determinare construită cu un numeral cardinal (*Thales filosoful, carele dintre cei șapte ai grecilor înțelepți unul era*. Cantemir, O.V, 38; *Să-și alegă de soție pe una din cele trei fete*. Ispirescu, L. 5; la f., cu valoare neutră — *Din două una : ori tu ești amestecat în trebile aceste, ... ori nu ești amestecat și nu știi să te ferești de oamenii răi*. Slavici, O. I, 184); principală este nu ideea de număr, prezență și ea, ci de indeterminare ('cricare dintre'). Se poate face comparație cu situații de tipul : *Las-o pe asta de post, Constantine, și cîntă una de frupt*. Popa, T. 123, dar mai ales cu cele în care *unul* este însoțit de determinări partitive, introduse prin prepozițiile *dintre, din*, învechit, rar, de : *Cheminînd pre unul den feciori, întrebă ce e aceasta*. N. Test. (1648), 90°/2; *Stai, pașă ! Să piară azi unul dia noi*. Coșbuc, P. I, 206; în asemenea contexte, *unul* a fost considerat și pînă acum ca pronume.

Atît pronumele, cît și adjectivul (co)ocurente în unele enunțuri, mai ales în enumerări, se pot corela, și anume fie prenume cu pronume : *Saracul fierbe două oale : una sacă și una goală*. Sadoveanu, O. I, 561 (= 'una', 'alta'); *Douo surori-a mele. Ura plînje, Paie stînje ; Ura rîde, Paie-aprinde*. Arh. Folk. V, 136; *Trei turme de miei Cu trei ciobănei. Unu-i moldovan, Unu-i ungurean Și unu-i rancean*. Alecsandri, P. P. I (= 'unul', 'altul', 'celălalt'), fie adjectiv cu adjectiv : *Trei căpetenii, o căpetenie căutînd calea lui Gofera ... , o căpetenie căutînd calea Vethorunului și o căpetenie căutînd calea lui Gavee*. Biblia (1688), 203²/57, fie adjectiv cu pronume : *Se iubiră cele două proletare : O insectă-umană, una zburătoare*. Eminescu, O. IV, 365. În aceste enunțuri se exprimă ideea de opoziție sau de distribuție.

Unele dicționare (TDRG, DA, CADE, DL, DM, DEX) menționează pentru *altul* din corelația *unul ... altul* sensul 'al doilea', ceea ce a determinat și interpretarea lui *unu(l)* ca numeral⁷, or, după opinia noastră, *unu(l)* are în asemenea situații tot valoare de pronume. Am preciza doar că în textele vechi și populare, într-o înșiruire de motive, de cauze, femininul *una* păstrează, accentuată, și ideea de număr : *Avea 2 socoteale, una că îndemnasă pă țariul ca să vie asupra turcilor ... , altă socoteală avea că scria todeauna la turci*. R. Popescu, CM I, 480; *S-a sfătuit omul cu femeia să deie fata după dînsul, una că-i foarte harnic și cîminte, și altă că și fata se cam trage după dînsul*. Sbiera, P. 151 (= 'în primul rînd', 'în al doilea rînd').

4. Pentru stabilirea clasei morfologice căreia îi aparține *un(ul)*, prezintă importanță deosebită și cuvintele pe care acesta le determină (precedindu-le).

Este numeral cînd însoțește, precizînd, substantive din categoria semantică a celor care indică măsura, cu referire la timp (*Bătălia ... au ținut un ceas*. AR 1829, 6¹/2; *O oră din viața ta va fi un veac pentru ei*. Eminescu, P. I. 47; *Se țină veselie mare o săptămînă întreagă*. Ispirescu, L. 2), la spațiu (*I-am vîndut o fune de loc*. a. 1592. Doc. Î, XVI, 102;

⁷ Vezi Ileana Câmpean, art. cit., p. 172—173. *Altul* în construcții ca *unul după altul* înseamnă 'celălalt' și nu 'al doilea' (*A băut patru pahare unul după altul*).

Adîncimea săpăturii grădinei ... trebuie să aibă cel puțin o palmă domnească. I. Ionescu, C. 13/16), la greutate sau capacitate (*Am cumpărat un kilogram de pere.* Brăescu, O. A. II, 105 : *O litră de lapte dulce.* Teodorescu, P. P. 310), la calculul monetar, la unități monetare (*Iau leafă mare ... și un taler de zi.* Simion Dasc., Let. 109 ; *Costa 25 de bani și o para.* Călinescu, E. O. II, 163).

Am detașat situațiile cînd *un (o)* precedă substantive exprimînd măsuri sau valori neprecizate, fie că urmează determinări introduse prin prepoziția *de* (*Numai un pumn de bărbați, dar zdrene brațe de luptă.* Coșbuc, Ae. 101 ; *A căpătul ... o mîină de brînză.* Sbiera, P. 177), fie că se formează locuțiuni de tipul *într-un minut, într-o clipă, un moment* etc. ori expresii ca *a nu face* (sau *a nu plăti*) *un ban (chior)*, (*cale*) *de-o poștă* sau *de la o poștă* etc., în care *un* accentuează ideea exprimată de substantiv. Se subordonează acestei categorii și contextele în care substantivele determinate denumesc o cantitate sau o măsură, o durată etc. (foarte) mică, *fărîmă, fir, pic, picătură, strop, firă* etc. (în locuțiuni adjectivale și adverbiale) : *Veniți cu mine să vorbim o firă de timp laolaltă.* Filimon, O. II, 35 ; *Iar noi să mai jucăm un pic și la botez.* Coșbuc, P. I, 59 ; *Ce n-ar da florile să aibă acum macar un strop de rouă!* Anghel, Î. G. 21. *Un (o)* poate fi eliminat, mai ales în propoziții și construcții negative, substantivele respective exprimînd singure ideea de măsură, cantitate, durată, mare sau mică : *Neaducînd nici firă de scrisoare de mărturie* (a. 1766). Iorga, S. D. IV, 95 ; *Dondăniind foarte răpede, bilbăit și fără pic de cugetare.* Creangă, A. 90. Și alte numere care denumesc numere dintre primele din șirul numerelor naturale se întrebuintează în același fel, pentru a reda aproximația, în locuțiuni și expresii : *în (sau din) două vorbe, la doi pași, nu face (sau nu plătește) nici doi bani (sau două parale), în doi timpi și trei mișcări.* În comparație cu *doi, trei*, valoarea de numeral a lui *un* apare mai estompată, apropiată de articolul nehotărit, cum de altfel a și fost analizat uneori ⁸.

Este greu să stabilim valoarea gramaticală a lui *un (o)* cînd precedă substantive ca *mulțime, grămadă, morman*, comportînd ideea de cantitate (mare) (*Aveam de scris o grămadă.* Bassarabescu, V. 124 ; *E bolnavă de-o grămadă de vreme.* Reteganul, P. I, 24), dar adesea și pe aceea de ansamblu al cărui fel sau ale cărui elemente sînt precizate prin compliniri atributive : substantiv la plural (*Un morman de monede de toate mărimile.* Călinescu, E. O. II, 161 ; *Parc-ar fi căzut pe straturi un stol de fluturi de argint.* Anghel, Î. G. 9), substantiv cu sens colectiv (*Trece-n zgomot o mulțime de norod.* Eminescu, O. I, 87 ; *Îl găsisese căzut pe un maldăr de talaș.* G. M. Zamfirescu, Sf. M. N. II, 186), substantiv abstract, determinarea cantitativă fiind exprimată figurat (*Decît un car de frumusețe, mai bine un car de minte.* Zanne, P. II, 568) ; de asemenea, cînd însoțește substantive ca *serie, seamă*, care, urmate de determinări introduse prin prepoziția *de*, au și sens partitiv (*O sumedenie de furnici îndărătnice ... se acașaseră de mantaua mea.* Hogaș, M. N. 13 ; *Ne așteptau doi-trei profesori ... și cu o seamă de băieți.* Blaga, H. 104). Aceeași dificultate o ridică asocierea cu substantive ca *șir, șirag, rînd*, indicînd un ansamblu de elemente dispuse în succesiune, iar substantivul care specifică felul elementelor este

⁸ Vezi exemple în DLR s. v. *mîină*¹, *pumn*.

introdus prin prepoziția *de* (*Un clinchet lung de clopoței îi zuruia în urechi ca de la un șir de săniș. Vlahuță, O. A. III, 158 ; Pe marginea șanțului însă, se înălța spre cer ... un rînd de plute. Preda, M. 80*). Am considerat că, în asemenea contexte, predomină valoarea de articol, cu precizarea că este apropiată de valoarea numeralului, constituind un sens de tranziție între ele; utilizarea articolului nehotărît în asemenea circumstanțe este necesară.

Unei categorii de tranziție îi aparține *un* și atunci cînd precedă cuvinte ca *timp, moment, loc, punct* (*În vremea aceea sta ... la un loc tocma. Coresi, Tetr. 128 ; Era un timp cînd se gîndea și dînsa mult. Slavici, O. I, 223 ; de obicei formează locuțiuni adverbiale : Cu alai și cu mare cînte mergînd și singur Nicolai Vodă ..., l-au petrecut pîn' la un loc N. Costin, Let. II, 154/14 ; De la o vreme valea s-a sfîrșit. Creangă, P. 41*), cînd exprimă limitarea la un timp, la un loc, la o măsură, nedeterminate precis. Semantic, *un* echivalează cu *anume, anumît*, iar gramatical are, de data aceasta, valoarea de adjectiv nehotărît, apropiată de cea a articolului nehotărît. Spre deosebire de *un* din aceste contexte, *un* ca element component al unor locuțiuni adverbiale și prepoziționale cu sens local⁹, aproape identice formal cu cele de mai sus, dar care conțin și ideea de unitate, de solidaritate, are valoare de numeral (*Cu toți într-un loc, sînt mai viteji decît toți oamenii. Psalt. 1651, în DA s.v. loc ; Mestecate toate la un loc, faci prafuri. Cuparencu, V. 15/19 ; Se crede că dacă are cineva mai mulți copii și-i botează pe toți în ... aceeași cămeșă, aceștia, crescînd, vor ține la un loc. Gorovei, Cr. 46 ; Cîte stele lucitoare, La un loc cu sfîntul soare Pentru mine stau să joare. Jarník — Birseanu, D. 398*). De fapt, numeralul *unu(l)*, de obicei la feminin cu valoare neutră, are și sensul de 'tot organic și indivizibil; ansamblu coerent, armonios; unitate' (*Tecla e a mea și noi doi sîntem unul. Rebreanu, R. I, 59 ; V'a trebui să mă despart de atîtea, ce au fost în mine — una cu mine. Blaga, H. 250*), și în locuțiuni și expresii precum: *una cu ... = împreună cu ...*, *alături de ... ; a face una cu pămîntul = a distruge, a nimici*.

Un este numeral atunci cînd determină substantive denumind obiecte, părți ale corpului etc. în număr fix, cunoscut în prealabil, dar numai dacă în context nu se impune ideea de opoziție sau distribuție (vezi exemplele de la 3). : *Omoiu c-un ochi în frunte. Budai-Deleanu, T. 141 ; O roată de la căruță mi se stricase. Ispirescu, L. 180 ; Plîngea mioara albă cu plînsete amare și, tristă, șchiopăta de un picior. Labiș, P. 78*. Majoritatea acestor substantive sînt termeni ai unor cunoscute expresii al căror sens se bazează pe faptul că se face referire numai la un exemplar din cele (două) existente : *a fi (cam) într-o ureche, a se culca (sau a se lăsa) pe o ureche, a sări într-un picior etc.*

Pentru interpretarea lui *un* din asemenea contexte se impune descifrarea atentă a intenției emițătorului, deoarece, în preajma aceluiași categorii de substantive, *un* poate fi analizat, s-a văzut mai sus, și ca adjectiv pronominal — e adevărat, păstrînd ideea de număr.

5. Conținutul numeralului *un(ul)* este pus în evidență și accentuat prin anumite elemente contextuale.

⁹ Loc. adv. *la un* (sau *într-un*) *loc* = împreună; loc. prep. *la un loc cu ...* = împreună cu ...

Sensul poate fi întărit prin adjectivul *singur* (sau diminutivul *singurel*), care îi urmează, în mod obișnuit, în imediata apropiere (*Mai am un singur dor*. Eminescu, O. I, 216; *Eu, de-am avut un singur ban, l-am împărțit cu tine*. Coșbuc, P. I, 77; numeralul cu valoare substantivală: *Vedea acum în ochii închiși imaginile luminoase... Toate confundate, conciliate, topite în una singură, ireală*. C. Petrescu, Î. II, 62); mai rar este plasat după substantivul determinat (*Un om singur drumul le închide*. Budai-Deleanu, T. 249) sau precedă numeralul cu valoare substantivală (*Singur unul să stăpânească*. Budai-Deleanu, T. 344; *Oh, cât de drag știi să zîmbești! Plăcută ești ca luna, Ca soarele curată ești, Tu singură-a mea una!* Coșbuc, P. II, 216). Amintim și locuțiunea adverbială *de unul singur* = neînsoțit de nimeni, fără participarea altcuiva; *singur*; izolat (*Uneori îmi vine să cînt, să cînt așa de unul singur*. Călinescu, S. 724).

Pentru sublinierea ideii de unicitate, numeralul *unul* este asociat cu pronumele demonstrativ *același*, în expresia *unul și același*: *Trăim în una și aceeași lume*. Blaga, Poezii, 371; *Se reîntoarce... la București, ca unul și același neostenit, neînduplecat în convingeri luptător*. Tribuna, 1986, nr. 48, 2/1.

Împreună cu *pînă la* sau *pînă într-un*, care îl precedă, exprimă epuizarea unei cantități, a unei sume: *Să-mi puie pe masă socotelile... pînă-ntr-un ban*. Sadoveanu, O. XI, 508; și, cu elipsa substantivului, în expresia (*toți*) *pînă la unul* (sau, rar, *într-unul*) = *toți*, fără excepție: *Soldații dintre linii căzură pînă la unul*. Camilar, N. I, 412; *Păcurarii să legară că-i vor duce oile acasă pînă într-una*. Reteganul, P. IV, 17; (rar, cu valoare neutră): *Cînd veni un rîu să treacă, ... Se dezbracă pîn' la una, cîntînd bucurat nespus*. Pann, P. V. II, 78/19. În propoziții negative este echivalent cu *nici un*: *Pe bolta alburie o stea nu se arată*. Eminescu, O. I, 114; adesea cu valoare substantivală: *Trec fete mîndre, cu podoabe, dar una nu-i pricepe dorul*. Voiculescu, Poezii, I, 5.

6. Spre deosebire de situațiile menționate mai sus, cînd valoarea lui *un* oscilează între numeral și articol, o serie de alte situații contextuale nu ridică probleme de acest fel, ci, pentru singularul *un (o)* se prezintă o altă dificultate — distincția între valoarea de articol și cea de adjectiv pronominal, din cauza formei lor identice și a conținutului foarte asemănător. Considerînd că *un* cumulează valorile celor două clase gramaticale, o soluție lexicografică ar fi următoarea: C. Art. nehot. (Determină un substantiv, pe care îl precedă în imediata apropiere sau despărțit de acesta printr-un atribut; păstrează întrucîtva și ideea de cantitate; în formele *un, o*) I. 1. (Precedă un substantiv pe care îl individualizează, îl detașează din clasa lui, fără a-l defini mai precis; contribuie la exprimarea cazului gramatical; la sg. cumulează și valoarea de adj. nehot.). Sînt precizate apoi categoriile semantice ale substantivelor însoțite, în funcție de care se nuanțează și conținutul lui; ceea ce este propriu fiecăreia dintre cele două valori gramaticale — articol și adjectiv — este redat în cadrul scheme lexicografice, structurate conform claselor gramaticale cărora *un(ul)* le poate aparține.

Alte sensuri principale ale articolului nehotărit *un* sînt: I.2. (Marcă a substantivizării). II. (Pune în evidență sensul cuvîntului determinat, generînd valori expresive; rolul articolului este, de obicei, marcat prin intonație).

În cazul adjectivului nehotărit *un (o)*, sensurile principale sînt aproape comune cu cele ale pronumelui corespunzător, fiecare păstrînd, se înțelege, caracteristicile implicate de apartenența gramaticală la o clasă sau la cealaltă: B. Pron. nehot., adj. nehot. I. Pron. nehot. (Ține locul unui substantiv, adesea exprimat în prealabil, fără să dea o indicație precisă asupra obiectului sau a ființei; în formele *unul, una*) 1. (La sg. păstrează, într-o oarecare măsură, ideea de număr; la pl. exprimă un număr nehotărit de obiecte, ființe etc., detașate dintr-un întreg). 2. (La f.; cu valoare neutră; în anumite construcții, sugerează sensul substantivului pe care-l înlocuiește, exprimînd și ideea de intensitate, de lucru neobișnuit etc.). 3. (În corelație cu pron. nehot. *altul*, mai rar cu adj. nehot. *alt* sau cu anumite pronume și adjective demonstrative, exprimă opoziția, distribuția, enumerarea, însoțirea etc.). 4. (La sg.; păstrează mai pregnant ideea de număr, referindu-se la un obiect, o ființă etc. dintre mai multe, numărate în prealabil sau în număr cunoscut). II. Adj. nehot. (Însoțește un substantiv, fără să-l identifice sau fără să dea o indicație precisă asupra lui; în formele *un, o*) 1. (La pl.; în formele *unii, unele*; cu valoare partitivă). 2. (În corelație cu pron. nehot. *altul*, cu adj. nehot. *alt* sau, rar, cu pronume și adjective demonstrative, exprimă de obicei opoziția, distribuția). 3. (La sg.; cu referire la obiecte în număr cunoscut în prealabil, păstrează mai pregnant ideea de număr). 4. (Cu valoare apropiată de cea a art. nehot.; precedînd cuvinte ca „timp”, „moment”, „loc”, „punct”, și în loc. a d v., exprimă limitarea la un loc, la un timp, la o măsură, nedeterminate precis).

LE NUMÉRAL UNU, DU POINT DE VUE LEXICOGRAPHIQUE

(Résumé)

À partir du fait qu'il est bien difficile à délimiter les valeurs du mot roumain *un(ul)* — adjectif numéral, pronom indéfini, adjectif indéfini, article indéfini — on propose un schéma de présentation unitaire dans le *Dictionnaire de la langue roumaine*, en faisant ressortir que l'idée du nombre persiste dans toutes les hypostases grammaticales du mot.

Aprilie 1988

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE

Derivate cu prefixul *în-* (*îm-*) în romanul *Arhanghelii* de Ion Agârbiceanu

Din totalitatea cuvintelor derivate cu prefixul *în-* (*îm-*), foarte numeroase în romanul *Arhanghelii*¹, ne vom opri numai asupra unora care prezintă interes atît pentru domeniul formării cuvintelor, cît și pentru lexicologie.

Deși s-au publicat studii, unele cu caracter monografic, consacrate prefixului *în-*², iar dicționarele cuprind un număr foarte mare de derivate, există în graiuri sau în operele literare formații necunoscute și neînregistrate în lucrările lexicografice ori formații rare sau puțin obișnuite. Dată fiind marea productivitate a prefixului *în-*, acest lucru este explicabil.

Am confruntat termenii selectați din romanul *Arhanghelii* cu cele mai importante dicționare, *Dicționarul Academiei* (DA), *Dicționarul limbii române literare contemporane* (DL) și *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), cît și cu numeroasele exemplificări din vastul studiu al lui Iorgu Iordan, *Compuse românești cu în-*³. Pe baza informațiilor din dicționar și a constatărilor lui Iorgu Iordan, care se ocupă, printre altele, de repartiția formelor simple și a celor prefixate pe regiuni și pe epoci, pot fi precizate în multe cazuri aria de răspîndire, frecvența, situația acestor forme în raport cu limba literară actuală. Multe forme prefixate se remarcă printr-un grad sporit de expresivitate, fiind folosite de către autor în vederea obținerii unor efecte stilistice.

Din materialul extras se poate constata că grupa cu cele mai numeroase derivate o constituie verbele.

Din punctul de vedere al modului în care s-au format, ele se pot încadra în mai multe categorii⁴:

1. Verbe care pot fi analizate prin raportare la un verb :

îmbucura (*în-* + *bucura*). Cunoscut în Transilvania și Moldova, Agârbiceanu îl utilizează de mai multe ori (*Schimbarea ... pe ea nu o îmbucura*, p. 497; *Dumnezeu să ră îmbucure*, p. 145), considerîndu-l, probabil, mai expresiv decît termenul literar *bucura*.

împărea (*în-* + *părea*). Forma prefixată a verbului *părea* e întrebuintată mai ales în Transilvania (cf. MAT. DIALECT. I, 211, 259). Agârbiceanu o utilizează într-o accepție necunoscută dicționarelor: *Se duse direct la una din parohiile vacante și după ce i se împăru și de sat, și de oameni și de venitele parohiale, se repezi pînă în centru* (p. 448). Sensul

¹ Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956.

² S. Pușcariu, *Etimologii*, în DR IV₂, 1927, p. 687—703; Flora Șuteu, *Prefixul în-/în-* în SMFC II, 1960, p. 36—65; *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II. *Prefixele*, București,, Editura Academiei R. S. România, 1978, p. 134—143.

³ Publicat în BUL. FIL. III, 1936, p. 57—116.

⁴ Am urmat clasificarea propusă în *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II. *Prefixele*, ed. cit., p. 136.

care se desprinde din context, „a-și face o părere (bună) despre ceva”, e legat de acela de „a-i plăcea, a-i conveni (ceva)” (cf. DLR, s.v. *părea*) : *Se simțea mai ușurat. Numai de ceva nu i se împărea* : ...niciodată n-o răzu făcându-și cruce (p. 471).

înăduși (*în- + năduși*), cu varianta **înădușa**. Agârbiceanu le folosește în toate situațiile cu sensurile lui *înăbuși*. Substituirea s-a putut produce datorită asemănării formale și parțial semantice dintre cele două verbe : *Mă înăduș în zăduful ăla!* (p. 108); *Pe-o clipă flacăra se înădușa în fum* (p. 296).

încresta (*în- + cresta*). *Beții ca acestea se întâmplau destul de des ... Nimeni nu le mai încresta, nimeni nu se mai mira de ele* (p. 298). DA observă că *încresta* tinde să devină literar, în DL poartă indicația „rar”. Sensul „a ține socoteala”, „a lua în considerare”, „a băga în seamă”, care se desprinde din citat, s-a format în legătură cu practica veche a creșterii pe răboj a unor semne cu scopul de a ține o evidență, o socoteală, pentru a memora ceva.

încreștina (*în- + creștina*). Forma derivată, cunoscută în Transilvania, e neînregistrată în dicționarele mai noi. La Agârbiceanu are sensul „a boteza, a stropi cu aghiasmă (la sfeștanie)” : *Bine-ai făcut. Ați mai încreștinat-o ... Mulți morți, acolo! Multe păcate nedelegate* — p. 438 (cu referire la sfeștania făcută la mina de aur).

înghioldi (*în- + ghioldi*), formație paralelă, dar mai expresivă decât termenul literar *înghionți* „a-și da ghionturi” : *Se mai înghioldeau ... cercînd fiecare să ajungă mai înainte* (p. 83). După informațiile din DL, *înghioldi* e mai răspîndit în Muntenia : sînt citați P. Ispirescu, G. Galaction și I. Pas. Agârbiceanu folosește pe *înghioldi* și în volumul *Schițe și povestiri* (vezi DL).

înholba (*în- + holba*), „a se uita cu ochii holbați (la cineva sau ceva)” : *Schimonosindu-și îngrozitor chipul se înholbă și mai tare la ei* (p. 382). DL îl consideră regional, iar după Iorgu Iordan e specific mai ales pentru Transilvania. Găsim la Agârbiceanu și varianta neprefixată, literară, între ele neexistînd diferențe de sens ; *înholba* are însă o valoare expresivă mai mare⁵.

2. Verbe care pot fi analizate prin raportare la un substantiv (formații parasintetice) :

împătura (*în- + pătură*) (formă mai ales ardelenescă) : *Își împătura buzule decolorate și trecu în camera vecină* (p. 476). Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 75, considera forma neprefixată, *pături*, drept forma preferată de limba comună. Astăzi *pături* e simțit ca „popular” (vezi DEX), iar *împături* e forma literară (vezi DL, DEX).

împintena (*în- + pînten*) „a da pîteni calului, a mîna lovind cu pîtenii” : *Nu făcuse altceva decît să-și împintene calul* (p. 378), *Împintena mereu calul ud de sudoare* (p. 186). În DA — nici un citat, în DL — un citat din Macedonski ; DEX îl califică drept „rar”, iar Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 108, îl plasează între derivatele muntenesti.

începcia (*în- + copcie*) „a prinde în copci, a încheia în copci”. Termen astăzi rar ; Agârbiceanu îl întrebuintează cu sens figurat : *Nu erau calcule începciate cu prevedere, erau mai ales imagini* (p. 493).

⁵ Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1975, p. 330.

îndrăci (*în- + drac*). La majoritatea autorilor citați în DA și DL apare mai ales cu sensul „a turba de minie, de ciudă, a se enfuria”; Agârbiceanu îl cunoaște cu sensul mai rar „a se face rău (ca un drac); a se înrăi”: *Vîlva băii va părăsi cît de curînd minile ... că prea s-au îndrăcit oamenii* (p. 351); la fel, part. adj. *îndrăcit* „rău, ticălos, stăpinit de diavol”: *Omul ăsta îndrăcit și-a bătut joc de noi!* (p. 455).

înfrica (*în- + frică*) „a viri frica în cineva, a speria”. După DA, întrebunțat mai mult în limba veche și în literatura populară; după DL verbul e cunoscut în Transilvania. Agârbiceanu îl folosește frecvent în locul termenului literar *înfricoșa*: *În loc să-l ajuți, îl înfrici și mai tare* (p. 105); *Depărtarea ... îl înfrica* (p. 227).

îngloda (*în- + glod*) „a (se) băga în glod, a (se) cufunda și a rămîne în glod”. În DA se precizează: „Mai ales în Mold.; în sens figurat și la scriitorii din alte regiuni”. Exemple sînt însă numai din scriitori moldoveni. La Agârbiceanu e frecventă expresia *a se îngloda în datorii* „a se băga în datorii și a nu mai putea scăpa de ele”: *El începu să se îngloade în datorii* (p. 206). Adjectivul *înglodat* are la Agârbiceanu sensul „murdar de glod”, sens neatestat în DA sau în alte dicționare (*Un moș înalt, ... încălțat cu cizme mari, înglodate* — p. 548), și apoi „murdar”; legătura cu *glod* pierzindu-se cu totul, i se alătură determinarea pleonastică „tină”: *Băgă de seamă că-i înglodat de tină* (p. 384).

innoda (*în- + nod*) „a lega fixînd cu un nod (ca să țină legătura mai bine)”. L-am reținut pentru folosirea lui în expresia *a innoda paraua cu zece noduri*, variantă mai plastică a expresiei *a lega paraua cu zece noduri* „a fi foarte zgîrcit” (la Creangă, cf. DLR, s.v. *nod*): *Tu nu te pricepi să innozii paraua cu zece noduri* (p. 128).

înfoli (*în- + fol*) „a-si face haine noi, a se îmbrăca cu haine noi”. DL clasifică acest verb ca familiar. Atît în DA cît și în DL, atestările sînt numai din Muntenia și Moldova. Agârbiceanu îl folosește în sens peiorativ, cu aluzie la situația de parvenită a eroinei: *Văzură ... pe notără-șița, înfolită ca o cocoană* (p. 211).

3. Verbe care pot fi analizate prin raportare la un adjectiv (formații parasintetice):

îmbuna și îmbuni (*în- + bun*). Sînt folosite ambele, dar diferențiate nu numai formal, ci și semantic: *îmbuna* are sensul „a face pe cineva mai bun”: *Lumina ... îmbună sufletele* (p. 102), în timp ce *îmbuni* înseamnă „a se îmbunătăți, a se ameliora”: *Pînă se va îmbuni piatra* [= roca auriferă] *ca în gangul vechi, mai este* (p. 401).

înavuși (*în- + avut*). DA îl consideră cuvînt nou, format după modelul lui *îmbogăți*: *Vă înarufesc și fără voia voastră* (p. 216). În DL — citate noi, mai ales figurate.

îndatora (*în- + dator*): *Bădicul se îndatora din an în an tot mai tare* (p. 540). Se constată o diferențiere semantică între forma simplă și cea prefixată: *datora* = „a fi dator cu ceva, a avea de plătit o datorie”; *îndatora* = „a se împrumuta, a face datorii”.

însănătoșa (*în- + sănătos*): *Mai credea că se va însănătoșa* (p. 534). În limba literară s-a impus forma *însănătoși*.

însetoșa (*în- + setos*) „a-i fi (a i se face) sete”. *Era însetoșat de multele alergări* (p. 359). DL îl califică drept învechit, în DA sînt citate

mai ales din texte vechi și populare. Agârbiceanu îl preferă în locul formei literare *înseta*. Și adjectivul (substantivat) *însătoșat* : *Fixase patru butoaie mari în luncă . . . și cete întregi de însătoșați le vizitau* (p. 116).

4. Verbe analizabile în raport cu un verb sau (parasintetic) un substantiv :

îndușmăni (*în-* + *dușmăni* sau *dușman*) „a se dușmăni, a se învrăjbi” : *Las' să se îndușmănească!* (p. 477). Iorgu Iordan îl așază între derivatele care circulă mai ales în Mureșeni; după DEX e un cuvânt „rar”.

înstăpîni (*în-* + *stăpîni* sau *stăpîn*) „a se face stăpîn, a pune stăpînire (pe ceva)”. E un derivat modern, afimă DA, care îl înregistrează fără nici o atestare; după DL, DEX e rar. Iorgu Iordan consideră că e frecvent mai ales în Transilvania. Agârbiceanu îl folosește în sens figurat : *Se părea că o patimă nouă se instăpîni pe inimile dansatorilor* (p. 148).

5. Verbe analizabile în raport cu un verb sau (parasintetic) un adjectiv :

îngîrbovi (*în-* + *gîrbovi* sau *gîrbov*). Poate fi o creație personală, cu intenții stilistice, a lui Agârbiceanu : *Ea făcea totul acasă. Se îngîrborise, albise* (p. 548). Dictionarele (DA și DL) nu cunosc decît adj. (rar) *îngîrborit*, din poezia lui Coșbuc. Găsim adjectivul și la Agârbiceanu : *Trupul . . . Nu și-l mai putea ținea drept ; el sedea îngîrborit* (p. 380).

Am lăsat la sfîrșit cîteva adjective, de fapt participii ale unor verbe pe care nu le-am găsit în cuprinsul romanului *Arhanghelii*, și un substantiv, infinitivul lung al unui verb neatestat :

îmborzoiat „zbîrlit” : *Două vrăbii . . . cu perișoarele îmborzoiate* (p. 33). Lipsește din DA și din celelalte dicționare citate anterior. E part. adj. al unui verb *îmborzoia* (*în-* + *borzoia*), înregistrat de Scriban, care l-a găsit tot într-o serie a lui Agârbiceanu : *se îmborzoia cum se îmborzoie curcanul* (cf. Scriban, D, s.v. *îmbîrzoiez*). Este probabil o formație personală a lui Agârbiceanu, caracterizată printr-o mare expresivitate.

îndatinat. Verbul *îndatina* (*în-* + *datină*) e cunoscut numai în Bucovina, adjectivul *îndatinat* și în alte regiuni (cf. DA). Agârbiceanu îl folosește cu sensul „deprins, obișnuit, moștenit” : *De jur împrejur răsunau ciocănit de pahare, rîsete, salutul îndatinat de Paști* (p. 115). În DL verbul e înregistrat în forma *îndătina*, cu varianta *îndatina*, la Beniuc.

îndesuit. E part. adj. al unui verb *îndesui*, foarte rar, rezultat prin contaminarea lui *înghesui* cu *îndesa* sau prin apropiere de adj. *des* (cf. DA, fără nici o atestare) : *Trupuri plicate, . . . capete îndesuite* (p. 399).

îmbobotire „inflamare”. Termen neatestat în dicționare. În DA există *boboti* „a se inflama” (LB, Frincu — Candrea, M.) și *bobotire* (Calendarul 1814). E posibil ca verbul *îmboboti* să existe în vreun grai regional, după cum *îmbobotire* a putut fi derivat de la *boboti* sau *bobotire*. Agârbiceanu îl folosește cu sens figurat : *Areă senzația că trupul lui întreg nu-i decît o bubă . . . Îmbobotirea bubei . . . era așa de sensibilă . . . încît simțea o durere usturătoare* (p. 439).

Unele verbe sînt în mod frecvent folosite în forma simplă, de obicei, învechită sau populară, neprefixate : *grămădi*, forma populară, utilizată cu precădere în loc de *îngrămădi*, care s-a impus în limba literară ; *griji* ; *roși* : *Se roșea pînă după urechi* (p. 205), în locul lui *înroși*. *Înroși*

e întrebuințat de Agârbiceanu cu un sens mai puțin obișnuit „a fi roșu, a-și arăta culoarea roșie, a ieși în evidență datorită culorii roșii”: *Tencuiala căzuse ... , cărămizile înroșeau și ici și colo* (p. 546). În alte situații, scriitorul oscilează, folosind exact în aceleași contexte când forma simplă, veche și populară, *junghia* (p. 485), când forma literară *înjunghia* (p. 530).

Am reținut și câteva derivate de la neologisme, cum ar fi : *împroce-sua* (în- + *proces*, după germ. *prozessieren*) (*Hotărîră ... să-l împroce-sueze pe Iosif Rodean* — p. 450) și *împopula* (în- + *popula*) (*Ulijele se împopulară de bărbați, ... în port de sărbătoare* — p. 109), sau imprumuturi adaptate la limba română cu ajutorul prefixului în-, cum este *întabula* (< germ. *intabulieren* < *in* + *tabula*), care constituiau o particularitate a vorbirii intelectualilor ardeleni. În această formă românizată, *întabula*, apare verbul la Agârbiceanu și în DA, în timp ce în dicționarele moderne figurează *intabula*, formă mai apropiată de etimon.

Aprilie 1988

IOANA ANGHEL

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

Sursa și criteriile de selectare a materialului din aceste note sint precizate în CL, XXX, 1985, nr. 2, p. 114.

albîie '(despre barbă) albuie, albicioasă' (Cășei CJ : 79/261). Vezi și masc. *albîu* '(despre păr) de culoarea laptelui' (NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, București, 1987, planșa 3, 78/482).

albotină (pl. *albolîne*) '(despre barbă) albuie, albicioasă' (Mănăstireni CJ : 79/295) e un derivat de la *alb*.

ășchia genunchiului 'rotulă (la genunchi)' (Ocoliș AB, Sălciua de Jos AB : 389/326, 333).

bîdbăi 'a bijbii (pe întuneric)' (Micăsasa SB : 374/377). Cf. *infra*, *bodbăi*.

bîdicăi 'a bijbii (pe întuneric)' (Riu Sadului SB : 374/434), prez. ind. *bîdicăi*. Cf. *bîdîdii* 'idem' (ALR I, vol. I, h. 91/528), *bădădăi* 'a umbla fără scop, a rătăci' (DA).

bodbăi 'a pipăi' (Săcădat MS : 373/318), prez. ind. *bodbăiesc*. Dintr-o localitate apropiată (Riciu MS) ARL I, vol. I, h. 91/243 îl notează cu sensul 'a merge în casă, noaptea pe întuneric, fără să știi unde și fără să vorbești'. Pentru 'a pipăi' în Săcădat s-a notat și **boibăi**, prez. ind. *boibăiesc*.

bolefiul palmei 'podul palmei' (Laz AB : 334/406), **bolefiul mîinii** 'idem' (NALR — *Banat*, vol. I, h. 119/91), **bolefinul obrăzului** 'umărul obrazului' (*ibidem*, h. 47/91), **bolefinul uréchii** 'lobul urechii' (*ibidem*, h. 42/90).

bone, boănceă (pl. *bonci, boănțe*) 'ciung' (Corbu HR : 327/302) e, se pare, rezultatul contaminării sinonimelor *bont* și *cionc*. DA înregistrează pe *bonc* cu sensul de '(oaie) fără dinți' (după DAMÉ, T. 68) și-l raportează la *bont*.

búea piciorului 'pulpa piciorului' (Peștera BV, Fundata BV : 395/451, 454).

bujbui 'a bijbii (pe întuneric)' (Vlădeni BV : 374/419), prez. ind. *bujbui*. Cf. *bîjbăi*, *bojbăi*.

butigăi [prez. ind. *buțigăiesc*] 'a bijbii (pe întuneric)' (Chimindia HD : 374/400). Cf. *bodicăi* 'idem' (NALR — *Banat*, 374/51), 'a căuta, a cerceta, a scotoci' (DA).

călfăt 'palid' (Ciucea CJ : 149/293) este același cuvînt cu *călfed* 'idem', atestat de DA, și *călfăd* 'idem', atestat de NALR — *Banat*, vol. I, h. 45/85, 86.

capăcul de la genunchi 'rotulă (la genunchi)' (Mihai Viteazu MS : 389/364). S. Pop l-a notat și în sintagmele **capăcul genunchiului**, **capăcul la genunchi**, **capăcul piciorului** în Dobrogea (4 puncte), Muntenia (3) și Moldova (2) (ARL I, 142/528, 556, 677, 679, 684, 720, 740, 934, 984). În Moldova cuvîntul apare și fără determinanți (vezi NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 87).

căpută (pl. *căpúte*) 'gleznă' (Maieru BN, Tiha Birgăului BN, Măgurele BN : 399/247, 252, 277). Vezi și ARL I, vol. I, h. 59/388, 394; ALRR — *Mar.*, vol. I, h. 136/227, 236; NALR — *Banat*, vol. I, h. 136/60.

cărică (pl. *cărici*) (Zam HD : 389/371), **cărița genunchiului** (Crăciunelu de Sus AB, Valea Mare CV, Sibisel HD, Grădiștea de Munte HD : 389/356, 416, 427, 433) 'rotulă (la genunchi)'. Cuvîntul, atestat de DA numai după ANON. CAR., este mai frecvent în nord-estul Banatului (vezi ALR I, 142/69, 75; NALR — *Banat*, vol. I, h. 129). S. Pop l-a mai notat în Lechința de Mureș MS și Ighișul Vechi SB, în Transilvania, și în Strimba, azi Stupini SJ, în Crișana (ALR I, 142/148, 160, 283).

cășună vb. refl. '(despre mină) a și-oserinti' (Avrămești AB : 324/328).

chiei (pl. *chiciuri*) 'șold' (Cerbăl, Ștei, Clopotiva, Șălașu de Sus, toate în HD : 379/405, 447—449), **cliei** (pl. *cliciuri*) 'idem' (Ghețari AB, Avrămești AB, Valea Caselor AB, Vorța HD, Chimindia HD, Lăpugiu de Sus HD, Dilja Mare HD : 379/327, 328, 331, 372, 400, 403, 458), **cluci** (pl. *cluciuri*) 'idem' (Giurgești HD, Lunca HD : 379/349, 351). Vezi și DA; NALR — *Banat*, vol. I, h. 133.

chișită (pl. *chișite*) (Boița SB : 399/435), **chișita piciorului** (Valea Viilor SB : 399/378), **chesită** (Fărău AB : 399/344), **clșița piciorului** (Șant BN : 399/248) 'gleznă'. Vezi și ALR I, vol. I, h. 59/125, 795; ARL II, vol. I, h. 76/848; NALR — *Olt.*, vol. I, h. 123/917, 942; NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 89/500, 504, 505.

ciomoș, ciomoșă (pl. *ciomoși, ciomoșe*) 'ciung, -ă' (Vorța HD : 327, 328/372).

ciontoróg, -roágă (pl. *ciontorógi, -roáge*) 'ciung, -ă' (Fizeș HD : 327, 328/373), atestat și de DLR ca variantă a lui *șontorog*, este, foarte probabil, cel puțin în această localitate, rezultatul contaminării lui *ciont* 'ciung', notat în puncte vecine, cu *șontorog*.

ciungăr, ciungără (pl. *ciungări, ciungăre*) 'ciung, -ă' (Vima Mare MM : 327, 328/243). DA cunoaște forma de feminin cu sensul de 'oaie cu coarnele tăiate'.

cîrav, cîravă 'bolnăvicios, -cioasă' (Bilbor HR, Corbu HR : 427, 428/282, 302). Vezi și DA ; NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 93 și planșa 36.

cobiós [pr : co-bios], **cobioasă** (pl. *cobióși, cobiodse*) 'bolnăvicios, -cioasă' (Fundata BV : 427, 428/454). E un derivat de la *coabe*, variantă locală a lui *cobe*. În acest sat, unei femei bolnăvicioase i se zice, ironic, *coabe*. S-a notat și verbul a **cobi** 'a zăcea mult timp'. Cf. *cobos* (DA).

colăcul genunchiului 'rotulă (la genunchi)' (Breaza MS, Livezi HR, Biesad CV, Micfalău CV, Zăbala CV : 389/300, 317, 361, 384, 386 ; Făget BC : ALR I, 142/578) e un cale după magh. *térde kalácsa* 'idem'.

colăcé (pl. *colăcéi*) 'rotulă (la genunchi)' (Mărtănuș CV, Zăbala CV : 389/385, 386). Din Mărtănuș S. Pop l-a notat în sintagma **eulăcé** **la genunchi** (ALR I, 142/200).

cúpa, uneori în sintagmele **cúpa genunchiului**, **cúpa piciorului**, (pl. *cúpe*) 'rotulă (la genunchi)' se întrebuințează pe o arie din nord-estul Transilvaniei (Romuli BN, Mureșenii Birgăului BN, Tiha Birgăului BN, Subcetate HR : 389/241, 251, 252, 284 ; din Mureșenii Birgăului și din Romuli a fost notat și de S. Pop : ALR I, 142/218, 360), Maramureș (vezi ALR I, 142/361 ; ALRR — *Mar.*, vol. I, h. 132/231, 233, 234, 237, 238) și vestul Bucovinei (vezi ALR I, 142/214, 370 ; NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 87/468, 472, 473, 486).

dreni [drēñ] 'puroi' (Vadu Dobrii HD, Dăbica HD : 452/430, 431). Cuvîntul a fost notat alături de *copturi* și *puroi*.

dúra genunchiului 'rotulă (la genunchi)' (Drăguș BV : 389/422). În Muntenia (v. ALR I, 142/776, 782, 795, 803, 890) și Oltenia (vezi NALR — *Olt.*, vol. I, h. 120/902, 903, 908), *dură* apare atît singur, cît și în sintagmele **dúra genunchiului**, **dúra la genunchi** și **dúra piciorului**.

durice (pl. *durici*) 'rotulă (la genunchi)' (Hurez BV : 389/421) e derivat de la *dură* 'idem', cu suf. *-ice*.

durică (pl. *durice*) 'rotulă (la genunchi)' (Șercăița, Breaza, Fundata, toate în BV : 389/420, 439, 454 ; Albești AG : ALR I, 142/770), **durica genunchiului** 'idem' (Breaza BV, Lazuri DB : *ibidem*, 174, 760).

fedéu, (mai frecvent) **fidéu** (pl. *fedeáuă, -dăie, fideáuă, -dăie*), 'rotulă (la genunchi)', deseori și cu determinanții : **genunchiului**, **de la genunchi**, **de pe genunchi**, **din genunchi**, **piciorului**, formează o arie, nu tocmai unitară, din 29 de puncte, în centrul Transilvaniei. ALR I, chestiunea 142, îl atestă în 7 puncte din aceeasi arie, precum și într-unul din Maramureș. ALRR — *Mar.*, vol. I, h. 132 îl consenuează în 3 localități. În Moldova apare doar într-o localitate (vezi NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 87/554).

gîrgovină (pl. *gîrgovini*) 'înceietura de la genunchi' (Bulbuc AB : 399/375). Cf. **gîrgoveană**, pl. *gîrgovene* 'tendoanele din spatele genunchiului' (NALR — *Banat*, vol. I, h. 128/79, 93), **gîrbov(e)ănă**, pl. *gîrbovène* 'idem' (*ibidem*), 'pulpă piciorului' (*ibidem*, h. 131).

gotéu, pl. *gotéie* 'ouăle picioarelor' (După Piatră HD : 400/352 ; ALR I, vol. I, h. 59/103).

îndreveni '(despre degete) a amorți de frig' (Bătrîna HD : 368/404). DA cunoaște doar participiul verbului cu sensul 'întepenit, incremenit, amorțit'. Cf. și **dreven** 'întepenit, înlemnit, amorțit' (CADE), '(despre

picior, mină) înțepenit(ă) de frig' (NALR — Banat, vol. I, h. 122/73), **dreveni** 'a înțepeni, a înlemni, a amorți' CADE).

jigodecăla [jigoğălă] 'turbare' (Vorța HD : 450/372) e un derivat de la *jigodie* 'boală ciinească'.

lăpúgul picióruului 'gleznă' (Vadu Dobrii HD : 399/430). Cf. **înecheietúra** **lăpúgului**, **înecheietúra de la lăpúgul picióruului**, **înecheietúra lăpúcului**, **înecheietúra de la lăpúe** 'idem' (NALR — Banat, vol. I, h. 136).

mîrcăv, mîrcăvă (pl. *mîrcăvi, mîrcăve*) 'bolnăvicios, -cioasă' (Lunca AB : 427, 428/330) e variantă a lui *mîrcav* 'idem' (DLR).

moringláv, moringlávă (pl. *moringlári, moringláré*) 'bolnăvicios, -cioasă' (Avrig SB : 427, 428/437). Vezi și DLR.

mucluí (Mociu CJ : 324/298), **murculí** (Budești BN, Ceanu Mare CJ : 324/286, 304), **murucí** (Beelean BN, Jucu de Mijloc CJ : 324/262, 289), **muruglí** (Gădălin CJ : 324/288, comunicat din Bonțida CJ) vb. refl. '(despre mină) a se scrinti'. Vezi DLR s. v. *muruli*.

nod, pl. *nóduri* 1. 'ouăle picioarelor' este cunoscut de DLR de „prin vestul Transilvaniei”, pe baza unei atestări din Crișana (după TEAHA, C. N. 246). Noi l-am înregistrat, uneori și în sintagmele **nódurile picióruului**, **nódurile (de) la piciór**, **nódurile de la lăbă**, **nódurile de la înecheietúra**, în două arii, una formată din 5 puncte la vest de Cluj, alta, din peste 70, în jumătatea sudică a Transilvaniei. În 3 puncte forma de plural e *nóade*. Aceasta este absentă din DLR, deși fusese notată atît în Crișana, cît și în Transilvania (vezi ALR I, vol. I, h. 59/290, 308; ALR II, vol. I, h. 76/316). La sensul '(învechit și popular) înecheietură, articulație' DLR citează greșit și ALR II, vol. I, h. 76, pe care sint cartografiate, de fapt, răspunsurile pentru 'ouăle picioarelor'. Cu același sens, cuvîntul apare și în Oltenia (vezi NALR — Olt., vol. I, h. 124), Maramureș (vezi ALRR — Mar., vol. I, h. 137), Banat (vezi NALR — Banat, vol. I, h. 137), Moldova (vezi NALR — Mold. Bucor., vol. I, h. 90), precum și în Crișana (vezi ALR I, vol. I, h. 59/308).

2. 'rotulă (la genunchi)' (Gogan MS : 389/342), **nódul genúnchiului** 'idem' (vezi NALR — Olt., vol. I, h. 120/934; ALRR — Mar., vol. I, h. 132/227).

nodicele picióruului (sg. *nodíc*) 'ouăle picioarelor' (Giurgești HD : 400/349), e derivat de la *nod* 'idem', cu suf. *-ic*.

núcă, pl. *nuci* 1. 'ouăle picioarelor' (Blăjel SB, Copșa Mare SB : 400/357, 366), **núcele! picióruului** (Buia SB : 400/392), **núcele de la chiștă** (Valea Viilor SB : 400/378) 'idem'.

2. 'rotulă (la genunchi)', destul de frecvent și în sintagmele **núca genúnchiului**, **núca (de) la genúnchi**, **núca picióruului**, formează o arie, aproape unitară, din 25 de puncte, din care 23 în estul și nord-estul Sibiului, iar 2 în nord-vestul acestui oraș. În această zonă a fost notat și de S. Pop în 6 puncte (ALR I, 142/125, 144, 156, 164, 166, 170). Se întîlnește și în Maramureș (vezi ALRR — Mar., vol. I, h. 132/232, 235).

nucșoără, pl. *nucșoáre* 'ouăle picioarelor' (Brașov BV : 400/442) e derivat de la *nucă* 'idem'.

oliní vb. refl. '(despre mină) a și-o scrinti' (Cîmpu lui Neag HD : 324/457) e variantă a lui *oligni* (vezi DLR).

oulétul la genúnchi 'rotulă (la genunchi)' (Vama Buzăului BV : 389/444).

oușór, pl. *oușoare* 1. 'ouăle picioarelor' (Săcele BV, Poiana Mărului BV, Peștera BV, Sohodol BV, Crasna CV : 400/445, 446, 451—453). Vezi și NALR — *Olt.*, vol. I, h. 124; NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 90.

2. 'rotulă (la genunchi)' (Vlădeni BV : 389/419), **oușóru** **genúnchiului** 'idem' (Săcele BV : 389/445), **oușóru** **de la genúnchi** 'idem' (Poiana Mărului BV : 389/446), **oușóru** **picióru** 'idem' (Întorsura Buzăului CV : 389/443). Cuvîntul a fost notat, singur sau în aceleași sintagme, în mai multe localități din Moldova și în una din Muntenia (vezi ALR I, chestiunea 142; NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 87).

ouí, pl. *ouíte* 'ouăle picioarelor' (Vima Mare MM : 400/243; Rona de Jos MM : ALRR — *Mar.*, vol. I, h. 137/240).

paș, variantă a lui *pas* refăcută după plural (cf. E. Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, p. 41), considerată de DLR ca învechită și regională, este generală în Maramureș (vezi ALRR — *Mar.*, chestiunea 387) și în Transilvania, cu excepția părții ei de sud-est. Aria se continuă în jumătatea de nord-vest a Moldovei (vezi NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, planșa 33). În Transilvania se întâlnește și forma de singular **păș**, notată în 9 puncte, din care 7 sînt situate la sud de Cluj și la nord de Alba Iulia, iar 2 în MS.

priei (Mogș AB : 324/347), **plítí** (Drăguș BV : 324/422), **pripí** (Lăpuș MM : 324/242), **prítí** (Șanț BN, Tiha Bîrgăului BN, Arpașu de Jos SB : 324/248, 252, 423) '(despre mină) a și-o scrînti'. Forma *pripí* a fost înregistrată și de NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 80/579, 637.

prisnél (pl. *prisnêle*) (Ceanu Mare CJ, Buru CJ : 389/304, 325), **prisnélul genúnchiului** (Săcel CJ : 389/307) 'rotulă (la genunchi)'. DLR tratează greșit cuvîntul *prisnel* împreună cu *pristen*, deși este evident un derivat diminutiv al de acesta din urmă, cum bine se indică în DEX.

prístănu genúnchiului 'rotulă (la genunchi)' (Poiana Sibiului SB, Arși AB : 389/407, 426).

pum 'pumn' se întrebuintează într-o arie compactă, formată din 20 de puncte, din nord-estul Transilvaniei, în jurul Bistriței, arie ce se continuă și în sud-estul Maramureșului (vezi ALRR — *Mar.*, vol. I, h. 123), precum și într-o arie din Moldova (vezi NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, planșa 30). Din aceleași arii îl consemnează și ALR I, chestiunea 362. Cu excepția a 2 puncte din Transilvania, unde pl. e *púmuri*, și a 5 din Moldova, unde e *pumi* (notat [puń] sau [pum]), în toate celelalte localități pl. e [pumń], formă care, considerăm noi, trebuie literarizată *pumni*. Varianta *pum* s-a refăcut după pl. [pumń], prin analogie cu *pom*, pl. [pomń]. Într-o arie transilvăneană vecină, spre sud-est, cu cea a lui *pum*, analogia s-a produs invers. Din pl. [pomń] s-a refăcut un nou sg. *pomn*. O altă variantă lexicală a lui *pumn* e *pugn* (pl. *pugni*) (Ciumbrud AB : 332/345; ALR I, 362/138). ARL I (362/11, 49) îl mai atestă, cu pl. *púgnuri*, din Ofcea (localitate în Banatul iugoslav) și, cu pl. *pugni*, din Beba Veche TM.

roátă, mai ales în sintagmele **roátă genúnchiului**, **roátă (de) la genúnchi**, **roátă picióru**, **roátă de la piciór** 'rotulă (la genunchi)', a fost înregistrat de noi în cca 50 de puncte, marea majoritate grupate în nordul Transilvaniei și în zona Munților Apuseni, arie confirmată și de ancheta lui S. Pop. Din ALR I, chestiunea 142; NALR — *Olt.*, vol. I, h. 120; ALRR — *Mar.*, vol. I, h. 132; NALR — *Banat*, vol. I, h. 129; NALR —

Mold. Bucov., vol. I, h. 87 rezultă că aria se continuă și în Maramureș și în Crișana și că, de asemenea, cuvîntul se întâlnește în vestul Banatului, în jumătatea de nord-est a Olteniei, în Moldova (mai ales în sud-vest) și, izolat, în nordul Munteniei. DLR îl cunoaște doar din Rebrișoara BN.

rotița genunchiului 'rotulă (la genunchi)' (Copăcel BV : 389/440). Cu acest sens, neatestat de DLR, cuvîntul a fost notat, uneori fără determinant, și în sud-estul Olteniei (NALR — *Olt.*, vol. I, h. 120/996—998) și în Moldova (NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 87).

seăunul gûrii 1. 'maxilarul de jos' (După Piatră HD : 163/352); **2.** 'falcă' (Crișcior HD : 163/370). Din localitatea După Piatră, unde fusese notat de S. Pop (ALR I, 61/103) cu sensul de 'falcă', îl cunoaște și DLR.

seăfîrlie 'rotulă (la genunchi)'. Variante : **chefelie** (pl. *chefelii*) (Lăpugiu de Sus HD : 389/403; ALR I, 142/85), **căfălia genunchiului** (Bătrîna HD : 389/404), **seofîrlie** 'idem' (Întorsura Buzăului CV : 389/443), **seăfălie**, **schefelie**, **selăfie** (NALR — *Banat*, vol. I, h. 129). Despre *seăfîrlie* DLR precizează că este derivat de la *scafă*. După cum s-a arătat cu altă ocazie (vezi Dumitru Loșonți, *Note etimologice*, în LR, XXV, 1976, nr. 2, p. 160), forma primară e *seăfălie*, un derivat cu suf. *-ălie* de la *scafă*.

spoicelós (pl. *spoicelóși*) 'palid' (Ocolîș AB : 149/326) e derivat cu suf. *-os* de la *spoială*, cu sensul, cunoscut de noi din jumătatea de nord a Transilvaniei, de 'un fel de humă de culoare vinătă, cenușie, folosită la spoitul caselor'.

struîi vb. refl. și tranz. '(despre mîină) a și-o serinti' (Văleni BV, Copăcel BV : 324/389, 440).

șchiopăgă 'șchiopăta', prez. ind. *șchiopăghez* (Șanț BN : 381/248). Cf. *șchiopăcă* '(despre cal) a șchiopăta ușor', prez. ind. *șchiopăcează* (Straja SV : ALR I, 1114/388), cuvînt absent din DLR.

șchiopăli 'șchiopăta' prez. ind. *șchiopălesc* (Mănăstireni CJ, Someșu Cald CJ : 381/295, 296), **șchiopăluî** 'idem', prez. ind. *șchiopăluiesc* (Săcel MM : ALR — *Mar.*, 382/235).

șchiopăta. Variante : **șchiopită** (Bilbor HR, Corbu HR : 381/282, 302), **șchiopotă** (Șieut BN, Vătava MS, Meștera MS, Idicel MS, Hodac MS, Glimboaca SB : 381/278, 279, 281, 285, 301, 424), **șchiopătî** (Poplaca SB : 381 /425).

șchiopăzi 'șchiopăta', prez. ind. *șchiopăzesc* (Chiuza BN, Gilgău, SJ : 381/256, 258). Cuvîntul trebuia să figureze în DLR, deoarece îl atestase, din Ieud MM, ALR I, vol. I, h. 95/347.

tălgerul genunchiului (Galații Bistriței BN : 389/276), **tălgerul de la genunchi** (Chiraleș BN : 389/267), **tălgerul piciorului** (Satu Nou BN : 389/264; Șcheia SV : NALR — *Mold. Bucov.*, vol. I, h. 87/494) 'rotulă (la genunchi)'. În Șcheia S. Pop notase **tălgerul genunchiului** : ALR I, 142/381.

téler (pl. *télere*) 'rotulă (la genunchi)' (Apold MS, Augustin BV, Arini BV, Văleni BV : 389/365, 383, 387, 389), **télerul genunchiului** 'idem' (Retiș SB, Augustin BV : 389/380, 383), **télerul de la genunchi** 'idem' (Viscri BV : 389/381), **télerul la genunchi** 'idem' (Mihai Viteazu MS : ALR I, 142/158). În Arini, S. Pop l-a notat în sintagma **télerul piciorului** : ALR I, 142/190.

tiérul genúnciului (Vătava MS : 389/279), táierul genúnciului (Orlea OT : ALR I, 142/885 ; Turburea GJ, Izvorălu MH : NALR — Olt., vol. I, h. 120/923, 958) 'rotulă (la genunchi)'.

turteá (pl. *turtéle*) 'rotulă (la genunchi)' (Buru CJ : 389/325). Din aceeași localitate S. Pop l-a notat în sintagma *turteaúa la genúnci* (ALR I, 142/249).

turtureá (pl. *turturéle*) 'rotulă (la genunchi)' (Petreștii de Jos CJ : 389/308). Cf. *turturică* 'idem' (ALR I, 142/887).

únghină (pl. *únghini*) 'unghie' (Hunedoara HD : 366/429 ; Chesinț AR : NALR — Banat, vol. I, h. 126/99) e variantă lexicală a lui *unghie*. Cf. *gingie* > *gingină*.

Aprilie 1988

V. BIDIAN, D. LOȘONȚI, GR. RUSU
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

prost. Interpretări semantice discutabile

Șase dintre sensurile atribuite de DLR lui **prost** (= IV. 3., IV. 4., IV. 5., IV. 6., IV. 7., IV. 8.) sînt bazate exclusiv pe atestări din ARL I și ARL II. O urmărire mai atentă a răspunsurilor din punctele citate și o lectură a întregului material înregistrat pentru fiecare chestiune pun sub semnul întrebării existența acestora.

Sensul IV. 3. „(Popular ; despre oameni) Grosolan, bádăran, mojie (2), necioplit (2)” este atestat de răspunsurile din 11 puncte la întrebarea 3668 din ARL II (= „grosolan, bádăran”). Aceste răspunsuri sînt : *prost*, *fără minte* (punctul 27), *om prost și dur* (130), *prost, negîndit* (284), *un om prost* (53), *un prost* (76), *om prost* (349, 353, 574, 886), *prost* (514, 551). Ar mai fi de adăugat punctele 537 (= *om prost*, *om nejudecat*), 848 (*nerod*, *prost*) și 228 (*prost*), necitate de DLR. Atît materialul din punctele în care se înregistrează cite doi termeni, cît și articolul nehotărit *un* care precedă unele răspunsuri arată că *prost* este un termen prin care informatorul califică o persoană care este grosolană, bádărană, și nu unul prin care se denuște însușirea respectivă. Dacă nu ar fi așa, ar însemna că *nejudecat* sau locuțiunea *fără minte* ar însemna și ele, într-una din accepții, „grosolan, bádăran”, ceea ce este, evident, o interpretare forțată. Să mai adăugăm că la aceeași întrebare în punctul 102 s-a răspuns *om urît*, în 260, *om rău*, în 682, *un om de nimica* și va fi evident că în multe puncte informatorii au dat un răspuns care exprimă o apreciere asupra unui om grosolan, bádăran.

Pentru sensul IV. 4. „(Prin Mold., prin Munt. și prin Olt. ; despre oameni ; și în sintagma *prost la gură* (ALR II/I h 30/769) Flecăr”, ALR II/I h 30 — hartă cu același titlu ca și sensul la care e citată — înregistrează pe *prost* în trei puncte : 812 și 928 : *e prost* și 899 [ε] : *prost*. Atît alte răspunsuri, ca *bolînd* (în 47, 64), *nebun* (în 250, 260), *om prăpădit* (în 310), *cam prăpădit* (în 95), cît și verbul *a fi* care precedă răspunsul în 812 și

928 ne determină să credem că și aici nu e vorba de un termen care să denumească o însușire, ci de unul care să califice persoana care posedă însușirea respectivă. Fără îndoială, însă, sintagma *prost la gură* = „flecăr”.

Sensul IV. 5. „(Prin Transilv. și prin nord-estul Olt. ; despre oameni) Bleg, moale ¹ (I 5)” e atestat, după DLR, în punctele 105, 228 și 812, ca răspuns la întrebarea 3721 din ALR II. În primul rînd trebuie menționat faptul că în *Chestionarul ALR II* această întrebare este, în mod exact, „Bleg (și [la] ciini?)” și că pe fișe se urmărește distincția semantică pe care o implică paranteza, notîndu-se, sub 1, termenul privitor la om și, sub 2, cel referitor la ciini. Astfel, în 105 s-a înregistrat (1, 2) *prost*, în 228 (1, 2) *prost*, *morocănos*, iar în 812 (1) *om plopînd*, *moale*; (2) *cîine prost*. Răspunsul din 812 face ca precizarea „despre oameni” să fie inexactă atîta timp cît se citează, ca argument, și acest punct. Dar și sensul în discuție se află în situația celorlalte două prezentate. Termeni ca *prostalău* (1), *bleg* (2) în 130, *puturos* (1), *lenios* (2) în 325, *prostolan* (1) în 346, *greoi* (1, 2) în 386, *e dobitoc* (1), *putoare* (2) în 872 arată cum a fost decodată întrebarea de către informatori și dovedesc inconsistența acestui sens.

Pe baza răspunsului din ALR SN IV h 1087/728 s-a creat sensul IV. 6. „(Regional; despre oameni) Mîncăcios”. Dar pe fișa din punctul 728 s-a notat *prost*, *nesimțit*, *debu*; *parcă ești debu* ‘căpeăun’. Dacă adăugăm răspunsuri ca *un prostălan*, *că mîncă mult* (în 520) și *lupule* (în 872) este evident că și aici *prost* e doar un epitet pentru o persoană care mănîncă mult.

Nici sensul IV. 7. „(Prin vestul Transilv. ; despre oameni) Murdar (1)”, bazat pe ALR I 639/61, 65 nu pare, în contextul răspunsurilor înregistrate, a fi viabil. În punctul 61 s-a notat *îi prost*, iar în 65, *îi prost pă trup*, răspuns care, interpretat ca o sintagmă, are sensul de „murdar”. Dar dacă ținem seama de răspunsuri ca *urît* în punctele 63 și 289 și *negru*, *hîd* în 280, e greu de acceptat că *prost* = „murdar”.

Ultimul sens în discuție (IV. 8.) este „(Regional; despre oameni) Invidios” și are ca unic izvor ALR SN V h 1250 (= „Invidios”), punctul 316. Dar răspunsul întreg este *rău*, *răutăcios*, *prost*, *pizmaș* și el arată că informatorul a surprins întii note care definesc o persoană invidioasă, negăsind imediat un termen prin care să denumească noțiunea programată.

Dacă am accepta existența acestor șase sensuri create de DLR pe baza atlaselor, s-ar cuveni să mai adăugăm unul, acela de „gelos”, căci pe harta 278 („Soț gelos”) din ALR I/II s-a înregistrat; și nu într-un singur punct, răspunsul (*om*) *prost*.

Și unele dintre derivatele de la *prost* înregistrează sensuri ca cele discutate pînă acum.

prostălu are și el trei subsensuri bazate pe atlase : „♦ (Regional) Ursuz (Coropcenii – Iași) ALR SN V h 1243/514. ♦ (Regional; despre oameni) Grosolan, necioplit (Sînnicolau Român – Oradea) ALR II 3668/316. ♦ (Substantivat, m.; regional) Om fără căpătii (Stupinii – Zălau) ALR I 1553/283”.

Pentru primul subsens – care este, și el, tot „despre oameni” – menționăm că harta este într-adevăr intitulată „Ursuz”, dar că pe ea se înregistrează și răspunsuri ca *scîrbos* în punctul 520 și *nerecunoscător* în 728. Așa cum pentru nici unul dintre acești doi termeni nu s-a constituit

un (sub)sens „ursuz”, nici *prostălău* nu este un sinonim al lui *ursuz*, ci doar un calificativ pentru o persoană ursuză.

Pentru cel de-al doilea subsens, vezi **prost IV. 3.**

Pentru ultimul subsens în discuție remarcăm doar că sub același număr de întrebare (=1553 „Om fără căpătii”) s-au înregistrat: *vagabund* (punctul 18), *slab* (170), *sărântoc*, *golan*, *amărit* (266), *om gol* (388) etc., care arată că interpretarea dată răspunsurilor este discutabilă.

Mergind pe linia aceasta, redactorul ar fi putut crea și un subsens „bleg, moale”, căci ALR II 3721 notează, în punctul 130, *prostălău* (vezi **prost, IV. 5.**).

La **prostovan** atrage atenția faptul că în punctul 29 el are două sensuri: unul înregistrat de ALR SN V h 1240, citat la sensul de bază (= „prostălău”), iar altul, „zăpăcit”, notat de ALR SN V h 1241. Desigur, sfera semantică apropiată a celor două noțiuni — „prostălău” și „zăpăcit” — face posibilă denumirea lor prin același termen, dar, în virtutea celor discutate pînă acum, ne întrebăm dacă răspunsul înregistrat de h 1241 nu se plasează pe aceeași linie. Oricum, subsensul „Ursuz”, bazat tot pe ALR SN V h 1243/2, nu are nici el acoperire.

prostolan ar fi putut avea și el asemenea (sub)sensuri („grosolan, bătăran”, cf. ALR II 3668/235, 520, „bleg, moale” cf. ALR II 3721/346, „mîncăcios”, cf. ALR SN IV h 1087/520) și nu știm dacă lipsa lor este motivată prin înțelegerea de către redactor a modului în care trebuie exploatat materialul ALR sau este urmare a lipsei fișelor respective din fișierul DLR.

Cuvîntul își poate completa însă atestările cu ALR I 1518 „copil prost (neintelligent)” care, în punctele 385 și 522, înregistrează termenul. Întrebarea oferă atestări și pentru *prost*, în peste 20 de puncte, și *prostă-nac* (notat și în punctul 764, nu numai în 984, care este citat).

Pentru a continua cu completarea atestărilor din atlase, notăm că verbul **prosti** își poate întregi lista punctelor din ALR I 1327, citat la sensul 4. „T r a n z. (Familiar; complementul indică oameni) A induce în eroare, a duce cu vorba, a face să creadă că nu-i adevărat; a înșela, a păcăli, (familiar) a duce, a trișa”, cu 160 (*îl protestesc cu făgăduieli*) și 166 (*îl protestesc*), iar cea din ALR II 3711, cu 325 (*m-ai prostiț cu vorbele tale*).

Urmărind cum a procedat DLR în cazul unor alți termeni care figurează ca răspuns la întrebările intrate în discuție, am constatat, în cazul utilizării acestui material, rezolvări diferite. Astfel, la *nimic* există o locuțiune adjectivală „De (sau *întru*) *nimic* = care este fără nici o valoare, fără importanță, mărunț; (despre oameni) lipsit de orice merit; lipsit de caracter”, unde este citat și ALR II 3668/682 (întrebarea fiind „grosolan, bătăran”), iar la *negîndit* s-a creat, la sensul 3., un subsens „Fig. (Regional) grosolan, necioplit”, bazat pe ALR II 3668/284.

Ambele situații dovedesc înțelegerea de către redactor a necesității de a interpreta materialul ALR și de a nu pune semnul egalității între întrebare (așa cum e ea formulată în *Chestionar*) sau titlul hîrtii (pentru materialul publicat) și răspunsul notat pe fișă. Dacă aceste rezolvări sînt acceptabile sau nu, constituie o altă problemă, situația (sub)sensurilor figurate din DLR, în special a celor bazate pe atlase, ca în cazul lui *negîndit*,

meritind o analiză specială. Urmărirea modului în care a fost utilizat materialul ALR la redactarea cuvintului *prost* și a unora dintre derivatele sale nu este decît încă un prilej de a atrage atenția asupra necesității lecturii materialului ALR la nivelul hîrtii (dacă este publicat) sau al tuturor răspunsurilor la o întrebare (pentru cel nepublicat) și a felului în care trebuiau extrase informațiile pentru fișierul DLR.

DOINA GRECU

Aprilie 1988

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

canară

Una dintre sursele de informație care stau la baza lucrărilor lexicografice o constituie operele literare. Citatele extrase din opera scriitorilor reprezentativi sînt destinate să ilustreze sensurile cuvintelor deja inventariate. Uneori, opera literară oferă și surpriza sensurilor necunoscute sau neconsemnate încă, fie pentru că ele au o răspîndire limitată la anumite arii lingvistice, fie pentru că au ieșit din uz sau, dimpotrivă, fiind sensuri foarte noi, au pătruns de puțin timp în limbă, nu s-au impus uzului. Investigația lexicologului poate pleca, deci, și de la realitatea unei opere literare. Acesta este cazul cuvintului *canara*, al cărui sens 'oaie bătrînă' nu a fost atestat în nici o sursă lexicografică importantă pentru limba română. Cu acest sens este utilizat termenul în opera lui Mihail Sadoveanu : „Cio-banii minaseră de sub munte și dinspre bălți cîrduri de *canarale*, căci vlădica dăduse deslegare de carne” (SADOVEANU, O. XII, 383). Din context rezultă că este vorba despre oi destinate tăierii pentru a serba una dintre victoriile lui Ștefan cel Mare asupra turcilor. În alt loc, contextul permite o și mai exactă decodare a sensului : „Măi feciori, a strigat el cu strășnicie, aduceți-mi cuțitul cel mare cu care tai eu gîtul berbecilor bătrîni și *canaralelor*” (SADOVEANU, O. XVI, 83).

Sursele lexicografice românești consultate pentru urmărirea cuvintului (TDRG ; ȘĂINEANU, I. O. ; DA ; CADE ; SCRIBAN, D.) nu consemnează înțelesul desprins din exemplele citate.

TDRG înregistrează cuvîntul cu două sensuri : primul sens este 'piatră', iar al doilea — consemnat pe baza unei informații verbale, o comunicare din Moldova — 'pășune grasă unde se trimit oile bătrîne ca să se îngrășe' va fi reluat de toate izvoarele lexicografice apărute ulterior.

ȘĂINEANU, I. O. II, 84, înregistra două sensuri ale cuvîntului *canara* : primul 'stană de piatră', iar al doilea 'stîncă de mare' (în Dobrogea). În finalul volumului revenea însă asupra termenului, semnalînd, după TDRG, un al treilea sens : „în Moldova, pășune de îngrășat vitele pentru zălhana (cf. Tiktin s. v.) : vite pentru *canara*” (ȘĂINEANU, I. O. II, 403).

În CADE sînt consemnate doar două sensuri, unul 'stîncă', iar altul 'pășune'. SCRIBAN, D. înregistrează tot două sensuri, amîndouă regionale : „Dobr. Vale îngustă și abruptă” și „Munt. vest. ceată, cîrd : canara de oameni, de vite”.

DA consemnează trei sensuri ale termenului *canara* : primul „stîncă ; spec. stîncă de mare. (Mai ales complinit prin de *piatră*)”. În sprijinul acestei explicații, pe lângă exemplele citate, este semnalat și un nume de localitate (carieră de piatră) în jud. Constanța. Cel de-al doilea sens, purtînd mențiunea (Mold.), este preluat după TDRG și se referă la o anumită pășune. Al treilea sens este 'partidă, grupă, cîrd, ceată de indivizi’.

Termenul a mai suscitât interesul lexicologilor. V. Bogrea¹ s-a ocupat și de cuvîntul *canara* ; contestînd primele două sensuri din exemple citate de Șăineanu, Bogrea considera că ele actualizează înțelesul etimologic al termenului *canara*, acela de 'abator, salhana'. Referindu-se la exemplul din N. Păsculescu² : „Dar Tătarii cînd vedea, / Să ferea, să depărta, / *Canarale* se făcea”, V. Bogrea amenda glosarea autorului culegerii ('cîrduri, grupe, cete de indivizi') ca falsă, pledînd în mod nejustificat pentru înțelesul etimologic, deși din context rezultă foarte clar că este vorba despre o retragere și apoi o refacere a grupurilor sau a cetelor de tătari.

Înainte de a prezenta propriile observații trebuie să menționăm și soluțiile etimologice propuse. ȘĂINEANU, I. O. semnala existența cuvîntului *canara* în turcă doar cu sensul 'abator, salhana', iar în bulgară cu sensul 'stîncă'. DA și CADE optează pentru originea bulgară a termenului. SCRIBAN, D. îmbină ambele soluții : pe de o parte tc. *kanará*, iar pe de altă parte bg. *kanará*.

Pe baza citatelor prezentate mai sus, trebuie admis însă încă un sens al cuvîntului *kanará*, și anume 'oaie bătrînă'. Dovada că Sadoveanu a auzit cuvîntul și l-a înregistrat din limba vie o constituie răspunsurile înregistrate cu ajutorul CHEST. V al Muzeului Limbii Române. La întrebarea 72 — *Cum se numesc oile bătrîne?* — în două dintre punctele anchetate în Moldova — punctul 15, Cîmpulung Bucovina și punctul 46, Miclăușeni Roman — s-a răspuns cu cuvîntul *kanará*, pl. *canarále*. Chestionarele ALR I și II nu au inclus o astfel de întrebare, iar la întrebări oarecum apropiate, cum ar fi „oaie știră, oaie care nu mai poate concepe” (ALR I 1780) și la întrebarea „oile sterpe la un loc” (ALR II 5335), în nici un punct anchetat nu s-a răspuns cu termenul în discuție.

Urmărirea cuvîntului *canara* în sursele menționate conduce la concluzia că o prezentare completă trebuie să înregistreze patru sensuri, iar pentru o corectă redactare trebuie avută în atenție răspîndirea teritorială, intrucît e vorba de sensuri regionale. Faptele se cer atent disociate și la nivel etimologic.

Sursele lexicografice menționate înregistrează în unanimitate, ca prim sens 'stîncă', 'piatră' ; în același cîmp semantic se inseriu și sensurile 'stîncă de mare', 'vale îngustă și abruptă', 'carieră de piatră', cu o răspîndire limitată de obicei la Dobrogea. Probabil că din punct de vedere etimologic acestea își au originea în bg. *kanará* 'stîncă', sens necunoscut în

¹ *Contribuție la studiul elementelor orientale din limba română*, în DR, I, 1920, p. 273.

² *Literatură populară românească*, București, 1910, p. 221 și 327.

turcă. Celelalte sensuri — 'pășune', 'oaie bătrână', 'cird', 'grup', 'ceată de indivizi' — nu pot fi integrate în cimpul semantic dezvoltat de termenul bulgar, ci își au originea în tc. *kanarâ*, 'tăietoare, abator, salhană'.

Termenul *canarâ*, așa cum am văzut deja, a fost semnalat, în Moldova, cu sensul 'pășune grasă, unde se trimit oile bătrine ca să se îngrășe'; vitele sau oile destinate tăierii sau abatorului (canaralei) sînt numite animale pentru canara; animalele puse la îngrășat erau, de obicei, cele bătrine, care nu mai serveau reproducției. Printr-un proces semantic simplu se ajunge la sinonimia *oaie bătrînă* — *oaie destinată tăierii* — *oaie pentru canara*, iar de aici s-a ajuns la termenul *canarâ* cu sensul 'oaie bătrînă'. Aceste animale alcătuiau grupuri nu prea mari, deci cirduri. Este interesant de observat că în vestul Munteniei este semnalat sensul 'ceată, cird, grup de indivizi, dar și de animale'. Deducem de aici că odinioară sensul înregistrat în Moldova a fost viu și în Muntenia, iar ideea de grup, cird, a fost transferată, printr-un proces metaforic, în sfera umană; mai există posibilitatea ca tocmai datorită necunoașterii exacte a termenului, dintr-o exprimare de tipul *vin canaralele* — oile destinate canaralei — să fi fost sesizată doar ideea de grup, și decodarea să se facă prin „vine cirdul”. Numai așa se explică sintagmele *canara de oameni*, *canara de vite*. Fie că este vorba despre una sau alta dintre posibilitățile admise, și acest sens își are filiația în sensul turcesc, printr-o evoluție semantică pe teren românesc.

Aprilie 1988

VICTORIA MOLDOVAN

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță. 21*

TOPONIMUL PARÎNG

MIRCEA HOMORODEAN

Parîng (*Parîngu*)¹ este o culme muntoasă care străjuiește dinspre est orașul Petroșani și care are trei vîrfuri : *Parîngu* (2047 m, impropriu Parîngul Mic), *Cîrja* (2405 m) și *Mîndra* (2519 m, impropriu Parîngul Mare, numit de către gorjeni *Parîngu*). Numele improprii Parîngul Mic și Parîngul Mare se datorează autorilor *Monografiei geografice a Republicii Populare Române*, I. *Geografia fizică*, București, 1960. Pronunțarea toponimului, atît în Valea Jiului, cît și în nordul județului Gorj, este *Parîngu*, *Pârîngu* și *Pârîrgu*. Numele dat de către locuitorii maghiari din Valea Jiului este *Páreng*, *Páring*. Cea mai veche formă atestată este паржинга, într-un document din Țara Românească (1470 : Panaitescu, DTR I, p. 272).

Culmea muntoasă a Parîngului este cu deosebire stîncoasă între vîrfurile *Cîrja* și *Mîndra*. *Cîrja* (pron. și *Cîrjiia*) se explică prin *cîrșic* „(Țara Hațegului) stîncă, vîrf stîncos”, din scr. *kršje* „stîncă” (DA). *Mîndra* este un toponim mitologic : *mîndră* „frumoasă”, eufemism pentru *zîină* (atestat, regional, la pl. *mîndre*, cu sensul de „iele” DLR); același nume, *Mîndra*, îl are și lacul alpin de la poalele vîrfului; cf., cu același sens, toponimul *Bucura* (Retezatu), cel mai mare lac din Carpați.

Acum, mai în urmă, toponimul *Parîng* a fost explicat de Iorgu Iordan (T., p. 41), după Por., p. 25, prin *parîngă* „creastă înaltă, alcătuită din stînci mari și pietre tari”, același cu *parîngă* „prăjină cu care se transportă o greutate de către două persoane (pe umeri)”; „cobilită”, cuvînt înregistrat de DLR și ca *pârîng* s.m., *parîngă*, *pârîncă* s. f. și cu sensurile de „pirghie, rangă”.

Pe de altă parte, I. Pătruț (*On. rom.*, p. 140—143; cf. și CL, XXXII, 1987, nr. 2, p. 148—151) consideră că toponimul *Parîng* ar reprezenta un antroponim format de la tema *Par*—cu suf. *-îng/-îng-* (cf. și *Cearîngu*, *Bodrîngă*, *Țărîngă*, respectiv *Bădîngă*, *Ciofrîngu* (*Ciofrînga?*), *Costîng*, *Dărîngă*, *Halinga*, *Mărînguț*, *Merling*, *Potîngă*).

În locul acestor etimologii, Dragoș Moldovanu (în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, XXIX, 1983—1984. A. Lingvistică, p. 373—444), vădînd, cum bine remarcă I. Pătruț (CL, XXXII, 1987, nr. 1, p. 72), un „abuz de etimologii proprii hazardate, marcate de slăbiciunea pentru originea slavă a toponimelor (aproape întotdeauna în locul celei românești propuse înainte)” și inventînd un „element material” inexistent — este vorba de imaginea unei primitive furci cu mai multe coarne — propune

¹ Particip la discuția privind originea toponimului *Parîng* (*Parîngu*) într-o dublă calitate : ca originar din orașul minier Petroșeni (Petroșani) de la poalele muntelui *Parîngu* și ca redactor unic al capitolului de toponimie al *Monografiei dialectale a Văii Jiului*, capitol încheiat în urmă cu peste 25 de ani și rămas, din păcate, nepublicat pînă acum.

pentru *Parîng* (pron. *Páring*) un bg. *párog* „al treilea corn, mijlociu și mai mic al furcii”, care a devenit succesiv **Párong* și *Páring* (p. 385)².

Ținând seama că apelativul *păringă* (care, cum am văzut, are și variante ca *păring*, *parîngă* și *părîncă*) are sensul de „creastă înaltă, alcătuită din stînci mari și pietre tari”, sens care corespunde intru totul realității topografice locale, credem că etimologia justă a oronimului este cea propusă de Iorgu Iordan.

Ceea ce nu înseamnă, desigur, că nu poate exista, în general, dar, se înțelege, nu cu referire la oronimul nostru, și un antroponim *Păring* (*ă*), cu același etimon sau cu unul diferit; cf. n.p. *Păringă*; *păringă* „prăjină, pîrghie”, Iorgu Iordan (DNFR) sau n.p. *Părîncu*; *părînc* (*păring*) „mei” (DOR, p. 344).

Apelativul *păringă*, cu variantele citate, provine dintr-un lat. pop. **palānga* (**palānca*), corespunzător lat. clas. *phalāngae* (pl.) „vălătuci de lemn, pîrghie, prăjină, stinghie, ciomag”, provenit, la rîndu-i, din forma grecească proparoxitonă *phálanga*, formă de acuzativ a lui *phálanx*, „trunchi, prăjină, stinghie, pîrghie” (cf. Devoto, *Avv.*, s.v. *p a l a n c a*)³.

După H. Mihăescu (*op. cit.*, p. 50), lat. **palānga* (**palānca*) a fost, la origine, numele popular al pîrghiei de ridicat corăbiile. Din terminologia corăbierilor, cuvîntul s-a răspîndit pe continent, păstrîndu-se în numeroase forme române.

Oricum, sensurile cele mai frecvente, dacă nu de bază, ale acestor forme sînt cele de „pîrghie” și „prăjină”; iată cîteva exemple (după REW nr. 6455): it. *palānca* „par, prăjină mare”; „punte (pentru coborîre sau urcare pe un vas plutitor)”; *paranco* (variantă masculină, provenită din dialectul genovez), „macara cu unul sau mai mulți scripeți”; nap. *palange* „stinghie care se pune sub barcă, spre a o trage pe țîrm”; engad. de jos *palanka* „seindură, grindă, în locul unde se ține finul în grajd”; fr. *palānche* „cobilă”; sp. *palānca* „pîrghie, braț de balanță, rangă”; ptg. *alavānca* (< *palanca* + *alevar*) „pîrghie”; it. *palānco* „scripete” (> fr. *palān* „idem”); graiul din Bergell (Graubünden), *palanc* „sistem de grinzi între grajd și podul cu fin” etc. Cum vedem, sînt termeni referitori, aproape prin excelență, la viața de marinar și la cea rurală.

O importanță deosebită prezintă forma *palanca* din Lucca (provincie din Italia centrală), cu sensul, fără îndoială derivat, de „loc stîncos, pietros”, care poate fi și o culme, sens atît de apropiat de cel al termenului topografic românesc *păringă*.

Relația „prăjină — culme” este exprimată, de altfel, și de alți termeni românești și români. Iată cîteva cazuri: rom. *culme* „partea cea mai înaltă a unui deal sau munte”; „prăjină lungă, atîrnată de grinzi în casele țărănești, pe care se așază haine sau alte obiecte. Culmea se pune și afară, sub streșină, de-a lungul tirnațului sau în podul casei. Culmea mai este și o prăjină lungă, atîrnată la o oarecare înălțime, pe care se culcă găinele”; din lat. *culmen* „culme de munte; coama acoperișului” (cf. DA); it. *colmo* „culme”; „(în construcția caselor) grindă groasă, numită și *trave di colmo*,

² În legătură cu soluțiile etimologice mai vechi propuse pentru acest toponim, vezi Iordan, T., p. 41, și Pătruț, *On. rom.*, p. 140—143.

³ Împrumutul în latină al formei *phalanga* a avut loc pînă în sec. al IV-lea î.e.n., cînd φ se pronunța *p*; cf. $\rho\sigma\phi\upsilon\rho\alpha$ > lat. *purpura* (cf. H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în sec. al XV-lea*, București, 1966, p. 49—50).

colmareccio, așezată în lungul crestei acoperișului, care leagă între ei „căpriorii” < lat. *culmine*; Devoto, *Arr.*); it. *vetta* (< lat. *vitta* „legătură în jurul capului”; Devoto, *Arr.*: cf. ar. *ciumă* „moț în virful capului”; „culme” cf. it. *cima*, fr. *cime*) înseamnă, cu tot sensul de bază diferit, și „partea cea mai înaltă a unui munte, a unui copac sau a unei clădiri”, dar și „il bastone piu corto dei due, che formano il correggiato con cui si batte il grano” (DLI); rom. *sleme* (*zleme*, *slimă*, *scleme*) „fiecare din prăjinile lungi, puse pe curmezișurile șurii pe grinzile horizontale ale căpriorilor, peste care se așază finul” (Orăștioara de Sus : com. I. Lăzărescu; cf., pentru sens, engad. *palanka* și *palanč*, formă din Grigioni); „prăjină, culme (la casele țărănești)”; „prăjină pe care se culcă găinele”; „culme sau coamă (creastă) de deal sau munte, care desparte apele” („Arhiva”, 1912, p. 294; cf. CADE); din sb. *sleme* „creastă, culme” (DLR, ms.). Este interesant că *Slima* este și numele unui munte (1487 m) din versantul dinspre Valea Jiului al Munților Parîngului. În aceeași regiune, un deal se cheamă *Slima Nemeșilor* (Livezeni : Densusianu, *Ț.H.*, p. 65), iar un loc cu o confluență se numește *Gruși Slimii* (Petroșani). În sfârșit, harta turistică *Parîng* (autor Nae Popescu, Editura Sport-Turism) menționează și ea două locuri, *D. Slimei* (1656 m) și *Fruntea Slimei*, la sud de Cheile Jiețului. Amintim, în sfârșit, rom. *dorîngă* „prăjină lungă în casele țărănești, de care se atîrnă haine, obiecte casnice etc. culme”; „prăjină care servește la transportarea unui hîrdău de către două persoane sau care servește la întinsul rufelor” (din ung. *dorong*; DM), același cu *dorangă*, *dorungă* „culme tare; pârîngă” (Por., p. 24).

Oronimele *Mija* și *Sliveiu* (explicate de Dragoș Moldovanu prin post-verbalul sl. *mîšati* „a schipi, a luci”, respectiv din sl. **slivij* > *slēja* „a se împreuna, a se uni”, în concepția autorului ele referindu-se la două din coarnele amintitei furci) sînt, fără îndoială, la origine, nume de persoană, așa cum arată I. Pătruț (UL, XXXII, 1987, nr. 1, p. 73), nume de persoană atestate ca atare de DOR (p. 322) și Iorgu Iordan (DNFR). Pentru primul toponim, să se vadă însă și *Baba Mija*, nume al unui cunoscut personaj mitologic. De altfel, ca și în cazul numelui *Mindra*, *Mija*, ca nume de culme, este la origine nume al unui lac alpin, din care izvorăște *Mija Mare*, afluent pe stînga al Jiețului.

În ceea ce privește forma *Parîng* (accentuată pe prima silabă), ea poate avea la bază un apelativ **pârîng(ă)*, unic, pe cît se pare, în ceea ce privește accentul, în toată romanitatea, care corespunde (printr-un intermediar latinesc) etimonului grecesc *phálanga*⁴.

Considerat în acest fel, toponimul *Parîng* se înscrie într-o serie cuprinzătoare de nume românești de munți, localități și ape din Țara Hațegului, Valea Jiului și nordul Olteniei, care păstrează vechi forme de origine latină, unele din ele aproape unice în romanitate : cf. *Sturu*, de trei ori : în Vilcan, Retezatu și la Bucova, în extremitatea vestică a Țării Hațegului : *stur* „țurțur de gheață (sau de funingine)” (sec. XVI, *Ps. Scheiană*, ps. 148, 8, apud Densusianu, ILR II, p. 318; Densusianu, *Ț.H.*, p. 68; 335); ar. *stur*

⁴ Pentru transformarea vocalei *a* neaccentuate în *i*, cf., între altele, lat. *languórem*, devenit mai întîi **langoare* și apoi *lngoare*, sub influența numeroaselor forme în care *á* (+ poz. naz.) > *ă* și, mai tirziu, *i*. În ceea ce privește varianta *Parîng* (< *Páring*), ea reflectă fenomenul dialectal *ă* protonic devenit *a*, frecvent în graiul din Valea Jiului (cf., tot acolo, forme ca *mamallgă*, *padăre*, *sacăre* etc., provenite din *mămallgă*, *pădăre*, *săcure* = *secur*).

„stilp” (Papahagi, *Dicț. ar.*), din lat. *stylus* „pieu” (Papahagi, *Dicț. ar.*; cf. Rosetti, ILR, p. 232; pentru discutarea raportului semantic și etimologic cu vb. *sturî* și adj. *stur*, vezi Maria Purdela Sitaru, în SCL, XXXVIII, 1987, nr. 4, p. 294—301). Sensul toponimului în discuție este cel de „stilp de hotar”; cf. *Stilo*, în provincia italiană Reggio; *Stylos*, sat în Grecia (Rosetti, ILR, p. 232; cf. REW, nr. 8340); unice în română: cf. *Pielele* în Retezatu, *Piva* în Vilcan: *piuă* „stilp de hotar” (< lat. **pilla*); rare în dacoromână: cf., în Valea Jiului, *Dosu Aușului*, *Aușel*; *auș* „moș” (< lat. *avus*); cu sensuri etimologice: cf. *Rîu de Mori*, azi *Rîușor* în Țara Hațegului: *rîu* „canal de moară” (< lat. *rivus* „idem”) sau forme gramaticale străvechi: cf., iarăși în Țara Hațegului, *Rîu Bărbat* care, după E. Petrovici (*Studii*, p. 276), „remonte à une construction latine danubienne tardive *rivus barbato*, présentant la fusion du datif et du génitif (sous la forme du datif) comme dans les autres langues appartenant à l’union linguistique balcanique”, și din nou *Rîu de Mori* (pron. *Rî-d’e-Môre*), asemuit de G. Giuglea cu un toponim de factură latină populară, unde, în afară de pl. vechii *moare* și de genitivul construit cu prepoziția *de*, întinlim cazul, nu mai puțin vechi, în care determinantul apare fără articol, cf. și *Deal de Groapă* la Grădiștea Muncelului sau *Vale de Greci* la Densuș în Țara Hațegului etc.

Credem că nu greșim dacă considerăm că astfel de exemple și altele multe de acest gen se pot pune în legătură cu unitatea istorico-socială și lingvistică a Țării Hațegului, Văii Jiului și nordului Olteniei, ținut care a adăpostit țara voievodului Litovoi și, la vremea ei, Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa.

LE TOPONYME PARÎNG

(Résumé)

L’auteur apporte de nouveaux arguments lexicaux (surtout sémantiques) en faveur de l’étymologie proposée par Iorgu Iordan pour le toponyme *Parîng*: *parîngă* (< lat. **palanca*, **palanga* < gr.) „cime pierreuse” et „palanche”.

Martie 1988

Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

ABREVIERI

Densusianu, T. H. = O. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915.

Devoto, *Avv.* = Giacomo Devoto, *Avviamento alla etimologia italiana*, *Dizionario etimologico*, Firenze, 1968.

DITr. I—II = Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, vol. I, 1967; vol. II, 1968.

DLI = Giacomo Devoto, Gian Carlo Oli, *Dizionario della lingua italiana*, Firenze, 1971.

Iordan, DNFR = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983.

Iordan, T. = *Toponimia românească*, București, 1963.

Panaiteescu, DTR I = P. P. Panaiteescu, *Documentele Țării Românești*, vol. I, București, 1938.

Papahagi, *Dicț. ar.* = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, București, 1974.

Pătruț, *On. rom.* = I. Pătruț, *Onomastică românească*, București, 1980.

Petrovici, *Studii* = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970.

Por. = T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931.

PE MARGINEA UNUI DICȚIONAR DIALECTAL (II) *

I. MĂRII

7. Redactarea materialului.

1. Înainte de a vedea care este schema lexicografică adoptată în organizarea informației lingvistice obținute prin cele două tipuri de documentare întreprinse și cum, în cadrul acestei scheme, este redactată această informație, sîntem nevoiți să întîrziem, puțin, asupra următoarei afirmații : „Cuvintele populare au fost tratate, în *Dicționar*, de o manieră aparte în raport cu cele regionale, urmărindu-se în special completarea informației din dicționarele generale, explicative sau etimologice, ale limbii române, pe baza constatării că în acele lucrări lexicografice sursele bănățene au fost prea puțin luate în considerare” (p. 11, cu subn. — I. M.). Nu pe jumătate, ci pe de-a-ntregul această (categorică) afirmație este neadevărată, în sensul că nu numai cuvintele dialectale pe care autorii le includ în categoria (largă și foarte originală a) „faptelor lexicale populare”, ci și cuvintele literare, incluse în aceeași categorie a „faptelor lexicale populare”, sînt, în realitate, tratate (în limitele informației deținute) la fel (= în aceeași manieră) ca și cuvintele incluse de autori în categoria (îngustă, dar tot atît de originală a) „faptelor lexicale dialectale (regionale)”. Adevărat, însă, este faptul că foarte multe dintre cuvintele literare cuprinse în prima fasciculă sînt redactate (cum am mai observat) pe baza unei informații provenite în exclusivitate din izvoarele literare și mai poate fi adevărat faptul, exprimat (aproape) clar în rezumat(e), că elementele literare (prin formă = semnificant și conținut = semnificat) au fost (nu tratate, ci) introduse în dicționar nu pentru că așa o cere „principala exigență a unui dicționar dialectal” (vezi *supra*), ci în baza constatării că dicționarele generale ale limbii române au luat prea puțin în considerare sursele bănățene, ceea ce, dacă într-adevăr așa stau lucrurile, nu poate constitui un argument științific (serios) al includerii lor într-un dicționar dialectal al subdialectului bănățean, ci, cel mult, un argument în vederea amendării, pe altă cale decît cea a dicționarului, a bibliografiei respectivelor lucrări lexicografice.

2. Fiind un dicționar explicativ (= descriptiv), dar și etimologic, „articolele lexicografice din cadrul *Dicționarului* cuprind patru alineate : alineatul explicativ, al formelor gramaticale, al variantelor fonetice și cel al etimologiei” (p. 12). Pentru rigoare, însă, trebuie să precizăm, aici, pe baza lecturii articolelor lexicografice cuprinse în prima fasciculă, că, în realitate, pe lângă această schemă cu patru alineate, autorii operează și cu o schemă lexicografică din care, în mod deliberat (vezi p. 21), ultimele

* Partea I a apărut în CL, XXXIII, 1988, nr. 1, p. 59—70.

două alineate (= cel al „variantelor fonetice” și cel al etimologiei) lipsesc. În fascicula de față, această schemă lexicografică simplificată este utilizată în redactarea tuturor neologismelor intrate din limba literară (și) în graiurile bănățene.

3. „Alineatul explicativ” cuprinde: cuvîntul-titlu, categoria gramaticală, indicații stilistice (dar și de altă natură), sensul sau (în cazul cuvintelor polisemantice) sensurile (delimitate prin cifre arabe și/sau bare oblice duble, dar, vezi *acor*, și simple), citatele ilustrative (cu indicarea sursei), atestările neilustrate prin citate și, la sfîrșitul alineatului, după abrevierea: „V. și”, „corespondențele sinonimice”. În teorie, nu avem nimic de reproșat acestei (cunoscute) structuri lexicografice cursive și complete. În ceea ce privește, însă, aplicarea ei, ne îngăduim, în continuare, unele observații generale.

3.1. *Cuvîntul-titlu*. Avînd în vedere faptul că, material evaluați, termenii adunați pentru dicționar se înfățișează (de la caz la caz, în funcție de sursa din care provin) în formă literară, literarizată sau dialectală (= fonetică, într-o diversitate de sisteme de notație fonetică, sau literalizată), autorii dicționarului au optat, în redarea cuvîntului-titlu (în cazul articolelor lexicografice propriu-zise), pentru procedeul literarizării: „cuvîntul-titlu este dat în formă literarizată, obținută, peste tot unde a fost cu putință, prin aplicarea regulilor de corespondență fonematică” (p. 12).

a. Trecînd peste faptul că acest „peste tot unde a fost cu putință” nu este, v o i t, „peste tot”, în sensul că în cazul unor sufixe (în primul rînd al sufixului *-on* = *-oi*²⁷) procedeul literarizării nu se aplică, vom observa, mai întîi, că nu ni se spune (deși acest lucru trebuia să ni se spună) ce se întîmplă cînd literarizarea nu este „cu putință”. Se precizează, în schimb, că: „Stabilirea formei cuvîntului-titlu la termenii dialectali cu mai multe variante fonetice și cu etimologie necunoscută ridică anumite dificultăți, căci prin literarizare se poate ajunge la pure «creații» lexicografice, adică la forme inexistente în grai. Situația aceasta va putea fi întîlnită și la acele cuvinte cu etimologie cunoscută, care însă nu au corespondent în graiurile cu fonetisme literare” (p. 13). Redarea formei cuvîntului-titlu la termenii dialectali în general (nu numai pentru cei „cu mai multe variante fonetice”) cu etimologia necunoscută ridică, într-adevăr, dificultăți, dar nu pentru că, prin literarizarea lor, s-ar ajunge „la forme inexistente în grai”, forme la care de fapt se ajunge (prin aplicarea procedurii literarizării) în cazul tuturor regionalismelor, ci pentru că, teoretic, în această situație (= cînd nu se cunoaște etimologia cuvîntului analizat), literarizarea nu poate fi înfăptuită. Practic, însă, și într-o asemenea situație, literarizarea, cum am mai arătat, poate fi realizată dacă respectivul cuvînt este atestat și în graiurile cu fonetisme literare.

b. În al doilea rînd, vom observa, de data aceasta pe baza articolelor lexicografice incluse în prima fasciculă, că în cazul unor cuvinte cu „etimologie necunoscută” sau de la care alineatul consacrat etimologiei lipsește nemotivat, forma cuvîntului-titlu este redată, pe de o parte, literarizată și dialectală (în notație fonetică), după formula (frecventă, de

²⁷ Cum au procedat, în cazul acestui sufix, și autorii *Glosarului dialectal Oltenia*.

altfel, în glosarele noastre dialectale) : *aciucă* (*așucă*) sau *aciugă* (*așiugă*)²⁸, iar, pe de altă parte, dialectal (în notație literalizată), ca în cazul cuvîntului *ajgior* (despre care, vezi, *infra*, comentariul nostru), sau așa cum apare în sursă, ca în cazul lui *agăgie* (ce poate fi o formă dialectală, notată literalizat, sau o formă literarizată).

Formula : *aciucă* (*așucă*), adică formă literarizată plus (între paranteze) formă dialectală notată fonetic, este absolut necesară cînd, pe de o parte, literarizarea se realizează fără a se cunoaște etimologia cuvîntului dialectal analizat, iar, pe de altă parte, respectivul cuvînt nu este ilustrat prin citate sau este ilustrat prin citate redată literarizat. Cum, însă, în cazul *Dicționarului subdialectului bănățean*, citatele sînt reproduse întocmai cum apar ele în sursă (vezi *infra*), pe de o parte, iar, pe de altă parte, formele dialectale notate fonetic (și/sau literalizat) sînt reținute fără nici un discernămint (vezi *infra*) și pentru alineatul variantelor, utilizarea acestei formule este inutilă. Pentru situațiile cînd înfăptuirea literarizării nu este, într-adevăr, „cu putință”, propunem ca forma cuvîntului-titlu să fie redată literalizat sau, în cazul cînd citatele ilustrative vor lipsi și secțiunea consacrată variantelor va fi redactată prin aplicarea procedului literarizării, literalizat și (între paranteze rotunde) fonetic.

c. În al treilea rînd, vom constata că autorul sau autorii textului intitulat *Alcătuirea dicționarului*, prezentînd aplicarea „principiului literarizării” (p. 13), confundă redarea (= înfățișarea materială a) formei-titlu cu alegerea ei, două probleme (aspecte) absolut distincte pe care le ridică soluționarea cuvîntului-titlu. Dacă înfățișarea materială a formei-titlu este o problemă care se referă la toate cuvintele înregistrate în/de dicționar, alegerea formei-titlu se pune, teoretic și practic, numai în cazul cuvintelor (literare sau dialectale) pluriforme, cele care, adică, după ce literarizarea tuturor formelor înregistrate a fost înfăptuită, prezintă două sau mai multe forme (fonematice, evident) ce presupun un același etimon și care (aceste forme) nu se explică (material, substanțial) prin particularitățile „fonetice” caracteristice (în situația dicționarului analizat) subdialectului bănățean. În cazul cuvintelor pluriforme, lexicograful este obligat să aleagă, dintre formele înregistrate de dicționar, drept cuvînt-titlu o formă (= cea literară actuală²⁹, pentru cuvintele literare ; cea mai frecventă sau cea mai apropiată de etimon sau cea mai adaptată subdialectului bănățean, pentru cuvintele dialectale), urmînd ca cealaltă sau celelalte forme să fie tratate ca variante lexicale.

În ceea ce privește alegerea formei-titlu vom observa, pentru fascicula de față, doar faptul că, în multe cazuri, redactorul a indicat (fără a avertiza, însă, grafic, asupra acestei situații) drept cuvînt-titlu o formă neatestată în dicționar, formă despre care ni se spune (fără, dar greșit) la p. 21, la locul unde se prezintă alineatul variantelor, că este „rezultată din literarizare” și că „nu există în grai și nici nu este folosită în scrierile literare”. Adevărul, în legătură cu aceste forme, este cu totul altul : pe de o

²⁸ Unde avem, însă, *aciugă* (pron. *așiugă*), ceea ce înseamnă că forma dialectală notată în VICIU, Gl. literalizat a fost redată, redacțional, fonetic.

²⁹ Deci *adăugă* (formă care nu este indicată în alineatul variantelor fonetice, așezat aici înaintea alineatului formelor gramaticale, dar care figurează în lista de cuvinte, la locul ei alfabetic, ca articol de trimiteră) și nu *adăuge*, *avocăt* și nu *advocat*.

parte, în cazul neologismelor intrate din limba literară, formele-titlu indicate (și care, cu excepția lui *advocat*, sînt formele literare și etimoanale respective) există atît în scrierile literare, cît și în graiuri (ele, însă, cum am mai observat, nu au fost, deliberat, excerptate), iar, pe de altă parte, nici una dintre aceste forme-titlu nu este rezultată prin aplicarea procedurii literarizării. Redactorul primei fascicule a recurs, în marcarea cuvîntului-titlu, la forme neatestatate atît pentru unele cuvinte literare, cît și pentru unele cuvinte dialectale, și a procedat așa nu numai în cazul unor cuvinte pentru care dicționarul înregistrează două sau mai multe forme (vezi articolele : *abur, adresă, avocat, aeroplan* etc.), ci chiar și în cazul unor cuvinte pentru care dicționarul atestă o singură formă (vezi articolele : *abrac, acotropiș, adăugătură, agent* etc.). Uneori, această formă-titlu neatestată este urmată, între paranteze rotunde, de forma sau formele atestată (date, însă, fără indicarea accentului și cu litere minuscule), alteori (= în cazul tuturor neologismelor intrate din limba literară), nu, fără să înțelegem de ce s-a procedat așa.

Exceptînd neologismele intrate din limba literară, în toate celelalte situații considerăm că utilizarea, în indicarea cuvîntului-titlu, a unor forme neînregistrate în dicționar (și care, într-adevăr, nu există în graiurile bănățene sau, mai prudent spus, nu au fost pînă acum atestate) este nejustificată.

Avînd în vedere faptul că neologismele intrate din limba literară au fost introduse în dicționar numai pentru (și prin) formele lor „corupte”, pe de o parte, iar, pe de altă parte, de foarte multe ori un astfel de neologism prezintă nu o formă, ci două sau mai multe forme, alegerea drept cuvînt-titlu a formei literare (a c t u a l e) este, într-adevăr, necesară, cu condiția, însă, ca lectorul să fie, grafic, avertizat asupra acestei stări de lucru. În vederea redactării acestor forme neliterare ale neologismelor literare, propunem următoarea (nefiind, evident, singura) formulă (grafică și lexicografică) :

aglomerăție s. f. = **aglumirăție**. *E aglumirație pe tren* (Berzovia) GRECU, SCR. 30.

sau, în cazul unui articol cu mai multe forme,

adrésă s. f. = **andresă** (Vermeș). LIGHEZAN, GR. 55, 58 ; **andresie** [...] ; **antrésă** [...].

În formula propusă de noi lipsește definiția (dacă, totuși, sînt situații cînd prezența definiției este necesară, atunci, desigur, ea se va da în mod normal), formele înregistrate sînt redată literarizat și, cînd sînt mai multe, în ordine strict alfabetică.

d. La p. 14, ni se spune că : „Motive de ordin etimologic ne-au determinat ca la anumite cuvinte să folosim drept formă-titlu variante diferite de cele literare. Este vorba de cuvinte ca *artie*, a cărui etimologie, din scr. dial. *artija*, diferă de cea a lui *hîrtie*, care provine, în restul teritoriului daco-român, din sl. *chartija*, și *ambar*, provenit în Banat din scr. *ambar*, în vreme ce literarul *hambar* trebuie pus în legătură cu magh. *hambár*³⁰ și cu bg. *hambar*”.

³⁰ Nu în legătură cu magh. *hambar*, ci în legătură cu tc. (*h*)*ambar* trebuie pus literarul *hambár*, așa cum bine indică dicționarele.

Referitor la această afirmație, vom observa, mai întâi, că aceleași „motive de ordin etimologic” nu l-au împiedicat pe redactorul primei fascicule să apeleze, în indicarea cuvintului-titlu, la formele literare *abá*, *agent*, care, evident, nu provin din etimoanele indicate : scr. *aba*³¹, rus. *aghent*³². În al doilea rând, trebuie arătat că, dacă fișierul dicționarului înregistrează doar formele dialectale *artie* și *ambar* (limitându-ne la exemplele citate), nu „motive de ordin etimologic” îl determină pe lexicograf să nu indice drept cuvint-titlu formele literare (*hîrtie*, *hambar*), ci „motive” de disciplină lexicografică îl obligă să nu procedeze așa. În al treilea rând, vom constata, spre exemplu, că, în graiurile bănățene, pe lângă forma *artie* (care, într-adevăr, descinde direct din scr. *artiĵa*), mai circulă și formele : *hîrtie*, *îrtie*, *urtie*³³, forme care, desigur, nu mai provin din scr. *artiĵa*. În al patrulea rând, plecînd de la acest exemplu, problema reală pe care o ridică lexicografului formele *hîrtie*, *îrtie*, *urtie* și *artie* este următoarea : cum se va proceda în cazul tuturor cuvintelor care prezintă două sau mai multe forme (cu statut lexicografic, evident) ce se explică (cel puțin două) nu pe cale internă (prin așa-numitele accidente fonetice generale sau prin analogie), ci pe cale externă, prin ceea ce se numește „etimologie multiplă” ? Vom elabora, în asemenea situații, un singur articol lexicografic (cu etimologie multiplă) sau, în funcție de etimoanele externe, două sau mai multe articole lexicografice ? Principial, DLR soluționează (bine, considerăm) o atare situație (frecvent intilnită) prin elaborarea unui unic articol lexicografic, menționînd, în alineatul consacrat etimologiei, toate etimoanele care explică, extern, diferitele forme (= variante lexicale) ale cuvintului respectiv. Practic, redactorul primei fascicule din *Dicționarul subdialectului bănățean* rezolvă (greșit, considerăm) altfel o astfel de situație, elaborînd, spre exemplu, un articol lexicografic pentru *acău* < ung. *akó* (p. 90) și un alt articol lexicografic pentru *acov* < scr. *àkov*, *hákov*³⁴, cu precizarea : „Pentru *acov* cf. ung. *akó*” (p. 100–101).

e. Elaborarea de articole lexicografice duble în cazul unor cuvinte pluriforme cu etimologie (externă) multiplă nu ne surprinde cituși de puțin, cîtă vreme, în această primă fasciculă, intilnim nu un caz, ci foarte multe cazuri de articole lexicografice duble pentru cuvintele pluriforme care presupun, extern, un unic etimon. Spre exemplu, redactorul fasciculei elaborează un articol lexicografic pentru „cuvîntul” *adécă*, cu indicația etimologică : „v. *adică*” (p. 111), și un alt articol pentru „cuvîntul” *adîcă* (unde, în alineatul variantelor, este indicată și o variantă, redată de noi literarizat, *adécă*) < lat. *adaeque* (p. 115), sau un articol pentru „cuvîntul” *acăță* < lat. **accaptiare* (p. 89–90) și un altul pentru „cuvîntul” *agăță* < lat. **accaptiare* (p. 132), sau un articol pentru *aiurá* < *aiure(a)* (p. 147) și un altul pentru *aiurî* < *aiure(a)* (p. 148), sau un articol pentru *ajuná* < lat. **adjunare* (p. 154) și un altul pentru *ajunî*, cu indicația etimologică : „v. *ajuna*, prin schimbare de conjugare” (p. 156) etc.

³¹ Aici trebuie indicat și accentul : *ába*, pe de o parte, iar, pe de altă parte, sigla SKOK nu figurează și în lista de abrevieri.

³² Hus. *aghent* nu explică, de altfel, nici forma înregistrată, *aghent*, formă care, cum indică (pentru Transilvania) încă DA (s. v. *agent*), redă rostirea germană.

³³ Vezi ALR II, s. n., vol. IV, b. 918 = ALRM II, s. n., vol. II, h. 748.

³⁴ =, desigur, *hákov*.

3.2. *Citatele ilustrative.* În legătură cu indicarea (absolut necesară a) citatelor (contextelor) ilustrative avem de făcut următoarele observații :

a. Este greșit, considerăm, ca aceste citate (care adevăresc și întregesc definiția dată sensului, pe de o parte, iar, pe de altă parte, exprimă, implicit, valoarea sau valorile formei sau formelor gramaticale ale cuvîntului înregistrat) să fie distribuite în trei secțiuni ale articolului lexicografic. Indicarea unor citate și în alineatul „formelor gramaticale” și în cel al „variantelor fonetice” nu face decît să încarce, inutil, aceste două alineate consacrate aspectelor **f o r m a l e** ale cuvîntului.

b. De asemenea, este greșit ca drept citat ilustrativ să figureze forma înregistrată (cum, frecvent, procedează redactorul primei fascicule), formă reluată, apoi, sub aceeași înfățișare (grafică), și în alineatul „variantelor”. Uneori (vezi *abia*, sub sensul 3; *acera*, sub sensul 3 etc.), această formă este urmată și de citatul ilustrativ.

c. Și mai greșite sînt, însă, situațiile cînd (imediat după definiția cuvîntului, deci) drept citat figurează forma atestată (subliniată, inconsecvent însă, cu două linii) + definiția înregistrată (subliniată, inconsecvent însă, cu o linie, ca în cazul citatelor adevărate), precum : **abligăt** = *delegat* I.O.V.R. (vezi *ablegăt*) : *ăcea* — *nenea*, *fratele mai mare* (vezi *ăce*) ; *ăcera* „épier, guetter” sau *așër* = *ich passe auf etwas* (vezi *aceră*) etc. Uneori, acest „citat ilustrativ” este urmat și de adevăratul citat ilustrativ, precum : **adietu**. *Obicei, datină. Așa-i adietu lui* (vezi *adét*). De-a dreptul ciudat este „citatul ilustrativ” de la *ajumi* (sensul 2) : **a ajomi** = *a mijî. Șain. ajomit, cu sensul* = „*de-a mijă*”, „citat” prin care este transcris, mecanic, următorul articol din VICIU, GL. 15 : **a ajomi** = *a mijî. Șain. ajomit*, în sensul : „*de-a mijă*”.

d. Ortografic, citatele (și ceea ce, original, funcționează, în acest dicționar, drept citat) sînt reproduse exact ca în sursele din care provin, soluție (comodă, dar) greu de aplicat dacă, așa cum sîntem anunțați, dicționarul se va tipări (într-o versiune definitivă) și prin procedeul culegerii. Referitor la soluția adoptată în varianta xeroxată, vom observa, pe de o parte, că redarea citatelor așa cum apar ele în surse pretinde(a) elaborarea unei liste alfabetică cuprinzînd toate semnele grafice speciale (prezente în aceste citate ortografiate într-o varietate de sisteme de transcriere fonetică), cu indicarea valorii lor fonetice, iar, pe de altă parte, că este absolut greșit ca, în cazul unor citate provenite din atlase, să se reproducă (mecanic) și indicațiile : [k], [p], [pl], [x], [II] etc.

3.3. *Aria de circulație a sensurilor înregistrate.* Indicarea ariei de circulație a unui sens dat în cazul dicționarilor semasiologice, cu atît mai mult în cazul unui dicționar semasiologic dialectal, este o problemă de maximă importanță și această problemă se rezolvă nu, cum (greșit) procedează autorii *Dicționarului subdialectului bănățean*, prin subordonarea alineatului explicativ alineatelor care prezintă „formele gramaticale” și „variantele fonetice”, ci invers, fără, însă, a neglija, în limitele informației deținute, nici ariile de circulație ale adevăratelor forme morfologice și ale adevăratelor variante lexicale. Aria de circulație a unui sens dat (ca a oricărui fapt lingvistic, de altfel) este, firește, evidențiată de atestările lui, indiferent sub/prin ce formă a cuvîntului-titlu a fost înregistrat respectivul sens, iar aceste atestări trebuie să figureze, în primul rînd sau exclu-

s i v ³⁵, în cadrul alineatului explicativ. Din păcate, însă, în cazul prezentului dicționar, pentru a afla care este aria de circulație a unui sens, ești obligat să citești, nu o dată, trei alineate. Numai prin contabilizarea atestărilor risipite în alineatul explicativ, cel al „formelor gramaticale” și cel al „variantelor fonetice”, ajungi să afli care este aria de circulație a respectivului sens, iar, uneori (ca pentru cuvântul *acov*, spre exemplu), tot numai prin lectura celor trei alineate ajungi să afli și care sînt valorile semantice ale cuvântului.

3.4. *Correspondențele sinonimice*. „La sfîrșitul alineatului explicativ se dau corespondențele sinonimice” (p. 18), ceea ce este foarte bine și foarte important, dacă, în practică, această ultimă secțiune (care, teoretic, oferă o altă ordonare, o n o m a s i o l o g i c ă, a lexicului graiurilor bănățene, substituind, astfel, sub forma unui indice, un veritabil dicționar onomasiologic) a alineatului explicativ ar fi riguros elaborată. Cîtă vreme însă, spre exemplu, pentru *abă* se indică doar (geo)sinonimul *pănură* (iar în ALR II, s. n., vol. II, h. 496 = ALRM II, s. n., vol. I, h. 321 = „pănură” sînt înregistrați, pentru graiurile bănățene anchetate, termenii : *cioárec, cioáric; dimie, șubă*, iar în ALR I 2153 = „pănură”, termenii : *cánură; cioá-rec, cioáric; dimie, șubă*), pentru *acát* „salcim” se indică doar (geo)sinonimul *băgrin* (deși, în realitate, în graiurile bănățene, sînt atestate, pentru aceeași noțiune, și alți termeni), pentru *acău* (p. 90) se indică (geo)sinonimele *acov, acovel, ocă, olbă*, iar pentru *acóv* (p. 101), (geo)sinonimele *acău, oca, olbă* etc., prezența acestei secțiuni în *Dicționarul subdialectului bănățean* nu este decît un simplu ornament științific.

4. Alineatul „formelor gramaticale”. Pe lângă observația de sub 3.2. a., în legătură cu acest alineat vom mai observa că :
a. În cazul verbelor, el este excesiv de încărcat. Pe lângă forma de ind. prez. 1, sînt inventariate, nemotivat, toate (aceasta e impresia noastră) formele flexionare înregistrate, indiferent dacă aceste forme sînt sau nu sînt specifice graiurilor bănățene.

b. Pentru a distinge ceea ce aparține foneticii de ceea ce aparține cu adevărat morfologiei, formele gramaticale trebuie, considerăm, literarizate.

c. Indicarea formelor gramaticale „pe sensuri” (după modelul *Glosarului dialectal Oltenia*) este superfluă.

5. Alineatul „variantelor fonetice”. Teoretic și (mai mult sau mai puțin riguros) practic, în redactarea acestui alineat, redactorii dicționarului au înlocuit (ierată să ne fie această exprimare plastică) „sita” cu „lopata” lexicografică, inventariind, pe sensuri (tot sub influența *Glosarului dialectal Oltenia*) și însoțite de citate ilustrative, toate formele grafice (= fonetice, fonematice) sub/prin care este înregistrat cuvîntul-titlu redat literarizat (vezi *supra*). Neajunsul principal în redactarea acestui la fel de important alineat constă, desigur, în refuzul autorilor de a interpreta, prin aplicarea procedurii literarizării, această (uneori) pădure de forme grafice, forme prezente, în bună parte, dar prin alte atestări, și în alineatul explicativ. Neliterarizîndu-se, toate aceste forme primesc

³⁵ Cum, de altfel, mai mult sau mai puțin riguros, se și procedează cînd, pe de o parte, „variantele” apar și sau numai în citatele ilustrative de după definiția sensului, iar, pe de altă parte, cînd un sens este atestat numai pentru/printr-o variantă, situație ce trebuie rezolvată, însă, nu prin formula : „2. Tren de marfă *aizămban* (Nerău). Cf. COMAN, GL.” (vezi *aizămban*), ci prin formula : „2. (În forma *aizămban*) Tren de marfă [...]”.

statut de variantă și toate (în principiu) figurează, la locul lor alfabetic, în lista de cuvinte, unde, însă, sînt redat e l i t e r a l i z a t (cum și apar ele în multe surse) și, „cînd e cazul”, între paranteze rotunde, și în transcriere fonetică (preluată, această înfățișare fonetică a „variantei”, din surse sau, cînd în surse forma este redată numai literalizat, ea este indicată, de la birou, de către redactor). Spre a fi cît se poate de clar, vom da și două exemple : pentru cuvîntul-tîtu ADÉT (p. 111—112) sînt indicate și variantele : *adiet*, *aget*, *agiet*, *ázet*, iar pentru ADÍCĂ (p. 115), variantele : *adēcă*, *adica*, *agica*, *agieca*, *agică*. În lista de cuvinte, întîlnim următoarele articole de trimitere : ADIÉT s. n. v. *adet*, AGÉT s. n. v. *adet*, AGIÉT (*adiét*) s. n. v. *adet*, ÁJIET (*ázet*) s. n. v. *adet*; AGÉCĂ (*adēcă*) adv. v. *adică*, AGIÉCA (*adiéca*) adv. v. *adică*, AGÍCĂ (*adică*) adv. v. *adică*³⁶.

8. Cîteva mărunișuri (și nu numai) redacționale.

1. *abáte* (p. 77—78). Pentru acest verb, redactorul stabilește, pentru graiurile bănățene, patru sensuri. La toate cele patru sensuri este citat (prin intermediul lui HEM) și ANON. CAR. Mai mult, sensurile 3. și 4 sînt redactate în exclusivitate pe baza acestei surse : „ANON. CAR. (HEM)”. În ANON. CAR.³⁷, însă, nu sînt înregistrate decît două sensuri : „*Abát. Festino*” (= sensul 3 în dicționar) și „*Abat. Diverto*” (= sensul 1 în dicționar), cum, limpede, rezultă și din HEM : „*Vocabularul româno-latin* scris în Banat, circa 1670 (*Col. 1. Tr.*, 1883, p. 421), ne dă : 1. *Abat. Diverto. (Écarter)*. 2. *Abat. Festino (Hâter)*. Trebuie să m a i a d ă u g ă m pe : 3. *Abat. Deverto. (S'arrêter en passant)*. 4. *Abate. Incidit (Vient dans l'esprit)*” (cu spaț. n. — I. M.). Așadar, sensul 2 din dicționar (unde apare indicat și : „*Abat. Deverto*” la ANON. CAR.) și sensul 4 (unde apare indicat numai : „*Abate. Incidit*” la ANON. CAR.), în realitate, nu apar în ANON. CAR. — 2. *abărăbăr* este explicat din *a* + *bărăbăr*, *bărăbăr*, după cum *abărăbări* < *a* + *bărăbări* (p. 78). Ce este acest *a* în cadrul acestor indicații etimologice ? Evident, este o întrebare mai mult retorică, pentru că, în realitate, *abărăbăr* și *abărăbări* nu sînt alte cuvinte, ci numai variante lexicale, cu *a* protetic, ale cuvintelor *bărăbăr*, *bărăbări*. — 3. *abțigui* (p. 83). Sensul 1 este astfel formulat : „A trage vinul de pe drojdie, a pritoci ; a sulfura butoiul”, definiție care, de fapt, include două sensuri, căci una este „a trage vinul de pe drojdie” și, cu totul altceva, „a sulfura butoiul”. Sensul 2, „a se îmbăta”, are nevoie, desigur, de o indicație stilistică (= fig.), după cum, de o astfel de indicație, are nevoie și sensul 1 al lui *abțigui* (p. 83), sensul 2 al lui *aburii* (p. 85), *acățá* (p. 90), cuvîntul *adăpău* (p. 109), *afumăt*, „amețit de băutură” (p. 128) etc. — 4. *abúhu* (p. 83). Înregistrat fără nici o indicație la alineatul consacrat etimologiei (ca și în cazul articolelor : *abidul*, *áce*, *acotropi*, *acotropis*, *adăuđrá*, *adincă*, *adincăni*, *aflufiá*, *afufui* etc., deși, la p. 21, se stabilește o regulă lexicografică : „În situațiile în care principalele noastre dicționare nu se pronunță asupra provenienței cuvîntului, am evitat să propunem soluții riscate, folosind abrevierea [Etim

³⁶ Pe aceeași pagină (134, pagină în care ordinea alfabetică a cuvintelor e incurcată), ultimul articol de trimitere e înregistrat de două ori.

³⁷ Vezi și în Király Francisc, *Din istoricul ortografiei românești (Secolul al XVII-lea)* Timișoara, 1986, p. 44.

nec.]”), acest „cuvînt” credem că nu este altul decît *buh* (pentru care, vezi DA), cu proteza lui *a*. — 5. *aburăt* (p. 84—85). În „alineatul explicativ” apare înregistrată și o variantă *aborat*, formă nementionată și la „alineatul variantelor”, cum, fără rigoare, se întîmplă și în alte cazuri. — 6. *ac* (p. 87—88). Redactarea : „1. Mică ustensilă de oțel care servește la cusut. Cu înțelesul „ac cu gămălie”, în expr. *ac cu boaldă* [...]”, este neglijentă, pe de o parte, iar, pe de altă parte, de ce sintagmele care înseamnă „ac cu gămălie” sînt date literalizat și, în continuare, în transcriere fonetică ? — 7. *ăcar* (p. 88). Înaintea definiției, este redactată paranteza : „(Întrebuințat numai în compuse : *acarcare* etc.)”. Dar dacă e întrebuințat n u m a i î n c o m p u s e, de ce mai e lucrat ca articol independent ? ! — 8. *acelui* (p. 91). Lucrat fără nici o indicație etimologică, *acelui* nu este, de fapt, decît o variantă lexicală (cu *a* protetic) a lui *celui* (pentru care, vezi DA). — 9. *aceră* (p. 91—92). Din Almăj, cuvîntul este atestat și de E. Petrovici, în AAF III, p. 75, 146, iar din localitatea Chișoda îl atestă Nicolae Fîru, în REV. INST. SOC. BAN. — CRIȘ. XIII, 1944, p. 315, precizînd că ambele surse sînt incluse în izvoarele dicționarului bănățean. La întrebarea 21.55 (= „pisica pîndeste șoarecele”) din ALR I, S. Pop l-a notat (sub forma : *ăseră*) în punctele 5, 12 și 24. — 10. *adăorăt* (p. 108). Redactarea : „*adăorăt*, -ă adj. 1. Bărbat/femeie căsătorit(ă) a doua oară ; tată vitreg, mamă vitregă” este de-a dreptul supărătoare. Tot așa este redactat și articolul „*adăorit*, -ă adj. Femeie căsătorită a doua oară, mamă vitregă” (p. 108). — 11. *adiévăr* (p. 116). În primul rînd, forma fonetică *adiévăr* =, prin literarizare corectă, *adéver* și nu *adiévăr*, iar, în al doilea rînd, indicația etimologică : „v. *déver*, *divăr*, prin apropiere de *adevăr*, *adevărat*” este hazlie, cită vreme forma *adéver* nu este decît o simplă variantă lexicală (cu *a* protetic) a lui *déver*. — 12. *afără* (p. 112—123). Varianta *afăra* (din ALR I/I, 124/5) =, în realitate, *afără*. — 13. *aghiăsmă* (p. 193). Fiînd scurt, reproducem (căci merită) întregul „alineat explicativ” al articolului : „s. f. Apă sfințită. În Banat se zice și *iasmă*. S. Manguiea, ap. HEM. V. și *iasmă*”. Cum, însă B. P. Hasdeu, în al său HEM, nu afirmă că în Banat s-ar zice și *aghiăsmă*, cuvîntul *agheăsmă* (căci așa se ortografiază astăzi) nu are ce căuta în *Dicționarul subdialectului bănățean*. — 14. *agîrci* (p. 137). Înregistrat cu sensul „crampe (la stomac)” și fără nici o indicație etimologică, *agîrci* nu este decît o variantă a lui *zgîrci*, dezvoltată, prin proteza lui *a*, din varianta *gîrci* (pentru care, vezi DA, precum și ALR II/I, h. 116 = „crampe la stomac”, punctele 334 și 346). — 15. *ainprenui* (p. 145) este definit astfel : „A pune în oala cu mincare rîntaș, aimpren”, iar *ainprensupă* (p. 146), „supă cu rîntaș, cu aimpren”. Singurul neajuns în legătură cu aceste două definiții este că *ainpren* nu apare în dicționar. — 16. *ajgior* (p. 151). Să reproducem (căci trebuie) în întregime acest articol : „AJGIOR s. m. Dihor (Herneacova). Com. Al. Stoian. — Și : *jdor*, *jdăre*. [x] „*jdor* se zice numai la dihor” (NALR BAN. I, 40/66)”. În legătură cu acest articol lexicografic sînt de făcut următoarele observații : a) Trecînd peste faptul că punctul 66 din NALR BAN. I, 40 =, în realitate, punctul 46, vom observa, mai întîi, că, în harta lexicală onomasiologică citată, sînt cartografiate, neinterpretativ, răspunsurile pentru noțiunea „urcior (la ochi)”, pe de o parte, iar, pe de altă parte, în punctul 46, informatorul de bază a răspuns, pentru această noțiune, cu *jdor* (pl. *jdăre*, deci substantivul înregistrat e de genul neutru). Un informator ocazional a răspuns,

pentru aceeași noțiune, cu termenul *urșor*, precizind, totodată, că „*jđor* se zice numai la dihor”, precizare dată de autorii atlasului, firese, la/in legenda hărții, sub II. Orice alt comentariu referitor la lectura, absolut mecanică, a acestei hărți este de prisos. — *b*) Noțiunea „dihor” a fost programată în *Chestionarul NALR* sub poziția nr. 1358. La întrebarea onomasiologică (de tip perifrastic, descriptiv) adresată de către anchetator, informatorul (de bază) din punctul 46 a răspuns : *jđor* : *jđor*¹ (substantivul înregistrat fiind, deci, cum nici nu se putea altfel, de genul masculin), răspuns înregistrat și în punctele 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 12, 13 (vezi, pentru același tip de răspuns, și ALR I 1167/24, 28, 30, 77). În punctul 54 s-a înregistrat forma *ajđór* (=, literarizat, *ajđiór*, rostit bisilabic), iar în punctul 58, forma *ajđi¹ór* (=, literarizat, tot *ajđiór*, rostit, însă, trisilabic). — *c*) Forma-titlu *ajđior*, comunicată de Al. Stoian, este o formă fonematică dialectală (redată literalizat). Literarizată, această formă se înfățișează *ajđior* (rostită bisilabic sau trisilabic ?) și ea continuă, prin proteza lui *a*, pe *jđior*, formă considerată de DA o variantă lexicală a lui *jđer*. — 17. *albastru* (p. 168—169). În primul rînd, trebuie observat faptul că redactorul elaborează (ca și pentru *alb*, de altfel) două articole lexicografice, unul pentru adjectiv și un altul pentru substantiv (? !). În al doilea rînd, pentru adjectivul *albastru*, este înregistrată, pe baza NALR BAN. I, și o variantă *albăstri*, variantă care, în realitate, în sursa menționată, nu este decît forma de plural a adjectivului. În al treilea rînd, vom observa că, la articolul consacrat substantivului *albastru* (= „culoarea albastră”), se indică și următorul (și unicul) citat ilustrativ : „*Albastru e simbolul jellii și tristeții sau al prevestirii de rele*. HODOȘ, P. P. 42 (DA)”. Precizind că HODOȘ, P. P. = E. Hodoș, *Poezii populare din Bănat*, este clar că citatul indicat de către redactor nu poate proveni din această culegere de poezii populare, ci el provine, de-a dreptul, din DA, care, s. v. *albastru*, -ă (adj., s. n.), definește astfel sensul 2 (al a d j e c t i v u l u i *albastru*) ; „*Fig. Albastru e simbolul jellii și al tristeții, în expresia : Inimă-albastră are omul cînd e trist [...]*”, după care se mai dau două citate, iar, apoi, constatarea : „În : *Ocule, pasăre-albastră, Ce-mi strigi atît la fereastră?* HODOȘ, P. P. 42, pare că *albastru* are sensul figurat de «prevestitor de rele»”.

Cu această ispravă lexicografică punem punct observațiilor noastre generale și particulare, deși ar mai fi și alte „mărunțisuri redacționale” de semnalat, dar...

9. (Concluzie) ... considerăm că cele spuse pînă acum sînt argumente suficiente spre a-i convinge pe autorii *Dicționarului subdialectului bănățean* că este absolut necesar ca această lucrare lexicografică de sinteză consacrată lexicului graiurilor bănățene să fie, sub toate aspectele, regindită.

Aprilie 1988

Institutul de Lingvistică și
Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

NOTE DE ONOMASTICĂ *

IOAN PĂTRUȚ

Două explicații cu caracter etimologic, din DNFR, sînt inacceptabile din motive de principiu și de metodă.

1. Indicația „*Tecuciu*: n. top. *Tecuci* (vezi *Top. rom.*, p. 93)” (DNFR) nu poate fi interpretată decît într-un singur fel : că antroponimul provine sau e identic cu numele orașului, neglijînd, deci, relația normală din onomastica românească, conform căreia numele colectiv al locuitorilor (și forma de plural, și cea de singular) reprezintă, totdeauna, derivate din tema toponimului + sufix, cf., în DNFR, numele precedent : „*Tecuceanu* < n. top. *Tecuci*, cu suf. (toponimic [sic]) -eanu”.

Afirmația lui Iorgu Iordan că numele *Tecuci* l-a purtat mai întîi pîriul (*Top. rom.*, p. 93) care curge prin oraș poate fi susținută istoric, căci hidronimul apare consemnat primul în vechi documente moldovenești : în anul 1437, Ilie, zis și Iliș (fiul lui Alexandru cel Bun), domnul Moldovei, dăruiește lui Ion Urecle, păhărnicele, cîteva sate, printre care și *Сръби, на Текучь* (DRH, A, I, p. 248) „Sîrbi [com. Nicorești, jud. Galați], la *Tecuci*” (cf. *ibidem*, p. 249, 495); cf. 1443 *на Текучь* (*ibidem*, p. 240); 1448 *на Текучь* (*ibidem*, p. 282), cu aceeași valoare, de hidronim.

Numele localității apare numai în 1460 : „Și cine va duce postavuri în Țara Românească are să dea la vama cea înare din Suceava de grivnă trei groși, iar în tirgul Romanului, în Bacău, în Adjud și în Putna, în Vaslui, în Birlad și în Tecuci (*оу Текучи*) de car cîte 2 zloți”¹. Evident însă că diferența cronologică, atît de mică, nu infirmă posibilitatea ca riul să fi primit numele localității².

O situație similară apare în județul Teleorman : riul și localitatea prin care curge se numesc *Tecuci*.

* Utilizez următoarele abrevieri : Buc. = *Lista abonaților la serviciul telefonic din municipii București, București, 1977*; DNFR = Iorgu Ioardan, *Dicționar al numelor de familie românești, București, 1983*; DOR = N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc, Editura Academiei, 1963*; Drăganu, *Românii* = N. Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticii, București, 1963*; DRH, A, I = *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Volumul I (1384—1448). Volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și I. Șimanschi, Editura Academiei, 1975*; Knieszsa = Knieszsa István, în volumul *Magyarok és románok, Budapesta, I, 1943*, p. 111 seq.; nfam = nume de familie; On. rom. = Ioan Pătruț, *Onomastică românească, București, 1980*; Suciu = Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania, I, II, Editura Academiei, 1967, 1968*; Iordan, *Top. rom.* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească, Editura Academiei, 1963*.

¹ Vezi Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare, II, București, 1913*, p. 279; cf. p. 274.

² Cf. localitatea și riul *Sadu*, jud. Sibiu, la Drăganu, *Românii*, p. 555; I. Pătruț, *Nume de persoane și nume de locuri românești, București, 1984*, p. 36.

Deși cunoaște cele două perechi de nume, Iorgu Iordan acceptă etimologia pe care Ioan Bogdan a propus-o numai pentru *Tecuciul* moldovean (purtaț întâi de riu : „participiul fem. *текучи*, forma special-rusă a slavicii *текжчи*, curgătoare”³, formulare prin care trebuie să înțelegem : participiul prezent ucrainean al verbului *tekty* „a curge”), cu toate că atît G. Weigand⁴, cit și Al. Philippide⁵ atrăseseră atenția că fonetismul slav de est al participiului invocat nu e potrivit hidronimului din județul Teleorman, unde se așteaptă forma bulgărească corespunzătoare a v. sl. *текжчи* (vezi *supra*).

Originea cumană, propusă de Al. Philippide atît pentru *Tecuciul* moldovenesc cit și pentru cel muntenesc (anume dintr-un *tehék ucîu* — în care *tehék* e „persan”, iar *uc* e „ture” — însemnînd „capătul, marginea țării”, adică marginea stăpînirii cumane, *op. cit.*, p. 371), și numai pentru cel muntenesc, riul și localitatea, de I. Conea și I. Donat (fără a indica vreun etimon)⁶, nu poate fi reținută.

N. A. Constantinescu, după ce afirmă că numele cursului de apă *Tecuci* (fără a preciza care dintre ele) e de origine antroponimică⁷, în DOR reproduce etimologia lui I. Bogdan (vezi *supra*), dar inexact : < russ. *Текуч* [sic] „curgător”, cu adaosul că „are sens pentru toponime” (p. 387). Dar care e relația dintre hidronime și oiconime, în Muntenia și în Moldova?

După părerea mea, toponimele din județul Teleorman au la bază antroponimul omofon, urmînd să se stabilească prioritatea unuia dintre ele⁸; și cele moldovenești pot avea aceeași proveniență, rămînînd pe planul al doilea posibilitatea originii ucrainene a hidronimului și apoi a oiconimului.

Tecuci nfm actual (Buc.), fost și prenume (vezi DOR, p. 387; cf. într-un document din 1568 : slugilor domniei mele Stepan și Dumitru logofătu și *Tecuci* și Badea⁹), e derivat, cu sufixul *-uc-*, din tema *Tec-*, cf. *Teca* nfm (Buc.), *Tecă* (DNFR), *Tecu* (DNFR; Buc.); cf. der. : (cu suf. *-oî-*) *Tecoîu* nfm (DOR, p. 387); (cu suf. *-ș-*) *Teeșă* nb (*ibidem*) etc.

2. „*Horlăceanu* ; ucr. *gorlač* [corect : *horlač*] « o specie de porumbel », cu suf. (antroponimic) *-eanu*”; o atare combinație, cuvînt ucrainean + sufix românesc, nu e posibilă, deci prezența primului component, necunoscut lexicului românesc, nu-și găsește justificarea. *Horlăceanu* nfm se

³ Vezi Ioan Bogdan, *Scrieri alese*. Cu o prefață de Emil Petrovici. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, Editura Academiei, 1968, p. 140—142.

Iorgu Iordan susținuse această origine pentru *Tecuciul* moldovean și în *Sprachegeographisches aus dem Gebiete der rumänischen Toponomastik*, în *Contributions onomastiques publiées à l'occasion du VIe Congrès International des Sciences Onomastiques à Munich du 24 au 28 août 1958*, București, 1958, p. 27—28.

⁴ *Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumänien*, în „XXVI—XXIX. Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig”, 1921, p. 78.

⁵ *Originea românilor*, II, Iași, 1927, p. 371.

⁶ *Contribution à l'étude de la toponymie péchelénégue-comane de la Plaine Roumaine du Bas-Danube*, în *Contributions onomastiques* ..., p. 156.

⁷ *Rapports entre toponymes et anthroponymes dans l'onomastique roumaine*, în *Contributions onomastiques* ..., p. 122.

⁸ Să nu uităm și situația bine cunoscută : uneori numele localității este atribuit pîrlui, riului (numit de localnici *Rîu*, *Vale* etc.) care curge prin ea sau prin apropierea ei de către cartografi (vezi cazul pîrluiului „*Dîpșa*”, jud. Năsăud, în *On. rom.*, p. 105, nota 3).

⁹ Alexandru Ștefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj. 1406—1665*, Tirgu Jiu, 1908, p. 168.

corelează cu *Horlaci* nfmam (Buc.), *Horlacea*¹⁰, sat, jud. Cluj, etc. (vezi *infra*).

În legătură cu etimologia lui *Horlacea*, consider necesară reproducerea atestărilor existente la Suci, I, p. 295 : 1393 *possessio regalis Jakoteleke* alio nomine *Horthlaka*, 1405 *Jakotheleke*, 1430 *Jakothelke*, 1434 *Jacoteleke*, 1448 *Jakotelky*, 1513 *Jacotelke*, 1587—1589 *Jakotelke*, 1606 *Jakotelke*, 1660 *Jákó Telke*, 1760—1762 *Jakotelke*, 1830 *Horletse*, 1850 *Horlatse*, 1854 *Jakotelke*.

N. Drăganu, pornind de la prima atestare, consideră că rom. *Horlacea* provine „din numele mai nou [maghiar] *Horthlaka*” (*Români*, p. 443), în care *Hort* pare a fi nume de persoană (*ibidem*, p. 323); partea a doua a numelui, adaug eu, reprezintă o formă posesivă a substantivului maghiar *lak* „locuință, domiciliu, așezare” (deci *Horthlaka* ar însemna „așezarea lui Horth”). Etimologia lui N. Drăganu este inacceptabilă, din motivul arătat mai jos.

Knieszsa István (p. 224/16) afirmă, referindu-se la aceeași atestare din 1393 (vezi *supra*), că localitatea are nume dublu : *Jákó-teleke* (prima parte reprezentând un hipocoristic de la *Jakab*; sensul toponimului : „pământul, terenul lui *Jako*”); în al doilea nume (*Horthlaka*) *Hort* ar reprezenta un nume de persoană (pentru *-laka*, vezi *supra*). Lingvistul maghiar crede că „cele două nume [*Jákó-teleke* și *Horthlaka* (astfel imprimat)] s-au referit, probabil, la origine, la două așezări” (*ibidem*).

După părerea mea, rom. *Horlacea* nu-și are proveniența în ung. *Horthlaka* (cum afirmă N. Drăganu, vezi *supra*), deoarece ung. *-laka* e redat în română prin *-laca*; 1331 *Chekelaka*, 1339 *Czekelaka*, 1587—1589 *Czyke-laka*, 1733, 1854 *Csekelaka* : rom. *Cecălaca*, jud. Mureș (Suci, I, p. 130); 1733 *Poplaka*, 1805, 1850 și ultima formă a administrației maghiare *Popláká* : rom. *Poplaca* (Suci, II, p. 56), comună suburbană, municipiul Sibiu.

Formele 1830 *Horletse*, 1850 *Horlatse* (vezi *supra*) redau numele românesc. Cred că *Horthlaka*, din prima atestare (vezi *supra*), redă numele românesc, printr-o formă analizabilă și inteligibilă în limba maghiară (*Horth-láka*, vezi *supra*). E posibil ca *Jacoteleke*, *Jakotheleke* (și alte grafii) să reprezinte, cum crede Knieszsa I., numele altei așezări (vezi *supra*).

Consider că e plauzibilă explicarea lui *Horlacea* din antroponimul omofon, format din tema *Horl-*, cf. der. : (cu suf. *-esc-*) *Horlescu* nfmam (Buc.), cf. *Horlești*, sate, jud. Iași (vezi *On. rom.*, p. 70—71); cf. antroponimele și toponimele (fără *h-*) *Orla*, *Orle(a)* etc. (*ibidem*, p. 72—74).

Aprilie 1988

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

¹⁰ Vezi Dumitru Loșonți, *Nume de familie provenite de la nume de localități*, în CL, XXIX, 1984, nr. 1, p. 55.

ION COTEANU, MARIUS SALA, *Etimologia și limba română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, 160 p.

Vastă și complexă — cum pe drept cuvânt este caracterizată în *Cuvintul înainte* —, etimologia are importanță hotărâtoare în stabilirea originii lexicului unei limbi, a istoriei limbii în general și, implicit, în cunoașterea istoriei poporului care vorbește limba respectivă.

În ultimele decenii, cercetările etimologice în țara noastră au cunoscut o înviare, o dată cu reluarea elaborării *Dicționarului limbii române* (DLR) de către institutele noastre de lingvistică.

Sporirea interesului pentru etimologii, fapt nu numai bine venit ci și necesar, se datorează și conducerii Institutului de Lingvistică din București, prin a cărui inițiativă cercetările au căpătat un caracter organizat, orientat spre un rezultat de mult așteptat, alcătuirea unui dicționar etimologic propriu-zis al limbii române, având la bază atât o concepție nouă, modernă, cât și un nou și bogat material informativ.

Numeroasele propuneri de noi etimologii, apărute atât în revistele noastre de specialitate, cât și în diverse publicații de cultură generală, cele citeva studii apărute în volume speciale, ca și dezbaterile organizate de Institutul de Lingvistică din București au creat condiții necesare care — după părerea noastră — pot determina începerea operei finale.

Lucrarea *Etimologia și limba română*, care stabilește criteriile generale fără respectarea cărora o etimologie nu poate să exprime adevărata origine a cuvintului la care se referă, apare tocmai în acest moment, hotărâtor pentru trecerea de la cercetări disperate la lucrări de sinteză.

Autorii precizează în *Cuvint înainte* că o etimologie, pentru a fi corespunzătoare, trebuie să îndeplinească, în primul rând și în mod obligatoriu, condiția „concordanței dintre aspectul formal și conținutul cuvintelor” (p. 7). În afară de aceasta, cercetarea etimologică trebuie să țină seama și de o serie de alți factori: momentul istoric al apariției cuvintului în limba română, respectiv în cazul cuvintelor autohtone, prezentarea datelor pe baza cărora se poate susține, în mod științific, apartenența cuvintului la fondul străvechi cunoașterea relațiilor interlingvistice, a raporturilor istorice dintre popoarele care vorbesc limbile în cauză, când studiem cuvinte intrate din alte limbi.

Nu de mai puțină importanță este cercetarea condițiilor social-economice, care, în unele cazuri, pot întări sau, dimpotrivă, pot infirma o etimologie, în pofida posibilității explicației plauzibile a evoluției fonetice și semantice a unui cuvânt. Cuvintele „descoperă adesea laturi și fețe nebănuite ale vieții, mentalității și legături variate apărute între oameni în decursul timpului . . .”, spun autorii în cea dintâi frază a introducerii.

În încheierea acestui *Cuvint înainte*, autorii precizează: „Partea întâi, cuprinzând capitolele 1—5, a fost redactată de Ion Coteanu. Partea a doua, cuprinzând toate straturile etimologice, a fost redactată de Marius Sala” (p. 8).

În prima parte, după ce se definește conceptul de „etimologie”, se explică ce trebuie să se înțeleagă prin *forma cuvintelor* și *înfelesurile* lor. În continuare (cap. al doilea), se exemplifică modul cum cuvintele „se grupează — în mod obișnuit, în jurul unuia dintre ele, în funcție de legăturile de înțeles sau de formă” (p. 15).

Interpretări interesante, asocieri ingenioase găsim în subcapitolul *Evoluția grupurilor de cuvinte*. Subliniem, în primul rând, ca potrivită alegerea cuvintului lat. *casa*, ca model de interpretare a situației lui în raport cu *domus* și cu cuvintele corespunzătoare din alte limbi romanice ori cu *δῶμος* și *ὄρος* din greaca veche.

Nu surprinde faptul că *domus* și *casa* au coexistat, cu diferențierile de sens respective, și că alături de ele au apărut ca sinonime și alte denumiri, dacă avem în vedere rolul deosebit de important pe care *obiectele* denumite de ele l-au jucat în viața omului. Este de necontestat că circumstanțele social-economice au determinat atât adaptarea de către o anumită colectivitate a lui *casa* în locul lui *domus*, cât și diferențierile succesive intervenite în sensurile ambilor termeni, începând din latină și pînă în româna actuală.

În capitolul al treilea, *Etimonul*, după ce precizează deosebirea dintre concepția veche și cea nouă despre concordanța dintre forma cuvintului și semnificația lui, autorul intră în miezul problemei, dezbătută pe larg în cele două subcapitole: A. *În căutarea formelor* și B. *În căutarea înfelesurilor*. Este partea cea mai importantă și, de asemenea, cea mai interesantă a lucrării.

Descoperirea *legilor* (cum au fost numite de neogramatici) după care se produc în cursul timpului transformările în corpul fonetic al cuvintelor a avut un rol determinant în studiul eti-

mologiei. Prezentînd cîteva dintre aceste „legi”, unele generale, altele limitate în timp sau teritorial, autorul face o precizare deosebit de importantă: „Descoperirea etimonului cere să se cunoască evoluția fonetică a întregului sistem, pe stadii, mai întîi ale limbii ale cărei etimologii le căutăm, apoi ale limbilor care au influențat-o, venind în contact cu ea în cursul timpului” (p. 26). În cadrul evoluției generale a unei limbi se pot produce modificări care nu formează „legi”, adică nu se întîlhesc decît incidental, la unele cuvinte (ex. *afereza*, *sincopa*, *apocopa*, *epenteza*, *metateza* etc.).

În partea finală a subcapitolului *În căutarea formei* se demonstrează prin exemple cum transformările din sistemul fonetic al unei limbi produc transformări și în celelalte sisteme (morfologic și sintactic).

Subcapitolul *În căutarea înțelesurilor* începe cu lămurirea terminologiei folosite. Considerăm bine venit acest lucru, deoarece în practica lexicografică, în loc de *metonimie*, *sinecdocă*, *metafora* etc., se folosesc de obicei alți termeni pentru schimbările de sens ale cuvintelor (ex. *extensiune*, *restricție*, *analogie*, *generalizare* etc.). Dar, pe drept cuvînt, se precizează în lucrare, că nu denumirea fenomenului este importantă, „ci descoperirea realității, determinarea procesului și mai ales aflarea originii unei asemenea schimbări” (p. 30).

Exemplele pe care le dă autorul în continuare, pe lângă faptul că sînt lămuritoare și convingătoare, stîrnesc interesul cititorului prin ingeniozitatea procesului intelectual care se petrece în mintea vorbitorilor, cînd dintr-un anumit înțeles al cuvîntului, de regulă, din înțelesul primar, se formează altul (sau altele) prin procedeele amintite mai sus.

Considerăm deosebit de important faptul că în căutarea unei etimologii este necesar să se cunoască „istoria obiectelor, relațiile dintre diferitele profesii, adică ceea ce la un moment dat cercetătorii germani au numit metoda *Wörter und Sachen* («cuvînte și lucruri»)”.

Dacă pentru descoperirea etimonului se cere cunoașterea evoluției fonetice nu numai a cuvîntului din limba din care acesta face parte, ci și a celei a limbilor care au influențat-o (vezi p. 26), tot atît de necesară este și cunoașterea evoluției semantice a aceluși cuvînt în limbile respective și chiar în alte limbi înrudite sau învecinate, fapt ilustrat în mod convingător atunci cînd autorul discută etimologia lui *a lovi*, ca și a altor cuvînte aflate în aceeași situație.

Deși etimologia cuvintelor *a afla*, *a umfla* și *a sufla* este de la început ușor de recunoscut, discuția în legătură cu istoria acestora, începînd din latină și pînă în româna actuală, oferă cititorului un excelent model de analiză semantică nu numai a celor trei cuvînte, ci și a unui întreg complex semantic.

Spre deosebire de schimbările fonetice, care se fac în conformitate cu anumite „legi”, cele semantice nu sînt supuse unor reguli. Exemple ca *a peși*, *a îndura*, *a apăra*, *marfă*, *război*, date de autor, dovedesc acest lucru.

Aciunea și consecințele metaforei (cap. al patrulea) subliniază și demonstrează rolul important pe care îl are metafora în formarea de sensuri noi ale unor cuvînte vechi. Interesante și atrăgătoare, captivante chiar, sînt explicațiile date la *împărăduș* și *a merge*. Mari dificultăți se ivesc în încercarea de a stabili legătura dintre cele două sensuri principale ale cuvîntului *blând*. Diversele căi ale evoluției semantice, fie de la primul la al doilea, fie invers, propuse de diverși cercetători, sînt puțin convingătoare. N-ar fi exclusă, poate, o etimologie multiplă, avînd ca punct de plecare tot limbile slave puse de autor în discuție. Oricum, sîntem de acord cu concluzia că în explicarea prin metaforă a trecerii de la un sens la altul „se impune cea mai mare precauție. Ea decurge din obligația ca metafora să poată fi demonstrată înainte de toate prin coexistența ei cu un sens obișnuit al cuvîntului” (p. 64).

Capitolul al cincilea ne introduce în diferitele moduri de a stabili etimologia unui cuvînt. Dacă el s-a construit în limba română cu ajutorul unor sufixe sau prefixe, ori prin îmbinarea unor cuvînte existente, are etimologie directă. De asemenea, au etimologie directă și „cuvîntele moștenite ori împrumutate, în forma din care provin în mod cert” (p. 66). Dacă însă cuvîntul a fost împrumutat dintr-o limbă oarecare prin intermediul altei limbi, etimologia acestuia este indirectă.

Etimologie indirectă este și cea stabilită prin metoda reconstrucției, metodă savantă în care sînt implicate mai multe limbi cu ajutorul cărora putem urmări originea unui cuvînt în trecut, pînă unde ne pot ajuta mijloacele noastre de investigație.

Autorul exemplifică, prin reconstrucție, aplicînd metoda istorico-comparativă, căutarea etimonului îndepărtat al unor cuvînte (ex. *gard*, *băiat*).

O parte importantă a acestui capitol (p. 72—78) este rezervată sistemului de formare a cuvintelor în limba română, sistem în care domină derivarea.

Etimologia multiplă, „posibilitatea ca un cuvînt să aibă simultan cîteva etimoane” (p. 78), este des întîlnită în dicționarele noastre din ultimul timp (dar, fără a fi denumită, ea a fost folosită și în trecut; cf., de ex., cuvîntul *haiduc* în DA).

Acest mod de a consemna etimologia prezintă, de fapt, două situații. Din primul exemplu discutat în lucrare, *cufăr*, rezultă că el „are toate șansele să vină din germanul *Koffer*, dar el există și în sîrbocroată și în ucraineană și în polonă sub forma *kufer* ...” (p. 78). Sau, „este practic vorbind cu neputință să se stabilească cine anume a introdus pe *mausoleu* în limba română și de unde” (*ibidem*). În schimb, în timp ce *franzelă* vine din bulgară, forma moldovenească *franzolă* e din rusă sau din ucraineană. Deci, în unele cazuri nu putem preciza din care dintre limbile presupuse am împrumutat un cuvînt oarecare, în altele, variantele cuvîntului ne dau posibilitatea de a face această precizare.

Spațiul rezervat acestei prezentări nu ne permite să ne oprim asupra excelentei demonstrații în legătură cu etimologia lui *copil*, pentru stabilirea căreia s-a recurs altă la metoda reconstrucției, cit și la mai multe limbi din care ar fi putut să intre direct în limba română.

În încheierea acestui subcapitol autorul discută originea unor afixe (-*ez*, -*ură*, *des*-). Sintem de acord cu autorul cînd susține că -*bil* „este o reconstrucție a limbii române, rezultînd [...] dintr-o analiză a unor substantive formate dintr-un adjectiv cu -*bil* urmat de sufixul -*itate*, ca *amabilitate*, *flexibilitate*, *posibilitate*, *vizibilitate* etc.” (p. 88).

Etimologia populară este titlul ultimului capitol elaborat de I. Coteanu.

Sintem și de data această de acord cu autorul că această denumire nu este o formulă pozitivă, ci că, în realitate, este vorba de o contaminare.

În legătură cu *pe jos* ne punem întrebarea dacă expresia provine prin etimologie populară, din ngr. *πεζός*, așa cum susține Al. Graur. Ni se pare greu de admis ca o formă născută sub influența limbii neogrecești. Limbă care se folosea în sec. XVIII—XIX în Muntenia și Moldova „în relațiile oficiale dar și în cele mondene” (p. 89), să fi pătruns alt de repede în vorbirea populară din cele mai îndepărtate părți ale teritoriului limbii române, ca, de ex., în N—V Transilvaniei. Într-o poezie populară din volumul de doine și strigături, publicată în 1885 de dr. Ioan Urban Jarník și Andrei Băresanu, găsim : „Tu-i mere [=merge] pe sus cîntînd, iară eu pe jos plîngînd”.

Foarte instructive și actuale sînt părerile enciclopedistului francez Anne-Robert-Jacques Turgot, din sec. XVIII, în legătură cu modul de a căuta și a stabili etimologia unui cuvînt, păreri expuse spre sfîrșitul acestui capitol.

În secțiunea a doua a lucrării, intitulată *Straturi etimologice*, Marius Sala afirmă că discută „cazuri pentru care există mai multe ipoteze, încercînd ca, pe baza unor criterii unitare, să ne pronunțăm asupra unora dintre etimologiile stabilite ...” (p. 94).

Cel dintîi dintre aceste criterii este „principiul priorității explicației interne” (*ibidem*). Se afirmă apoi criteriul formal și cel semantic, formulate, explicate și exemplificate și în prima secțiune a lucrării. Aceste criterii trebuie completate, spune M. Sala, „cu criteriul răspîndirii geografice, cu cel funcțional (poziția cuvîntului în limbă), cu cel semantic, onomasiologic și cu cel istorico-social” (*ibidem*). Fără îndoială, acestea sînt principiile metodologice necesare unei cercetări etimologice cu adevărat științifice.

În formularea acestor principii trebuie să înțelegem inclusă și metoda *Wörter und Sachen*, amintită și în prima secțiune a cărții.

Straturile etimologice (care formează materia acestei părți a lucrării) sînt : latin, traco-dac, slav, maghiar, grec, turcic, romanic, german.

Pentru lămurirea etimologiei controversate a unor cuvinte moștenite din latină, se face apel deseori la celelalte limbi romanice, care uneori ne vin în ajutor, alteleori, nu (vezi ex. *sprinceană*, *cumpăt*, *ardla*, *lepăda*).

În legătură cu mult discutatul *frămînta* nu putem fi de acord cu părerea că etimonul *fermentare* „a dospi” e „plauzibil din punct de vedere semantic”, din moment ce : a) în popor, pe același teritoriu, există și *frămînta* și *dospa* ; b) *fermentarea*, adică „dospirea”, e un proces în cursul căruia nu intervine acțiunea omului, în timp ce „frămîntarea” este o acțiune, o operație de amestec în vederea omogenizării aluatului, în cursul căreia cel ce frămîntă apasă permanent, alternativ în pasta de amestec din făină și apă, „rupînd” uneori aluatul, pentru a-l amesteca din nou.

În cazul cînd un derivat nu este atestat în latină ci numai în română, este necesar să luăm în considerare și situația din dialectele sud-dunărene. Cînd un astfel de cuvînt există și în unul sau în mai multe dialecte, înseamnă că el ori este moștenit din latină, ori a apărut în română comună. Exemplele discutate și părerile exprimate demonstrează cit de greu este de stabilit care dintre cele două situații corespunde realității.

În aprecierea dacă un derivat este moștenit din latină sau format în română, trebuie să se țină seamă, remarcă autorul, și de faptul dacă derivatul respectiv este frecvent sau nu în latină. Și arată, după Al. Graur, că, de ex., *ceparțus* (rom. *cepar*) apare numai de două ori în latină. De asemenea, *trahax*, -*cis*, din care ar proveni rom. *trăgaci*, apare o singură dată, la Plaut.

În concluzie, cuvintele românești respective nu pot fi moștenite din latină. În aceeași situație se găsește și *tun*.

Distincția dintre cuvintele moștenite și împrumuturile savante din latină este mai greu de făcut, constată autorul, atunci cînd „în cuvintele moștenite nu s-au produs modificări care să facă [...] posibilă distincția dintre aceste cuvinte și cele împrumutate din latină” (p. 102). Se dau ca exemple cuvintele *pratum*, *ruta*, *vipera* (rom. *prat*, *rută*, *viperă*), care, după unii lingviști, ar fi împrumuturi din latina savantă. Măcar Avram a dovedit însă că toate aceste cuvinte se găsesc în texte vechi românești, ceea ce este, fără îndoială, o dovadă că sînt moștenite. Acest criteriu de apreciere nu trebuie însă absolutizat, deoarece există cuvinte care sînt cu siguranță moștenite din latină fără ca ele să fi fost înregistrate în vechile texte, din cauza naturii conținutului acestor texte.

Ultima categorie de cuvinte discutată în acest capitol o constituie „cuvinte pentru care s-a dat o etimologie latină, dar s-a susținut și proveniența lor din alte limbi” (p. 95). Pentru a putea stabili originea acestor cuvinte se propune recursera la criteriile folosite și pentru alte categorii. Se analizează exemple de cuvinte pentru care s-a propus o etimologie latină și una traco-dacă, în alte cazuri una latină și alta slavă sau maghiară. În legătură cu aceasta din urmă, se discută pe larg situația cuvintului *talpă*, considerat în general ca provenind din magh. *talp*. Marius Sala (vezi și articolul din SCL, XXXI, 1980, nr. 2, p. 151—160) susține originea lui latină, pentru care a atras — spune autorul — „în discuție toate criteriile folosite în stabilirea unei etimologii” (p. 107).

În încheierea acestui capitol, autorul afirmă că pentru a dovedi că un cuvint este moștenit din latină „există un criteriu comun de verificare: comparația cu limbile romanice” (p. 109). Folosirea acestui criteriu „poate pune într-o lumină nouă originea unor cuvinte românești care, din motive variate, n-au fost considerate moștenite” (*ibidem*).

„Observații similare [celor referitoare la cuvinte] se pot face și cu privire la sensul unor cuvinte de origine latină: în ce măsură sensurile acestor cuvinte sînt moștenite din latină sau sînt dezvoltări pe teren românesc. Și de această dată criteriul fundamental este comparația cu limbile romanice” (p. 109). Problema — pe care nu o putem discuta aici — ni se pare mult mai complicată, iar posibilitățile apariției unor sensuri noi mult prea variate pentru a se putea susține drept criteriu „fundamental” comparația cu limbile romanice.

Pentru a stabili *fondul autohton* al limbii române (capitolul *Cuvinte autohtone*), cercetătorii recurg la diverse procedee, care „se pot grupa în două categorii:

- a) compararea românei cu albaneza;
- b) reconstrucția unor elemente traco-dace pe baza comparației cu o serie de limbi indo-europene vechi” (p. 112).

Autorul, care afirmă că primul procedeu este „un mijloc mai puțin nesigur pentru identificarea cuvintelor din substratul traco-dac decît reconstrucția tipurilor indo-europene” (p. 112), precizează că, uneori, cuvintele comune românei și albanezei au fost explicate greșit prin împrumut. Ele provin, atît în româneă cît și în albaneză, „din aceeași limbă vorbită odinioară în Peninsula Balcanică” (*ibidem*).

Nu mai stăruim asupra acestei probleme și asupra numărului de cuvinte din fondul autohton. Ele au fost mult discutate și nu demult a apărut excelenta lucrare a lui Gr. Brăncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*.

Capitolul următor, *Cuvinte de origine slavă*, grupează termenii respectivi în funcție de două criterii: limbile din care provin și epoca în care au pătruns. Din prima categorie fac parte „cele mai vechi împrumuturi slave, care provin din slava veche (numită și bulgara veche) și altele mai noi din diverse limbi și dialecte moderne fie pe cale orală (din bulgară, sîrbocroată, ucraineană, rusă), fie pe cale scrisă, cărturărească (din slavona mediobulgară, precum și din cea sîrbocroată sau ruso-ucraineană, din polonă și din rusa modernă)” (p. 119).

Categoriile de cuvinte ale căror etimologii se studiază sînt stabilite după criteriile din capitolele precedente, iar răspîndirea geografică în cadrul limbii române a cuvintelor de origine slavă ne indică pentru partea sudică sîrbocroată sau bulgara, iar pentru nordul teritoriului, ucraineană, rusa sau polona. Există însă și cazuri cînd particularitățile fonetice sau semantice nu ne permit să stabilim limba din care provine un cuvint. În astfel de situații se poate admite uneori o dublă origine (de ex. bulgară sau sîrbocroată, ca pentru *cocină* sau *cîrsiaș*). Aceași situație se poate întîlni și în nord.

Unele cuvinte vechi, răspîndite pe întregul teritoriu al limbii române, dar care nu pot fi identificate în nici una dintre limbile slave, deși rădăcina lor este slavă, sînt, de obicei, de origine slavo-bulgară.

Situațiile în care originea unor cuvinte este nesigură sînt numeroase, și lămurirea acestora presupune cercetări minuțioase asupra evoluției fonetice, uneori și semantice, fie în slava veche, fie în limbile slave moderne, în funcție de natura cuvîntului.

Autorul prezintă și situații în care în limbile slave nu există un cuvânt corespunzător celui românesc (ex. *zăpadă*, pentru care se presupune un verb slav) sau când cuvântul românesc provine dintr-o formă dialectală slavă.

Probleme dificile ridică și faptul că nu totdeauna se poate preciza dacă un cuvânt provine din vechea slavă sau din slavonă. Apelând la criteriile stabilite de la început sau invocate pe parcursul expunerii, M. Sala discută un însemnat număr de cuvinte împrumutate sau presupuse a fi împrumutate în română din limbile slave.

În încheiere expune, pe scurt, proveniența mult discutatei *jupin*, *stăpîn*, *stîină*, *smîntînă*, *măgură*, *mătură*. Facem o rectificare: I. Pătruț (în CL, XII, 1968, p. 87–89) nu „încleacă spre originea slavă” (p. 132), ci susține că *sută* a intrat din slavă în latina dunăreană și din aceasta în limba română.

Între cuvintele de origine maghiară autorul distinge două categorii, „în funcție de epoca în care au intrat în limba română și de răspîndirea lor geografică: unele mai vechi, împrumutate începînd din secolul al XI-lea — al XII-lea și pînă în secolul al XIV-lea și altele mai noi” (p. 132). Distincția se face pe baza unor particularități fonetice.

Analiza întreprinsă în legătură cu etimologia unor cuvinte, provenite sau presupuse a fi provenite din maghiară, se face, în general, după aceleași criterii după care au fost analizate și cuvintele din capitolele precedente.

Cuvintele împrumutate din maghiară trebuie analizate, credem noi, în mod deosebit și din punctul de vedere al condițiilor social-istorice în care s-au făcut aceste împrumuturi.

Elementele de origine greacă pot proveni, în limba română, din „trei mari perioade ale istoriei limbii grecești: greaca veche (pînă în secolul al VI-lea), greaca medie sau bizantină (secolele VII–XI) și neogreacă. Dar elementul vechi grecesc [...] nu interesează limba română, deoarece el a intrat prin latină” (p. 199).

Urmează, ca și în capitolele precedente, discutarea unor cuvinte a căror etimologie a fost explicată în mai multe feluri. În general, se prezintă o serie de cazuri în care autorul corectează, după Al. Graur, etimologia unor cuvinte provenite din limba greacă, pe care alți cercetători le consideră împrumutate din alte limbi.

Ca și în cazul elementelor de origine grecească, și *cuvintele de origine turcească* au pătruns în limba română în epoci diferite: a) pînă la sfîrșitul sec. XIV (cuvinte presupuse a fi de origine cumănă) și b) după această perioadă (cuvinte din turca osmanlii).

Semnalam ca interesante părerile lui M. Sala cu privire la etimologiile cuvintelor *prova* (dat de unele dicționare ca variantă a lui *proră*) și *pupa*, forme pe care le consideră ca fiind preluate din turcă.

Cuvintele de origine franceză sînt, în general, mai recente și „au intrat în limba română într-o epocă în care româna a avut contacte și cu alte limbi, posibile surse de termeni neologici” (p. 147–148).

În legătură cu etimologiile date acestor cuvinte, autorul atrage atenția că s-a semnalat un număr destul de mare de termeni dați de diverși cercetători ca fiind de origine franceză, fără ca etimonul să existe în această limbă. În astfel de cazuri, termenii respectivi trebuie socotiți ca formați în română.

Între *cuvintele de origine germană* se pot distinge mai multe straturi: unele provenite din limba sașilor ori din graiurile germanilor din Banat și Bucovina, iar „altele au pătruns în limba literară sau în anumite terminologii tehnice...” (p. 150).

În *Considerații finale* se precizează că „nu toate criteriile au aceeași importanță pentru oricare dintre diversele straturi etimologice. Cele două criterii de bază, formal și semantic, sînt decisive” [s. n.] (p. 153–154).

Intrucît aprecierile și caracterizarea întregii lucrări le-am expus la începutul acestei prezentări, în încheiere am face doar constatarea că după parcurgerea tuturor capitolelor rămînem, pe lîngă altele, și cu o idee generală asupra situației cercetării etimologice din țara noastră la ora actuală, fapt din care se pot deduce cu ușurință sarcinile de viitor ale specialiștilor noștri.

Aprilie 1988

V. Breban

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

VASILE BREBAN, *Dicționar general al limbii române*, [București,] Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, 1156 p.

Dicționarul general al limbii române vine să încununeze o activitate lexicografică susținută de-a lungul mai multor decenii, cu multă dăruire și pricepere, de către autorul lui, Vasile Breban. Alcătuit la sugestia Editurii Științifice și Enciclopedice, dicționarul primește amprenta autorului,

care îl concepe ca o expresie a uzului contemporan, în ideea de a fi „un auxiliar accesibil pentru o informare rapidă în legătură cu sensul unor cuvinte” (*Prefață*). Se deosebește substanțial de *Dictionar al limbii române contemporane* (1980), al aceluiași autor, prin lista de cuvinte¹, prin extensia definițiilor, prin referirile etimologice, fiind un instrument de informare care răspunde unui grad ridicat de cultură al cititorului modern.

Prima problemă în alcătuirea unui dicționar este aceea a listei de cuvinte. Pentru ca lista de cuvinte a unui dicționar explicativ general, așa cum este cel în discuție, să fie judicios alcătuită, e nevoie ca autorul să privească imparțial toate sectoarele vocabularului pentru a menține un echilibru al domeniilor în concordanță cu realitatea. Există terminologii în mare efervescență astăzi, cum sînt cele din tehnică, cibernetică, geologie, chimie, politică, ideologie, în timp ce terminologia din domeniul istoriei sau al lingvisticii, de exemplu, cuprinde un număr relativ restrîns de cuvinte speciale. Vasile Breban a izbutit să întocmească o listă de cuvinte bine gîndită, respectînd condiția de a nu dezavantaja nici un domeniu, prin selectarea din limbă a tot ceea ce este necesar să intre într-un dicționar general. Inventarul foarte bogat pentru un dicționar explicativ, aproape 40 000 de cuvinte², este format din termenii din limba comună răspîndiți pe întreg teritoriul (cuvintele moștenite din latină, împrumuturile slave din perioada veche), din regionalisme și cuvinte învechite în măsura în care acestea sînt folosite de scriitori în operele lor, din neologisme, în primul rînd termeni științifici, necesari și importanți pentru înțelegerea stadiului actual al dezvoltării științelor de către un număr cît mai mare de cititori.

Cuvintele din fondul comun mai vechi al limbii se bucură de un tratament deosebit, ocupînd un spațiu corespunzător dezvoltării lor semantice, cu sensurile proprii și figurate, cu expresiile și locuțiunile lor cele mai uzuale. De asemenea, sînt prezente cuvinte sau sensuri învechite (*jîtniță, mintuință, ticălos* „om sărman”, *zidire* „creatură”, *șăptură, ființă*”), cuvinte regionale (*jitar, jitie, modoran, modru*), rare (*modic*), livresci (*fatum, genuin, griza, vera*), familiare (*ditamă, sui*), *tămbălău, fine*), argotice (*misto, nasol*).

Este de înțeles că pentru economia spațiului grafic nu au fost date o serie de forme ce pot fi deduse din sistemul limbii române, cum ar fi unele diminutive, infinitivele lungi, participiile devenite substantive mai puțin frecvente. Sînt incluse totuși în dicționar derivatele diminutive sau augmentative cele mai uzuale (*nenișor, ușurel, tăiculiță, tăicuță*), mai ales cînd acestea apar în poezia populară (*măricele, măculiță, mindruliță, mindruț*) sau cînd au și sensuri speciale (*fetică, gropiță, vespoi*).

Un spațiu cu totul deosebit este acordat termenilor speciali tehnici și din alte domenii. Astfel, apar în dicționar cuvintele noi sau sensuri noi, care răspund schimbărilor actuale din societate: *mondoviziune, videocasetafon, videotelefon*; *moderniza* „a înzestra o fabrică, o uzină etc. cu instalații și utilaje moderne” etc.

Definiția — element esențial într-un dicționar explicativ — beneficiază de surse științifice dintre cele mai recente, trecute prin filtrul exigenței și priceperii cîștigate de autor în îndelungată și bogată sa activitate lexicografică. De regulă analitice, definițiile sînt formulate într-o limbă clară, accesibilă și în același timp riguroasă, păstrînd elementele strict necesare pentru o înțelegere corectă a sensului alături de cuvintele din fondul general comun (ex. *seriere* „stare de mulțumire sufletească deplină”), cît și la termenii speciali (ex. *abiogeneză* „producerea materiei vii din materie nevie anorganică și organică”). Adesea, față de dicționarele anterioare, lucrarea în discuție aduce definiția la zi, investind-o cu elemente care reflectă ultimele cuceriri științifice, făcînd-o astfel să exprime în modul cel mai potrivit sensul actual (vezi *conformism, dialectic, misticism, mișcare* — cu sintagmele *mișcare multilevelară internațională, mișcare de eliberare națională* —, *regulament, relație, valorifică* etc.). Cum se întîmplă în lexicografie de obicei, și aici, mai ales la termenii speciali, definiția conține alți termeni speciali din același domeniu, ceea ce în primul moment îngreuează înțelegerea. De exemplu, în definiția cuvîntului *abacă* intervin cuvintele *capitel* și *arhitravă*. La *arhitravă* intervin termenii speciali *antablament, capitel* și *abacă*. Abia la *antablament* definiția poate fi înțeleasă fără dificultate: „Element de arhitectură clasică, așezat deasupra zidurilor de fațadă sau a coloanelor, care susține acoperișul unei construcții”.

¹ Comparînd, de exemplu, primele 38 de cuvinte-titlu din *Dictionar al limbii române contemporane* cu fragmentul corespunzător din *Dictionar general al limbii române* constatăm o îmbogățire a listei în ultimul dicționar cu 16 cuvinte (*abacă, abate*³, *abaliză, abație, abazie, abductor, abilită, abiogeneză, abilit, abjecție, abjura, ablație, ablațiune, ablaut, ableserie, aboliționism*), la care se adaugă cîteva noi sensuri și subsensuri pentru cuvintele comune celor două lucrări, precum și unele întregiri ale definițiilor.

² De fapt, potrivit concepției autorului, bogăția lexicului românesc cuprins într-un dicționar ar trebui căutată, pe lîngă sensuri și nuanțe de sens, în cuvintele compuse, în sintagme și în toate formațiile lingvistice exprimînd o realitate care în alte limbi, cum sînt, de exemplu, germana și maghiara, poartă un singur nume.

acesta fiind unicul cuvânt din serie care a permis definirea în acest mod, fără să fie lezat conținutul științific al termenului.

Elementele enciclopedice pe care le conțin unele definiții sînt justificate de faptul că dicționarul se adresează unui public larg, doritor să afle cit mai multe amănunte din istoria unui cuvînt (vezi *moment* „specie a genului epic”, *minune*, *langou* etc.).

Dicționarul are un pronunțat caracter normativ, prin includerea formei corecte literare, prin indicarea accentului și a unor forme mai dificile din paradigma cuvintelor (ex. la *mînea* sînt date formele de prezent indicativ *mîn*, *mîi*, de perfect simplu *măsei*, de participiu *mas*). Autorul, care a beneficiat de legături directe cu specialiștii în timpul elaborării dicționarului enciclopedic la care a colaborat, a adoptat în dicționarul său formele fixate termenilor speciali de înseși literaturile respective. De exemplu, *ansamblu*, pentru sensul din tehnică, are pl. *ansamblu*, *strat* are pl. *strale* pentru sensul din geologie, așa cum se folosesc aceste forme în limbajele de specialitate, dar autorul cedază normei lingvistice la *subiect*, înregistrînd doar pl. *subiecte*, deși chiar în literatura de specialitate se folosește pl. *subiecți* pentru „persoană supusă observației, anchetei, experimentului etc.”. La fel procedează cu termenii *pupă* și *proră*, pe care nu li mai înregistrează sub forma în care circulă în mediul marinăresc: *pupa* și *prora*. Dar la *chei*, formă din uzul general, este dată și varianta specifică limbajului marinăresc: *cheu*.

Referințele etimologice (nu neapărat etimologia în accepția lingviștilor!) pe de o parte satisfac dorința publicului larg de a cunoaște originea (sau „povestea” originii) cuvintelor limbii române, iar pe de altă parte susțin elementele-cheie din definiții, ajutînd la însușirea corectă a sensului, cit și a formei termenilor respectivi.

Dicționarul se remarcă datorită explicării unui mare număr de termeni, adesea speciali, prin glosarea elementelor componente ce stau la baza cuvîntului intrat la noi de cele mai multe ori din franceză. Exemple: *comprehensibil* din fr. *compréhensible* (< *comprendre* „a înțelege”); *evada* din fr. *évader*, lat. *evadere* (< *vadere* „a merge”); *ferment* din fr. *ferment*, lat. *fermentum* (< *fervere* „a fierbe”); *filogenie* din fr. *phylogénie* (< gr. *phyle* „trib” + *genea* „neam”). De asemenea, vor fi mai bine înțelese și fixate în mintea cititorului cuvintele bazate pe seria de elemente de compunere provenite din limbile greacă și latină, glosate și acestea la rîndul lor: *endo-*, *extra-*, *filo-*, *helio-*, *inter-*, *intra-*, *mela-*, *para-*, *radio-*, *semi-*, *ultra-* etc. Acest fel de indicații etimologice este adecvat așteptărilor publicului cărui li este destinat dicționarul.

Pentru lingviști, această secțiune prezintă interes avînd în vedere că etimologia vocabularului românesc rămîne o problemă deschisă, iar acest dicționar, fără să se pretindă etimologic, revizuieste și precizează, pe baza unei foarte bune documentații bibliografice, în primul rînd forme din limba franceză, etimoane ale unor neologisme din limba noastră. Apoi, autorul a dat numai acele etimologii pe care, după un studiu prealabil, le-a considerat sigure și asupra cărora nu există dubii în literatura de specialitate. Așa se face că unele cuvinte apar în dicționarul discutat fără etimologie, deși în altele au indicații etimologice (ex. *molid*, *nasture*, *simbră*). La cuvintele considerate din substratul geto-dac, autorul a preferat să spună „cuvînt autohton”, fără să facă referiri la limba albaneză, așa cum se obișnuiește în alte dicționare (ex. *barză*, *groapă*, *mare* adj.).

Întrucît cu responsabilitate profesională, dicționarul are o înaltă ținută științifică, întrucînd în cea mai vie expresie experiența lexicografică a autorului.

Aprilie 1988

Sabina Teiuș

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21

Studii de onomastică, vol. IV, Cluj-Napoca, 1987, 474 p. (multigrafiat)

Cel de al IV-lea volum al eulegerii *Studii de onomastică* prezintă comunicările de onomastică ținute în cadrul „Zilelor Academice Clujene”, care au avut loc în toamna anului 1984.

Volumul se deschide cu comunicările-program ale acad. Ștefan Pascu (*Toponimie și istorie*) și prof. Ioan Pătruț (*Obiective și perspective în onomastica românească*). Ambele comunicări subliniază, între altele, importanța toponimiei (cu deosebire a celei considerate „minore”), ca și a antroponimiei pentru studiul istoriei; se fixează, în același timp, jaloane în vederea adunării pe teren a materialului onomastic, ca și a prelucrării acestui material în dicționare toponimice și antroponimice. Raportului toponimie—istorie (la nivelul unor cercetări concrete privind organizarea habitatului rural) îi este consacrată contribuția lui Aurel Răduțiu (*Atributele nechimii în toponimie*).

Probleme cu caracter teoretic, referitoare la definirea unor categorii onomastice, la raportul dintre numele proprii și termenii comuni, ca și la modul în care trebuie interpretate așa-zisele „tautologii toponimice” sînt discutate de Vasile Ioniță (*Cu privire la unele categorii onomastice*).

Augustin Pop (*Numele propriu — un paradox semantic*), Marica Pietreanu (*Consecințe morfologice ale raportului dintre numele proprii și numele comune*) și Mircea Homorodean (*Există tautologii toponimice?*). Chestiuni de metodă, de ordin general, referitoare la elaborarea unei monografii onomastice sînt analizate de Eugen Janitsek (*Problemele redactării unei monografii onomastice a Maramureșului istoric*).

Prezentarea activității unor onomaști, ca și a preocupărilor de onomastică, reflectate într-o serie de publicații, constituie subiectul comunicărilor ținute de Ion Popescu-Sireteanu (*Contribuția lui Ion Caragiani la cercetarea onomasticii aromânești*), Onufrie Vințeler (*I. I. Venelein și onomastica românească*) și Gabriel Vasiliu (*Preocupări de onomastică în presa transilvăneană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*).

Un apreciazabil număr de comunicări au fost consacrate domeniului antroponimiei. Modalitățile adunării pe teren a porecelor și a redactării acestui material antroponimic într-un dicționar de specialitate sînt relevate de Ion Nuță (*Dicționarul de porecle al Moldovei și Bucovinei. Principii și metode*). O cercetare — generală — a antroponimiei românești din cadrul unei provincii o întîlnim la Erika Schiller (*Observații privilegiate la antroponimia românească maramureșeană din secolul al XVIII-lea*). Prenumele românești, din diverse localități, regiuni și provincii ale țării, sînt analizate de Al. Cristureanu (*Prenume moldovenesti. Anchețele ALR I, ALR II și Chestionarul IV ale Muzeului Limbii Române din Cluj*), Tulu Racotă (*Aspecte ale prenumelor românilor sighişoreni în perioada 1920—1977*) și Ion Roșianu (*Prenumele locuitorilor din Lăncrăm, jud. Alba*). Prenumele maghiare din Transilvania sînt cercetate de Benedek Piroška (*Prenumele maghiare din Transilvania sub aspect geografic și sociolingvistic*). Porecelor le este consacrată comunicarea lui Vasile Goran (*Implicațiile stilistice ale porecelor la copii*); vezi, din alt punct de vedere, și contribuția mai sus menționată a lui I. Nuță.

Numele de familie din cîteva localități sînt studiate de Maria Radu (*Numele de familie din satul Culcea, jud. Maramureș*) și de Grigore Țopan (*Nume de familie din comunele Unguraș, Sînmărtin și Mintiu Gherlii, jud. Cluj*).

De faptele lingvistice remarcate în antroponimia unei regiuni se ocupă Ion-Horia Birleanu (*Particularități fonetice și lexicale reflectate în antroponimia din valea Șomuzului Mare, jud. Suceava*).

Frapante interferențe dintre antroponimie sau toponimie și folclor sînt reliefate în comunicarea lui V. M. Ungureanu (*Contribuții la studiul „terapeuticii” prin onomastică la români*) și în cea a Marianei Istrate (*Nume eufemistice pentru „diavol”*). Numele proprii ale unor animale sînt discutate de Vasile Radu (*Din zoonomia satului Coruia, jud. Maramureș*).

Variate și bogate în conținut sînt și comunicările din domeniul toponimiei. Victor Iancu (*Dificultăți în decodarea numelor de locuri*) și Sigismund Bodzei (*Noi observații privind calculele toponimice*) relevă unele aspecte ținînd de modul de desfășurare pe teren a anchetelor toponimice, respectiv de felul în care se produc traducerea toponimice dintr-o limbă în alta, aspecte importante pentru corecta explicare etimologică a toponimelor. Probleme teoretice — și practice — ale interpretării (etimologice) a numelor de ape și de localități tratează Ion Toma (*Categorii sociogeografice în toponimia din Oltenia. I. Oicoinimele*), Nicolae Felecan (*Etimologia hidronimului Săsar*), Gheorghe Moldoveanu (*Observații privind etimologia toponimului Arva*) și Sabin Vlad (*Unele observații cu privire la numele de sale din Munții Apuseni*). Aspecte ale numelor de locuri formate de la nume de persoană studiază Puia Filipescu (*Toponime personale din comuna Răchitoasa, jud. Bacău*). Masa toponimică a unor localități se regăsește în comunicările Elisabetei Faieuc (*Toponimia comunei Dragomirești, jud. Maramureș*) și a lui Vasile Simionese (*Toponimia localităților Nermed și Clocicli, jud. Caraș-Severin*). Toponimia urbană este bine reprezentată prin comunicările lui Mihai Petre (*Motivat și nemotivat în toponimia urbană*), Adrian Rezeanu (*Principii de atribuire și modificare a numelor de străzi*) și Viorica Goicu (*Termeni pentru noțiunea de „stradă” în Banat*). Probleme de ordin lingvistic reflectate în toponimie relevă Ion Calotă (*Despre flexiunea unor toponime compuse*) și Eugen Pavel (*Aspecte morfosintactice în toponimia văii Ampoiului*). Un pregnant caracter practic, în ceea ce privește observațiile privitoare la corecta notare a toponimelor în hărțile turistice, are comunicarea Magdalenei Vulpe (*Toponimia reflectată în lucrări turistice*). În sfîrșit, de toponime turcești de pe teritoriul țării noastre, formate de la nume de persoane, se ocupă V. Băjănică (*Toponime turcești din Dobrogea provenite din antroponime*).

Un loc aparte — prin contribuția pe care o aduc în interpretarea stilistico-literară a unor importante opere beletristice, în cunoașterea mai apropiată a biografiei unor scriitori de seamă, ca și a folclorului nostru — îl au comunicările de onomastică literară. Se remarcă, în primul rînd, contribuțiile lui Nicolae Goga (*Verbalizări antroponimice în limba română și reflexele lor denotativ-conotativ semantice*), Rodica Marian (*Numele proprii în Lucașărul lui Mihai Eminescu*) și Simion Dănilă (*Numele lui Eminescu*). Sensibil egale valoric sînt apoi comunicările semnate de Petru Dunca și Ștefan Vișovan (*Din antroponimia folclorului maramureșean*).

mureșean), I. T. Stan (*Onomastica în romanul Marele singuratic de Marin Preda*) și Veronica Hicea-Mocanu (*Prometheus, nume și sens în drama lui Eschil*).

Prin varietatea subiectelor abordate și bogăția materialelor și interpretărilor, comunicările publicate în volumul succint prezentat suscită deopotrivă interesul lingviștilor, istoricilor, etnografulor, folcloriștilor, ca și specialiștilor din domeniul stilisticii, poeticii și istoriei literaturii române.

Aprilie 1988

Mircea Homorodean
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

DOMINIQUE MAINGUÉNEAU, *Nouvelles tendances en analyse du discours*, Paris, Hachette Université, 1987, 144 p.

Lucrarea în discuție este o continuare firească a uneia dintre precedentele lucrări ale lui D. Maingueneau, profesor la Universitatea din Amiens, și anume *Initiation aux méthodes de l'analyse du discours*, apărută în 1976 tot în colecția „Langue. Linguistique. Communication” a editurii Hachette Université.

Autorul remarcă de la bun început că, spre deosebire de perioada la care se referea *Initiation* ..., „asistăm acum la o veritabilă proliferare de utilizări a expresiei *analyse du discours*” (p. 7). Dacă actualmente aceasta poate desemna practic „orice” (orice producție lingvistică putând fi denumită „discurs”), faptul se datorează, după opinia autorului însuși, modului de organizare a lingvisticii ca domeniu de cercetare. Schematizînd puțin, s-ar putea spune că acest domeniu opune constant un nucleu, considerat de unii drept *noyau dur*, unei periferii cu contururi vagi, instabile, în contact cu disciplinele vecine: sociologia, psihologia, istoria, filozofia etc. Nucleul îl constituie studiul limbii în sens saussurian, iar periferia, studiul limbajului în multiplele sale condiționări situaționale, ca ansamblu de strategii comunicative în raport cu anumiți factori sociali și cu anume conjuncturi istorice. Aici se înscrie, desigur, „discursul” și corolatul său, „analiza” sau mai degrabă „analizele discursului”, conținutul acestora variînd în funcție de disciplinele cu care se află fiecare în contact.

Se impune așadar delimitarea mai riguroasă a cîmpului de investigații și definirea mai precisă a demersului hermeneutic propriu „școlii franceze de analiză a discursului” (reprezentată prin sigla AD).

După D. Maingueneau, AD se sprijină preponderent pe conceptele și metodele lingvisticii, dar le aplică unui tip bine determinat de texte, și anume texte produse într-un cadru puternic instituționalizat care impune enunțării anumite constrîngerii, apoi texte în care se cristalizează o problemă istorică, politică, socială etc., în fine, texte care-și delimitează spațiul discursiv printr-o intertextualitate constitutivă. Acest tip de texte sînt numite, după M. Foucault, *formations discursives*.

Pentru a ne permite să sesizăm specificitatea „școlii franceze de analiză a discursului”, autorul o confruntă cu ceea ce se înțelege de obicei în Statele Unite prin *discourse analysis*, adică o disciplină dominată de teoria interacțiunii și de etnometodologie, al cărei obiect de studiu îl constituie conversația obișnuită.

Ne surprinde însă aici faptul că D. Maingueneau nu pomeneste de școala franceză de analiză conversațională, destul de tină, e drept, dar cu rezultate deja remarcabile, consemnate de publicații ca „Langue Française”, „Langages”, „Le Français Moderne”, „Cahiers du GARS”, „Linx” etc. O comparație cu aceasta era, credem, cu atât mai nimerită cu cît, în Franța, analiza conversațională a apărut în prelungirea analizei discursului și în paralel cu noile tendințe în AD care fac tocmai obiectul lucrării de față. Ba mai mult, e foarte posibil ca aceste tendințe, datînd de la sfîrșitul anilor '70 și începutul anilor '80, să fie în mare parte rezultatul influenței exercitate de analiza conversației asupra analizei discursului, dată fiind relația lor comună de dependență — imediată, la cea dintîi, mediată, la cea de a doua — față de problemele enunțării și ale pragmaticii. Ambele curente opun concepției care face din limbaj un simplu suport de transmitere a informației pe aceea potrivit căreia prin limbaj se construiesc și se modifică relațiile dintre interlocutori, enunțurile lor și referenții acestora. De unde reconsiderarea noțiunii înseși de „comunicare lingvistică”, așa cum constată și D. Maingueneau: faptul că orice enunț presupune un enunțator, un destinatar, o relație cu alte enunțuri, reale sau virtuale, că include o anumită doză de implicit etc., toate acestea nu vin să se adauge tardiv unei structuri lingvistice deja constituite, ci condiționează într-un mod radical însăși organizarea limbajului.

D. Maingueneau repartizează în trei capitole distincte aceste probleme, al căror impact asupra analizei discursului a dus în ultimă instanță la „modificarea figurii înseși a discursului”, cum spune autorul (p. 15), și la remodelarea acestei discipline în ansamblul ei. Primul capitol plasează discursul în coordonatele enunțării: acesta își construiește propria-i „scenă enunțativă”, făcând din subiectivitatea enunțătorului o entitate dublă, un subiect și un obiect în același timp. Un subiect, pentru că îi conferă autoritatea pe care o deține instituțional poziția de enunțător, și un obiect, pentru că-l supune totodată regulilor create de însăși „instituția discursivă”.

Exemplificările, extrem de sugestive, se fac printr-o serie de trimiteri la diverse cercetări, dintre care unele aparținând chiar autorului. Referințele bibliografice, numeroase și precise, ce atestă o solidă și minuțioasă documentare, sînt inserate în notele de la sfîrșitul fiecărui capitol, ceea ce facilitează mult lectura cărții.

Cel mai interesant și mai dens sub aspect informațional ni s-a părut capitolul II, consacrat unei chestiuni de cea mai stringentă actualitate pentru AD, și anume „eterogenitatea enunțativă”. D. Maingueneau distinge o „eterogenitate manifestă”, adică mărcile explicite, palpabile ale diversității surselor de enunțare, și o „eterogenitate constitutivă”, adică implicită, reperabilă doar printr-o aproximare a discursului ca interdiscurs. Cum o eventuală tentativă de a inventaria și de a clasa mărcile eterogenității i se pare autorului riscantă, dacă nu ratată de la bun început, el se mărginește să prezinte sumar fenomenele cele mai relevante pentru AD, cum ar fi: polifonia, care jalonează de fapt întreaga problematică a eterogenității enunțative, presupozitia, negația, discursul raportat, metadiscursul, parafraza, proverbul, ironia, imitația și pașișă.

Studiile lui G. Genette asupra intertextualității și lucrările cercului lui Bahtin asupra dialogismului au acreditat în ultimul timp ideea că orice discurs își afirmă inevitabil identitatea prin raportarea la alte discursuri. Pornind de la propriile sale cercetări asupra discursului religios, D. Maingueneau formulează problema „interdiscursivității constitutive” în următorii termeni: orice enunț al unui discurs comportă o dublă lectură, una care semnifică apartenența sa la respectivul discurs și alta care marchează distanța față de unul sau mai multe discursuri. În această perspectivă, polemicele de durată, care opun diverse formații discursive, nu survin din exterior într-un mod contingent, ci actualizează un proces de delimitare reciprocă aflat chiar la originea discursurilor în cauză. Interdiscursivitatea constitutivă presupune așadar că un discurs se construiește în și printr-o inerentă acțiune asupra altor discursuri, adică în și printr-o inerentă interacțiune.

Ultimul capitol ne propune o reflecție asupra modului în care AD poate și trebuie să exploateze studiul vocabularului. Dacă AD „din prima generație” (sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70) căuta să evidențieze particularitățile unor formații discursive plecînd de la analiza unor lexeme cu conținut ideologic imediat, așa-numiții *termes-pivots*, AD „din a doua generație”, legată de teoria enunțării și de pragmatică, se constituie ca o reacție sistematică față de ceea ce precedea. Vocabularul e situat acum la intersecția mai multor instanțe, de la „scena enunțativă” la diverse forme de coeziune textuală, trecînd prin interdiscurs. Această nouă optică se reflectă cu precădere în interesul crescînd pe care-l manifestă cercetătorii pentru așa-numiții *mots du discours*, termeni investiți cu o dublă funcție: interactivă, de structurare a raporturilor dintre interlocutori, și argumentativă, de structurare a enunțurilor destinate să influențeze un anumit interlocutor.

Ne regăsim astfel în fața unor probleme ce incumbă direct analizei conversaționale. Într-adevăr, „conectorii pragmatici” și „conectorii argumentativi”, cum îi denumește aceasta, polarează la ora actuală un mare număr de cercetări din Franța, Anglia, Germania, Elveția și Statele Unite. Cităm în acest sens ample studii al lui E. Güllich privind mărcile de structurare a conversației în franceza vorbită (München, 1970), care precede cu zece ani cunoscuta lucrare a lui O. Ducrot, *Les Mots du discours* (Paris, 1980), Actele primului colocvii de pragmatică de la Geneva (martie 1981) axat pe „tipuri de mărci și determinarea funcțiilor actelor de limbaj în context” și seria de studii apărute în „Cahiers de linguistique française”, numerele 1—6 (Geneva, 1980—1987) asupra așa-numiților *marqueurs d'interactivité*.

Corelarea „noilor tendințe în analiza discursului” cu unele din orientările actuale ale analizei conversaționale ar fi asigurat cărții lui D. Maingueneau, altminteri valoroasă ca lucrare de sinteză a cercetărilor franceze asupra discursului, o mai mare deschidere spre aria europeană și mondială a acestor cercetări.

Martie 1988

Ligia Stela Florea
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

Elementi stranieri nei dialetti italiani. I, Pisa, 1986, 260 p.

Lucrarea pe care o prezentăm constituie o însumare a comunicărilor ținute la cei de Al XIV-lea Simpozion al Centrului de Studii de Dialectologie Italiană, simpozion care a avut loc, sub auspiciile Institutului Național de Cercetări, la Ivrea, între 17 și 19 octombrie 1984.

În cadrul acestor manifestări științifice, Günter Holtus, în *L'influsso del francese sull'italiano settentrionale antico*, expune unele aspecte ale relațiilor lingvistice dintre Franța și Italia, din evul mediu și până în epoca modernă. Autorul relevă, între altele, că influența franceză asupra limbii italiene este apreciabilă, dacă ținem seama de faptul că, după unele cercetări recente, numărul elementelor franceze pătrunse în italiana regională, dialectală și literară depășește cifra de 300. Lipsește, din păcate, până azi o cercetare complexă asupra factorilor istorico-sociali care au determinat aceste împrumuturi.

Andrea Dardi (*Elementi francesi moderni nei dialetti italiani*) arată că majoritatea elementelor franceze pătrunse în epoca modernă în dialectele italiene sînt „împrumuturi de nece sitate”, ele privind diverse aspecte concrete ale vieții sociale (feluri de mîncăruri, produse industriale, moda legată de îmbrăcăminte etc.); este vorba adică de termeni care intră într-o zonă dialectală oarecare o dată cu obiectul numit astfel. Alături de acestea, există și „împrumuturi de lux”, constînd din substantive, adjective, adverbe, mai ales locuțiuni și expresii, cu o pregnantă funcție stilistică (cf. *sans façon, comme il faut* etc.).

În contribuția *I superstrati germanici nell'italiano*, Max Pfister observă, mai întîi, că, pentru un studiu cît mai complet al influenței germanice asupra limbii italiene, trebuie să se ia în considerare nu numai lexicul, ci și toponimia și antroponimia italiană. Ca izvoare scrișe, în afară de lucrările de pînă acum, este necesar să fie folosit și materialul inclus în *Lessico Etimologico Italiano*, ca și cel din documentele latino-medievale. În sfîrșit, pentru distingerea de iverșelor straturi germanice, se impune să fie aplicate criterii fonetice, formulate și după constatări de geografie lingvistică.

Paolo Zolli (*Tedeschismi moderni nei dialetti italiani*) tratează despre unele elemente germanice pătrunse în anumite dialecte italiene, ca urmare a dominației germane, imigrării de germani, emigrării temporare a unor italieni în țări de limbă germană, ca și vecinătății geografice cu țări germane. Într-o anumită măsură, studiul prezintă interes și pentru cercetarea elementelor germanice pătrunse în limba română. Astfel, termenii germani *Bäcker*, *Kipfel*, *Polizei*, *Schnitzel*, *Spritze*, *Stollen*, de unde formele dialectale italiene *pec* (*pèk*), *chifel*, *polizzai*, *snitzel*, *spriz*, *stol*, se regădesc și în rom. (reg.) *pec* „brutar”, *chiflă*, *polifai*, *șnifel*, *șprif*, (reg.) *știolnă* „galerie de coastă”; *mină*” etc.

Alberto Zamboni (*Gli anglicismi nei dialetti italiani*) subliniază că efectuarea unui atare studiu este îngreunată de necesitatea eliminării, în prealabil, a „americanismelor” pătrunse în dialectele italiene în urma reîntoarcerii în patrie a unor italieni emigrați în America, ca și de faptul că, în general, raporturile dintre cele două limbi s-au realizat prin mijlocirea relațiilor culturale (de multe ori pe calea scrisului), la început prin intermediul limbii franceze, iar mai tîrziu (începînd cu sec. al XVIII-lea) prin cel al limbii literare italiene. Cu toate acestea, cu deosebire în ultima vreme, dialectele italiene au absorbit, printr-o mijlocire sau alta, un număr apreciabil de cuvinte din engleza din Anglia, cuvinte referitoare la cele mai variate domenii ale vieții sociale.

Zarko Muljačić (*Elementi slavi nei dialetti italiani*) relevă mai întîi faptul că slavii (în speță sîrbocroații și slovenii), veniți în Italia, ca oameni liberi sau ca sclavi (prizonieri de război), în trei valuri (între sec. al VII-lea și sec. al XV-lea), s-au așezat aici în cuprinsul a 16 regiuni (începînd cu Friuli-Veneția Giulia și pînă în Calabria și din Sicilia pînă în Toscana și Lombardia). Influența slavă asupra dialectelor italiene este însă relativ săracă și s-a manifestat cu deosebire în lexicul și onomastica a șase regiuni (Friuli-Veneția Giulia, Veneto, Abruzzo, Molise, Puglia și Campania). Între cuvintele comune și numele de persoană considerate de origine slavă, care pot interesa românii, menționăm: *cișma*, *haide*, *raza* „rață” și *Vlacci*.

Johannes Kramer are un studiu amplu documentat, *Influssi greci sui dialetti italiani*, consacrat în bună parte argumentării faptului că, prin influența greacă exercitată din timpul Măgnei Grecii și pînă în evul mediu, dialectele italiene meridionale, fără să facă parte din „uniunea lingvistică balcanică”, prezintă o serie de trăsături (gramaticale și lexicale) proprii și limbilor care fac parte din această „uniune” (neogreaca, bulgara, albaneza și româna). Deși autorul nu aduce, în general, în discuție elemente noi, totuși unele fapte, care privesc limba română, ar putea fi supuse unei analize mai atente, ceea ce însă nu putem face aici.

Cunoscutul dialectolog, toponomast și arabist Giovan Battista Pellegrini, în *Gli arabismi in Italia nei più recenti studi*, face o minuțioasă și critică prezentare a ultimelor lucrări publicate și a rezultatelor înregistrate în domeniul studiilor influenței arabe—lingvistice și culturale—in Italia. În concluzie, G. B. Pellegrini consideră că arabismele din limba și cultura italiană

sint, în general, bine studiate. În ceea ce privește stratul arabo-sicilian, cel mai important strat arab din Italia, el este bine cunoscut grație în special lucrărilor lui Girolamo Caracausi.

Gianguido Manzelli, în *Orientalismi nei dialetti italiani*, în vederea explicării originii imediate, dar și mai îndepărtate a unor termeni de o proveniență orientală din dialectele italiene, pleacă de la ideea, judicioasă, că împrumuturile la nivel popular între diverse limbi au loc ca urmare nu numai a dominației politico-sociale, dar și — mai ales — a relațiilor comerciale, în sens strict a drumurilor comerciale. În consecință, pentru atingerea scopului propus, el face referiri și asociații uneori surprinzătoare, dar întotdeauna bine motivate, între forme aparținând variatelor limbi din Orientul mai mult sau mai puțin îndepărtat, ca și din așa-numita zonă a Balcanilor. Oricum, între altele, discuția privind originea termenilor italieni *dogana* și *divano*, *dragomano*, *tolomaccio*, *riso*, *brico*, *bardaco*, *giaba* interesează, pe drept cuvânt, și originea (mai îndepărtată) a unor termeni românești ca: *divan*, *vamă*, *dragoman*, *țilmaci* (și *țile*), *țirg*, *orez*, *ibric*, *uiagă*, *sticlă*, *bardac* și *bardacă*, *geaba* și *degeaba*.

Un caso di ristrutturazione semantica come conseguenza della penetrazione di elementi stranieri nelle parlate italiane: il punto di vista del dialettologo de Corrado Grassi constituie un interesant studiu teoretic, destinat să demonstreze faptul că scopul principal al dialectologiei, ca „știință” explicativă și nu (numai) descriptivă, este cel de a descoperi și defini cele mai ascunse procese care determină și însoțesc o inovație lingvistică (în cazul de față, împrumutul, ilustrat prin cauzele lingvistice care l-au provocat, dar și prin modificările produse de el în economia lexicului).

Culegerea prezentată se remarcă prin diversitatea aspectelor particulare, dar și generale, teoretice care se degajează din cercetarea elementelor străine ale dialectelor italiene.

Aprilie 1988

Mircea Homorodean
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
str. Horea, 31

Progetto di ricerca sulla toponomastica del Piemonte montano, Torino, 1984, 35 p. (multigrafiat)

Cunoscut fiind faptul că multe nume de locuri dispar progresiv și irevocabil, împreună cu patrimoniul de viață și cultură din care fac parte, Consiliul Culturii al Regiunii Piemonte (Italia) a acceptat propunerea specialiștilor italieni de a realiza o cercetare amănunțită a toponimiei din zonele muntoase ale regiunii.

Proiectul organic de culegere, prelucrare și publicare a materialului a fost redactat de către prof. Arturo Genre, de la Institutul Atlasului Lingvistic Italian al Universității din Torino, și Daniele Jallà, de la Consiliul Culturii al Regiunii Piemonte, primului revenindu-i partea științifică, iar celui altă cea organizatorică și procedurală.

Cercetarea, care face parte din programul mai vast de investigație lingvistico-etnografică „Alpi e Cultura”, susținut de Regiunea Piemonte, își propune culegerea sistematică a tuturor numerelor date de oameni locuitorilor (mari sau mici) pentru a le distinge, identifica, nume încă în uz sau vii în memoria locuitorilor din 530 de comune care fac parte din cele 45 de comunități montane din Piemonte.

Toponimele vor fi culese pe teren, de la informatori locali, purtători ai unui complex de cunoștințe care, datorită faptului că circulă numai pe cale orală, este astăzi, fiind procesul de depopulare a zonelor muntoase se accelerează tot mai mult, cel mai expus pierderii și uitării.

Deși se recunoaște că documentația istorică este foarte importantă, iar în unele cazuri chiar indispensabilă pentru interpretarea corectă a denumirilor actuale, proiectul prevede deocamdată cercetarea pe teren, care este mult mai urgentă. Culegerea toponimelor din documentele istorice cere cercetătorilor timp mai îndelungat, o metodologie și competențe diferite de cele cerute anchetatorilor pe teren. Pentru aceasta se elaborează, cu concursul profesorilor de la facultăți, o metodologie care va fi prezentată într-un proiect complementar celui de față. Aspectele ei operative vor putea fi definite mai bine în urma investigațiilor experimentale care se pregătesc în ariile unde s-a efectuat deja ancheta pe teren.

Înaintea anchetei pe teren se preconizează o documentare prealabilă cu caracter bibliografic, cu scopul de a alcătui (din surse cartografice militare sau cadastrale, texte de istorie locală, lucrări de diplomă, cercetări efectuate pe baza materialelor de arhivă) o primă listă de toponime.

Prezentând aceste liste informatorilor, se poate ușura recuperarea numelor învechite, dar nu cu totul uitate, mai ales în zonele abandonate de mult sau unde există doar un număr foarte redus de locuitori.

Proiectul se bazează pe colaborarea strinsă între Institutul Atlasului Lingvistic Italian, comunitățile montane, comunele și asociațiile locale și, în sfârșit, Consiliul Culturii al Regiunii Piemont.

Consiliul Culturii își asumă responsabilitatea proiectului, înțelegând prin aceasta să coordoneze punerea lui în practică, dând maximă publicitate inițiativei, făcându-i cunoscută metodologia, ușurând contactul între administrațiile, asociațiile sau grupurile (de cercetare) locale și Institutul Atlasului, îngrijindu-se de pregătirea materialului cartografic necesar, precum și de publicarea rezultatelor cercetării.

Institutul Atlasului Lingvistic Italian se va îngriji de partea științifică a proiectului (definirea metodologiilor culegerii, transcrierii și elaborării datelor; pregătirea anchetatorilor; conducerea și controlul realizării anchetelor printr-un Comitet Științific și un Comitet de Redacție numite pentru acest scop).

Responsabilitatea directă a realizării anchetei revine însă comunităților montane (și/sau comunelor și asociațiilor locale interesate). Ancheta se va desfășura în primul rând acolo unde ele o solicită, angajându-se totodată să găsească anchetatori potriviți (adică persoane care să cunoască foarte bine nu numai graiul local, ci și terenul și oamenii care locuiesc acolo), să suporte cheltuielile legate de deplasările acestora (pentru cursurile de pregătire și pentru anchetă), să procure materiale (hărți, aparate de înregistrat, casete, caiete etc.), precum și să găsească un local pentru depozitarea materialului și bibliografiei necesare.

Solicitările — în care vor fi indicate zona interesată, materialul cartografic necesar, numele anchetatorilor propuși (însoțite de un scurt *curriculum*), timpul și modalitățile desfășurării cursului pregătitor și a anchetei pe teren — vor fi înaintate Consiliului Culturii până în luna iunie a fiecărui an. Acesta le va transmite Comitetului de Redacție, care va propune datele și locurile cursurilor de pregătire și modalitățile de realizare a diverselor faze ale anchetei toponimice.

Materialul toponimic va fi cules pe teren de către experți și pasionați locali. Pentru a-i înarma cu cunoștințele de bază referitoare la metodologia anchetei, criteriile de alegere a informatorilor, notarea toponimelor etc., precum și pentru a garanta, prin omogenitatea metodelor și tehnicilor anchetei, organicitatea și comparabilitatea rezultatelor, se vor organiza cursuri de pregătire, ale căror modalități și perioade pot varia în funcție de nivelul de pregătire avut deja de fiecare anchetator.

Ancheta pe teren constă din două operații.

1. Mai întâi toponimele sînt notate pe harta topografică la scara 1/5 000, hartă obținută din reducerea și unirea hărților cadastrale la scara 1/1 000, lipsite însă de numerotarea cadastrală, dar cu limitele porțiunilor de teren păstrate. Pe o astfel de hartă, împărțită înaintea începerii anchetei în pătrate cu latura de 10 cm, se poate localiza cu exactitate și în mod rapid aria toponimului și se pot efectua verificări succesive, referitoare mai ales la caracteristicile geofizice ale locurilor.

Pentru a aduna toate numele existente pe teritoriul unei localități, precum și cît mai multe informații care să ajute la explicarea lor corectă, se preconizează, la fel ca pentru Transilvania (vezi D. Loșonți, I. Roșianu, *Principii și norme de culegere a materialului pentru Dicționarul toponimic al Transilvaniei*, în *Studii de onomastică*, II, Cluj-Napoca, 1981, p. 94—95), anchetarea succesivă a mai multor informatori (sau grupuri de informatori), aleși mai ales dintre persoanele mai vîrstnice (proprietarii ai diferitelor porțiuni de teren, păstori, vînători etc.) care au trăit și și-au desfășurat activitatea în locurile respective. Vor fi evitate persoanele care au studii, care locuiesc sau au locuit în afara zonei, datorită tendinței lor de a „înnobla” toponimia, italianizînd-o sau adaptînd-o celei mai mult sau mai puțin „oficiale” (dar de multe ori nedeterminată de luat în seamă) a Institutului Geografic Militar și a ghidurilor turistice.

După ce a fost localizat pe hartă, fiecare toponim este notat într-un caiet, însoțit de indicațiile referitoare la pătratul/pătratele în care se află, eventualul nume „oficial” corespunzător și variantele dialectale cunoscute de informatori din satele vecine, semnificația pe care i-o dau localnicii, caracteristicile mai importante ale locului denumit, precum și de informații (legende, proverbe etc.). În cazul comunelor și cătunelor se va consemna și numele locuitorilor în forma lui locală și (unde există) italiană, piemonteză etc. Pentru ca membrii Comitetului de Redacție să poată verifica dacă într-adevăr datele din fișă corespund celor primite de la localnici, se prevede înregistrarea pe bandă magnetică a întregii anchete sau numai a unei părți din ea și, în toate cazurile, a lecturii listei de toponime făcute de informatori.

Pe caiet se vor mai nota numele, vîrsta, profesiunea informatorului, precum și alte informații care se pot dovedi utile cercetării.

2. După ce s-a terminat culegerea, fiecare toponim este copiat pe o fișă, împreună cu toate datele notate în caiet, subliniindu-se cuvintele care nu sînt în limba italiană. În această

fază se vor semnaliza și eventualele discordanțe între formele înregistrate în anchetă și cele existente pe hărțile Institutului Geografic Militar, pentru ca acesta să țină cont de ele.

Apoi fișele sînt ordonate alfabetic și redactate în forma definitivă, adăugîndu-se trimiterele interne (de ex., *taioa* : v. *bars d'la*). În sfîrșit, pe baza descrierilor date, toponimele sînt codificate pe fișă după categorii conceptuale prestabilite.

Anchetatorul are obligația de a redacta fișa respectînd cu rigurozitate normele care îi vor fi indicate la cursurile pregătitoare și folosind o terminologie precisă. Fișa, bătută la mașină sau scrisă foarte caligrafic, constituie primul produs al muncii lui de cercetare și totodată documentul pe care se bazează memorarea și elaborarea mecanică a datelor (modelul ei fiind conceput împreună cu Societatea Piemonteză pentru prelucrarea automată a datelor).

La sfîrșitul fiecărei anchete, materialul cules va fi memorizat la Societatea amintită printr-un program capabil să înregistreze și să tipărească fișele, să furnizeze indici parțiali sau generali, diferite tipuri de catalog etc.

Această arhivă va fi la dispoziția celor interesați și, pe baza ei, Regiunea Piemonte va publica, în fasciculă separată pentru fiecare comună, lista alfabetică a toponimelor, cu toate adnotările și referințele necesare, și, în apendice, hărțile completate cu toponime, bîndîndu-se după ce Comitetul de Redacție a revăzut forma finală a materialului.

Fără îndoială, proiectul este bine conceput în ansamblul lui și poate duce la rezultatele științifice scontate.

Aprilie 1988

D. Loșonfi

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*

L. V. ZLATOUSTOVA, R. K. POTAPOVA, V. N. TRUNIN-DONSKOJ, *Obščaja i prikladnaja fonetika*, [Moscova], Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta, 1986, 304 p.

Această *Fonetică generală și aplicată* este alcătuită din două părți. În prima parte, L. V. Zlatoustova și R. K. Potapova abordează o serie de aspecte ale foneticii generale : structura acustică a semnalului vorbirii, principiile analizei și sintezei vorbirii, segmentarea lanțului vorbirii, unitățile de bază ale stratificării vorbirii, modalitățile de percepție a structurilor vorbirii etc. Subliniem faptul că cele inserate în primele 120 de pagini ale lucrării au un caracter inedit, neutilizîndu-se modele tradiționale ale comunicării verbale raportate la segmente separate, izolate, ci modele verbale ale *textului*, structuri verbale de *ordin superior*, între care *structurile ritmice*, relevîndu-se ideea că problemele esențiale ale foneticii generale se împletesc organic cu sarcinile aplicative ale studierii vorbirii sonore. În partea a doua, V. N. Trunin-Donskoj prezintă date despre mașinile electronice de calcul, metodele de bază și algoritmiul prelucrării numerice a vorbirii, principiile descrierii vorbirii prin prelucrarea automată a semnalului vorbirii, bazele decodării automate a cuvintelor, propozițiilor, a unor unități superioare, a percepției automate a vorbirii.

Lucrarea, concepută ca un manual destinat studenților facultăților de filologie care se specializează în domeniul *vorbirii sonore*, pîndînd fi utilizată, totodată, cu mult succes și de cei care se specializează în lingvistica aplicată, în telecomunicații, cuprinde o *Introducere* (p. 4—8) și capitole : *Structura acustică a vorbirii sonore* (p. 9—53), *Stratificarea vorbirii sonore și unitățile ei* (p. 54—92), *Caracteristicile perceptive ale unităților vorbirii* (p. 93—109), *Sinteza vorbirii* (p. 110—120), *Cîteva date despre mașinile numerice de calcul* (p. 121—154), *Principalele metode și algoritmi de prelucrare a semnalelor sonore* (p. 155—183), *Nivelul acustico-fonic de decodare automată a vorbirii* (p. 184—221), *Decodarea automată a cuvintelor, a propozițiilor alcătuite din cuvinte izolate* (p. 222—267), *Sisteme de decodare/ințelegere a vorbirii cursive* (p. 268—301). Fiecare capitol este însoțit de o bibliografie de specialitate, de ultimă ediție, constînd, în total, din 321 de titluri în diferite limbi.

Din problematica nouă, de interes mai larg, conținută în paginile lucrării, prezentăm cititorilor români câteva aspecte mai importante.

În prezent se schimbă, susțin autorii, modul de abordare și de studiere a actului comunicării : dintr-un act îngust, lingvistic, el se transformă într-unul *global*, incluzînd factorii psiholingvistici, neurolingvistici și sociolingvistici. În acest sens sînt introduși termeni noi ca *rețevedenie* și *rețevod* (traductibili prin „știință a vorbirii” și „persoană care se ocupă cu studierea vorbirii”); această *știință a vorbirii* (*rețevedenie*) cuprinde sistemul vorbirii *în totalitatea sa* și nu doar latura legată de modul de transmitere a informației lingvistice prin unde acustice (de care se ocupă fonetica tradițională). Un fonetician descrie structurile sonore și intonaționale

ale mijloacelor lingvistice de comunicare, pe cînd pentru un *rețeped* punctul de plecare îl constituie *individul*, starea lui, cauzele care îl stimulează (îndeamnă, impulsionează) spre comunicare, de asemenea, toate procedeele și mijloacele pe care le utilizează acesta în actul comunicării, adică modul *cum* comunică oamenii. Ca urmare, această nouă ramură a științei se înrudește mai degrabă cu psihologia, pragmatica și semiotica. Ea are la bază studiul tradițional al structurii sonore a limbilor, retorica, fonetica experimentală, elemente ale tehnicii telecomunicațiilor și diferite sisteme de prelucrare a datelor, fonetica generală și aplicată intrind *organic* în această sferă integrată de cunoștințe, cuprinzînd alți fenomenele microfonetice, cit și cele macrofonetice ale lanțului vorbirii, de asemenea, modificările lor în funcție de condițiile concrete de realizare a actului comunicării.

În stadiile anterioare de dezvoltare a științelor fonetice se prezenta o imagine simplificată a modelului comunicării, acesta constînd din unele procese de codificare și de decodare a actului vorbirii. În prezent, mecanismele care decodează și percep vorbirea trebuie să fie bazate, înainte de toate, pe un *model dinamic* multilateral al lanțului vorbirii, incluzînd, printre altele, categorizarea fonologică, interpretarea lingvistică, interpretarea motivației enunțului și a intenției de comunicare.

Modelul actual al lanțului vorbirii, care constituie baza studierii în sfera transmițerii informației în procesul comunicării, începe cu *veriga motivației* vorbitorului în situația de comunicare: urmează apoi *veriga intenției* de comunicare, care, la rîndul, său, determină *veriga următoare* — *alegerea programului* neurocomportamental. Strategia generală de alcătuire a programului de vorbire include o planificare a enunțului lingvistic, din aceasta rezultînd anumite *programe motorii*. Îndeplinirea programului, în diferitele lui stadii, este însoțită de *control*, în sarcina căruia intră *corecția* greșelilor. Controlul este realizat de către diferitele forme ale legăturii inverse.

Veriga numită „*producerea vorbirii*” este parte integrantă a modelului comun de *lanț al vorbirii*. La rîndul său, procesul de producere a vorbirii include două stadii: *planificarea și realizarea*. În primul stadiu are loc planificarea unităților suprasegmentale, a frazelor și componentelor lor și planificarea motorie. De exemplu, planificarea unității suprasegmentale e legată, înainte de toate, de determinarea felului acestei unități: conversație, povestire, instrucțiuni etc., în funcție de care se va schimba și structura enunțului.

Perceperea și interpretarea vorbirii se bazează doar parțial pe semnalul sonor preluat de receptorii auditivi, de aceea, semnalul acustic apare doar ca *unul* dintre factorii care contribuie la recunoașterea structurilor lingvistice; procesul interpretării enunțului nu se limitează la analiza semnalului fizic (acustic sau optic). Interpretarea motivațiilor și a scopurilor vorbitorului, care se bazează pe cunoștințele obținute anterior, are o mare însemnătate pentru înțelegerea corectă a enunțului.

În prezent există toate motivele pentru a privi interpretarea vorbirii ca un *proces activ*, ca rezultat al activității ascultătorului, și nu ca o urmare pasivă a stimulului introdus în sistemul stimulului vorbirii. La interpretarea vorbirii ascultătorul utilizează surse suplimentare de informare, ca situația de vorbire, contextul, mijloacele neverbale etc. În conformitate cu modelul lărgit al lanțului vorbirii, producerea vorbirii, pe de o parte, și perceperea cu interpretarea următoare a enunțului, pe de alta, sînt procese active care se realizează exclusiv în situațiile unei relații sociale reciproce.

În modelul dinamic al lanțului vorbirii se iau în considerare toate laturile comunicării, incluzînd și aspectele conduitei neurologice și fiziologice ale vorbirii. Verigile motivării intenției vorbitorului țin de competența psiholingvistică. Sociologia, pragmatica și semiotica studiază funcțiile comunicării în situațiile interacțiunii sociale în societatea umană.

În procesul studierii și descrierii vorbirii, fonetica generală și aplicată, în conexiunea lor, oferă posibilitatea corelării unor fenomene ca: natura articulatorie și acustică a formării sunetelor și silabelor; alcătuirea și segmentarea enunțului vorbirii; formarea și funcționarea structurilor ritmice; perceperea sunetelor și a structurilor sonore mai complexe; recunoașterea automată a sunetelor, silabelor, cuvintelor, propozițiilor, sinteza unităților segmentale și supra-segmentale.

Rezolvarea optimă a problemelor înțelegerii automate a textului depinde de gradul cunoștințelor noastre în domeniul organizării segmentale și prozodice a textului sonor. La elaborarea sistemelor orientate spre descifrarea și înțelegerea vorbirii cursive apar o serie de greutăți determinate de caracterul neunivoc al semnalului vorbirii. Eliminarea caracterului polisemantic, la nivelul acustic, se obține prin includerea, în sistemul blocului de control, a unor niveluri superioare purtătoare de informație ale limbii, cum sînt cel semantic, sintactic și logic.

Cerințele primordiale față de sistemele de decodare automată a vorbirii decurg din concepția modernă despre mecanismele activității de vorbire a omului, în general, și despre mecanismele segmentării vorbirii de către om, în particular.

În sfera decodării automate a vorbirii, în prezent, se remarcă, în esență, două direcții: conform uneia dintre ele, la crearea sistemelor se utilizează un număr limitat de date despre structura semnalului vorbirii. În cazul dat se observă o abordare pur inginerescă a problemei elaborării sistemelor de recunoaștere a vorbirii. Scopul final se obține pe calea utilizării metodelor de recunoaștere a imaginilor și prin alegerea trăsăturilor distinctive (demarcativ). De regulă, cu ajutorul sistemelor de acest fel se pot recunoaște (distinge) anumite cuvinte-ordin, rostite izolat.

A doua direcție, care se află pe o treaptă mai puțin evoluată, în comparație cu prima, este orientată spre recunoașterea (distingerea) unui model adecvat al procesului vorbirii în actul comunicării. Astfel, este pe larg pusă la contribuție informația tuturor verigilor *modelului* (dinamic al lanțului vorbirii, ceea ce, în ultimă analiză, va permite asigurarea unei mai sigure precizie) recunoașteri și înțelegeri (priceperi) a vorbirii cursive.

Aprilie 1988

Ioan Teodor Stan
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

Teoriia i metodika onomastičeskich issledovanij, Moscova, Ed. Nauka, 1986, 256 p.

După cum este știut, problemele teoretice ale onomasticii sînt risipite în cele mai diverse lucrări din acest domeniu. Lucrarea de față, rod al unor îndelungate cercetări ale cunoscutelor onomaste A. V. Superanskaja și V. E. Stal'tmane, adună ideile celor mai diferiți onomaști contemporani și din trecut, din URSS și din alte țări. În elaborarea unor capitole și paragrafe (puține la număr) și-au adus contribuția N. V. Podol'skaja și A. N. Sultanov.

Așa cum se poate deduce și din titlu, monografia de față tratează un număr însemnat de probleme generale ale onomasticii; în vederea elaborării ei, autorii, pe lângă faptul că au ținut seama de opiniile a numeroși specialiști, publicate în cele mai diverse limbi, au întocmit și un chestionar care a fost răspândit și în afara granițelor Uniunii Sovietice. Răspunsurile primite la întrebările din chestionar, tezele lucrărilor Conferinței de onomastică de la Moscova din 1981, precum și alte lucrări mai vechi au servit ca bază pentru întocmirea prezentei lucrări.

Cartea se compune din două părți: *Teoria cercetărilor onomastice* (p. 7—179) și *Melodica cercetărilor onomastice* (p. 180—234); la rîndul lor, părțile amintite sînt structurate în capitole. Vom enumera o parte dintre acestea, care, chiar numai nominalizate, pot stîrni interesul celor care se ocupă de problemele respective. Astfel, în partea I-ii, care constituie fondul lucrării, întîlnim printre altele: *Obiectul cercetărilor onomastice*; *Lexicul onimic*; *Locul lexicului onimic în sistemul limbii*; *Apelativul și onimizarea lui*; *Apelativizarea*; *Sistemele onimice*; *Formanții onimice*; *Originea numerelor proprii*; *Interpretarea numerelor proprii*; *Semantica radicalilor onimici*; *Stilistica numerelor proprii*; *Numele ca generator și reflector al culturii*; *Împrumutul numerelor proprii și altele*.

Un loc de seamă îl ocupă, în lucrare, fonetica, grafia, ortoepia, ortografia, morfologia, sintaxa și derivarea numerelor proprii, specifice onomasticii fiecărei limbi în parte. Cu această ocazie, se subliniază că în orice limbă componența numerelor nu este dată o dată pentru totdeauna. Repertoarul numerelor proprii se schimbă în decursul istoriei, lexicul onimic cunoaște schimbări de la o epocă la alta, de la un popor la altul. În acest sens merită să fie subliniată definiția spațiului onomastic, care reprezintă suma numerelor proprii utilizate în limba unui popor pentru denumirea obiectelor reale, ipotetice și fantastice. După cum oamenii aparțin la culturi, epoci, teritorii diferite, spațiul onomastic este și el diferit. În cadrul spațiului onomastic se deosebesc domeniile: antroponimia, zoonimia, fitonimia, etnonimia, geonimia, toponimia, astronimia, cosmonimia, crononimia, hrononimia etc. (p. 9).

Pe parcursul întregii lucrări, ideile avansate de autori sînt susținute cu exemple concrete din limbile slave, germanice, baltice, turce și iraniene și, într-o măsură mai mică, din limbile fino-ugrice, greacă, latină, arabă, veche ebraică. Se susține și se argumentează ideea că lexicul onomastic înmagazinează în sine, sub formă de cod, un mare volum de informații. Descifrarea, decodarea acestei informații o poate realiza în toată plinătatea ei numai lingvistul. Numai specialistului cu o bună pregătire îi sînt accesibile toate informațiile ascunse în numele proprii. Or, este cunoscut că cu cît numele trăiește mai mult în limbă, cu atît mai palidă devine „umbră” lui. La un moment dat ea dispare complet din cîmpul de vedere. Oamenii de știință încep căutările — denumind acest mod de lucru etimologizare onomastică —, așa cum arheologii caută orașele pierdute, de la care au mai rămas doar numele (p. 41). Informația din numele proprii,

Îndeosebi din cele mai vechi, descifrată de lingviști, prezintă interes pentru specialiști de diferite profiluri.

Pe măsura cunoașterii lumii înconjurătoare, omul dă denumiri unor părți ale ei : clasificând, el dă nume comune, individualizând, el dă nume proprii. În cazul individualizării merită atenție remarcă cu privire la sinonimizare : la nivelul numelor comune, cuvântul se selectează în scopuri stilistice dintr-o anumită serie sinonimică. Însă după ce a avut loc actul nominizării, sinonimizarea devine imposibilă.

Numele proprii sînt secundare în raport cu numele comune. O serie de obiecte devin nume proprii pe măsura necesității sociale. Categoriile de nume au apărut nu la intervenția cuiva, ci din necesitatea de a denumi, de a povesti și a arăta, prin urmare, fiecare clasă de denumiri este importantă în felul ei (p. 31). Deși pare paradoxal, numele proprii sînt considerate și cele mai generale și cele mai individuale, și cele mai internaționale și cele mai naționale cuvinte (p. 25). Circulația numerelor proprii diferă de la un sector la altul : de exemplu, antroponimele călătorește împreună cu purtătorii lor, în timp ce toponimele, hidronimele sînt legate teritorial. Aceasta denotă că și problemele în studiu diferă de la un domeniu la altul. Toate acestea conduc la concluzia că lexicul onomastic este un lexic specific și adesea este opus lexicului comun.

Pe baza unei bogate informații, din cele mai diferite domenii, autorii stabilesc că numele rudelor și ale celor apropiați au o frecvență adesea mai mare decît multe nume comune. Interesant este, însă, că în caz de traumatisme, afazii sau alte boli, numele proprii sînt primele care dispar din conștiința omului (p. 36).

Sistemul toponomastic funcțional este considerat nu ca o sumă de unități toponimice, ci ca un mecanism specific, care transformă materialul toponimic (indiferent de originea unor toponime) în concordantă cu anumite principii și care înlătură, ca inacceptabil, tot ceea ce nu satisface parametrii dați (p. 51). Sistemele toponimice se creează treptat și asupra formării lor au influență nu numai condițiile geografice, ci și componența etnică a teritoriului, precum și specificitatea de receptare a lumii înconjurătoare de către populație, apoi o serie de evenimente politice și de altă natură.

În antroponimie se consideră că nu este îndeajuns să se stabilească sistemul doar după frecvența numerelor, pe baza unor acte oficiale dintr-o anumită perioadă. Adesea, frecvența unor nume se poate micșora în perioada unei generații și crește în perioada altei generații. Situația actuală a sistemelor numerelor este rezultatul unei îndelungate dezvoltări. Din punct de vedere lingvistic, numele de familie sînt secundare în raport cu prenumele și porecele de la care provin.

Nu este lipsită de interes ideea formei literare sau neliterare a numerelor proprii. Autorii sînt de părere că, întrucît sistemul numerelor s-a creat cu mult înaintea formării limbii literare, în prezent este greu să vorbim despre o formă literară a numerelor proprii. Un capitol cu multe valențe îl reprezintă *Originea numerelor proprii*, în care se menționează că lexicul onimic se completează din mai multe izvoare : pe calea onimizării apelativelor ; prin împrumuturi de nume și radicali ; prin crearea artificială din lexicul limbii respective și prin transformarea numerelor existente prin derivare. Tot aici se discută și problema mult vehiculată a etimologiei numerelor raportate la apelative. Cît privește posibilitatea de a înțelege sensul numerelor proprii, pe primul loc, în toponimie, se află microtoponimia și pe ultimul — hidronimia ; în antroponimie — porecele pe primul loc și numele calendaristice — pe ultimul loc.

În partea a doua sînt tratate probleme de ordin practic : *Adunarea materialului onomastic ; Metodologia (anchetării) ; Metode și principii în cercetarea materialului onomastic ; Direcțiile activității onomastice ; Aspecte ale cercetărilor onomastice ; Sincronia și diacronia în onomastică*.

Lucrarea se încheie cu o serie de concluzii pertinente, cu o vastă bibliografie în cele mai diverse limbi și cu un indice tematic care înlesnește urmărirea problemelor. Lucrarea este o valoroasă contribuție la studierea tuturor compartimentelor onomasticii ruse și generale.

Aprilie 1988

Onufrie Vințel
Universitatea din Cluj-Napoca
Facultatea de Filologie
Str. Horea, 31

OCTAVIAN NANDRIȘ

(1914—1987)

La 20 decembrie 1987 a trecut în lumea umbrelor profesorul Octavian Nandriș.

S-a născut la 14 aprilie 1914, în localitatea Mahala — Cernăuți, unde părinții săi au fost învățători. După ce a făcut aici școala primară, a urmat liceul la Cernăuți. Se înscrie apoi la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității bucovinene, obținând licența în română și în franceză. În 1939, primește o bursă de studii la Școala Română de la Fontenay-aux-Roses (Paris). Specializarea și-a desăvârșit-o la Institutul de Fonetica Experimentală și la École des Hautes Études Pratiques din capitala Franței. Imediat după război, a ocupat, un timp, diferite funcții didactice la École Nationale des Langues Orientales Vivantes din Paris. Printre profesorii pe care i-a audiat, ca doctorand, s-au numărat : J. Vendryes, Mario Roques, G. Millardet, A. Ernout, P. Fouché. Obține titlul de doctor în litere la Sorbona, în 1948, cu tezele *Diphthongues, triphthongues et quadriphthongues* (principală) și *Stilistique de la chanson populaire roumaine* (secundară). O dată cu lărgirea interesului pentru limbile romanice, când s-au înființat mai multe lectorate de limba și literatura română, O. Nandriș a preluat funcția de lector, fiind apoi promovat profesor la Universitatea din Strasbourg. Timp de aproape 30 de ani (1954—1983) a depus toate eforturile pentru a impune aici un statut corespunzător limbii române în cadrul familiei de limbi romanice. Din anul 1969 lectoratul a fost transformat în Institut de Limba și Literatura Română, al doilea în Franța la acea dată. Meritul este exclusiv al lui O. Nandriș, care s-a remarcat prin activitatea sa deosebită, didactică și științifică.

Pasionat cercetător în domeniul lingvisticii, a publicat în diverse reviste de prestigiu numeroase studii și articole privind diferite limbi romanice, cu deosebire româna și franceza, dar și familia limbilor romanice în ansamblu. Problematika abordată e variată. Ea cuprinde indeosebi probleme de fonetică din limbile romanice (*-ll-* latin în domeniul romanic, silaba în franceză și structura ei, aspecte ale consonantismului italian, consoanele implosive în vechea provençală ș.a.). Multe dintre articole se referă la limba română (fonetica și morfologia graiului din Mahala, rolul substratului în fonetica limbii române, agenții de fărâmițare lingvistică în domeniul românesc și romanic, genul personal în română ș.a.). Lucrarea care l-a impus, *Phonétique historique du roumain*, a apărut în prestigioasa colecție „Bibliothèque Française et Romane”, în 1963. Intenția autorului — cum însuși precizează — a fost de a pune la îndemâna romaniștilor un studiu de bază, care să-i ajute să fixeze mai bine locul limbii române între limbile romanice. *Phonétique historique du roumain*, cum s-a afirmat, constituie una dintre cele mai bune lucrări de acest gen.

O contribuție de seamă a adus O. Nandriș, prin capitolul consacrat limbii române, la *Manuel pratique de philologie romane* (tomes I—II, 1970—1971), publicat sub coordonarea lui Pierre Bec. Ocupându-se de geneza, structura și dezvoltarea limbii române, autorul ține seama de importanța factorilor extralingvistici în evoluția limbii române. După opinia sa, „româna ar putea reprezenta în ansamblul României prima limbă care, plecând de la latină, și-a format o structură proprie” (p. 146). În ultimii ani a elaborat lucrarea *Langage et systèmes linguistiques*, care așteaptă să fie tipărită.

În tot ce a făcut și a scris, profesorul O. Nandriș a pus multă pasiune. Cursurile sale, fie că erau de civilizație și cultură română sau de gramatică aplicată, de lingvistică generală, au fost urmărite cu interes și plăcere atât de studenți cit și de auditorii din afară, veniți să-și completeze cunoștințele.

Prin dispariția profesorului O. Nandriș, lingvistica românească și romanistica au pierdut pe unul dintre reprezentanții săi de valoare, iar cultura română va fi lipsită de unul dintre cei mai de seamă „ambasadori” ai ei.

Ianuarie 1988

Gabriel Vasiliu

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță 21

INDICE DE MATERII

A

ABREVIERE; contragerea și ~a propozițiilor 38—47; modul supin în contrageri și ~i 45
ABSOLUT; construcții ~e 44—45
ACAZUAL; substituenți cazuali și ~i 43
ALBANEZ; corespondențe româno- ~e 84
ALBANEZĂ; compararea românei cu ~a 158; nazalele preconsonantice în română și ~ 84
AMERICANISM; ~e în dialectele italiene 165
ANALIZĂ; ~a discursului 163—164; ~a filigranologică în filologie 76
ANCHETĂ; ~e toponimice 166—168
ANTIPREPOZIȚIONALITATE; ~a funcției de subiect 42—43
ANTROPONIMIE; ~ românească 152, 161—162; continuitatea latină în ~a românească 87; relația toponimie-~ 88
APELATIV; omimizarea ~ului 170
APELATIVIZARE 170
APOZARE; relația de ~ 99
ARABISM; ~e în dialectele italiene 165
ARIE; ~a de circulație a sensurilor 146—147; teoria ~ilor lingvistice 84
AROMÂN; dialectul ~ 81
ATLAS; ~ele limbii române 81
AUTOHTON; cuvinte ~e în limba română 158

B

BALCANIC; latina ~ă 82
BĂNĂȚEAN; Dicționarul subdialectului ~ 59—70, 141—150; lexicul graiurilor ~e 59—70, 141—150
BELETRISTIC; stilul ~ 79

C

CATEGORIE; ~a dramaticului 89
CAZUAL; substituenți ~i și acazuali 43
CERCETARE; ~a comparativă a formelor neaccentuate ale pronumelor romanice 82; ~a filologică 75—77; metodica ~ilor onomastice 170—171; teoria ~ilor onomastice 170—171
CIRCULAȚIE; aria de ~ a sensurilor 146—147
COGNITIV; semnificație ~ă 8; sistemul ~ 8
COMPARATIV; cercetarea ~ă a formelor neaccentuate ale pronumelor romanice 82
COMUNICARE; ~ verbală 168, 169; funcțiile ~ii 169; vorbirea ca act de ~ 168—169

CONCEPT; ~ul de dramatic 89—90; ~ul de limbaj 163; formarea ~elor în limbaj 7
CONECTIV 35—36, 105—106; ~e coordonatoare 107—109; ~e subordonatoare 106—108; regimul ~elor 37—38
CONFIGURAȚIE; prezentativ și ~ discursivă în franceza vorbită 49—58
CONFLICT; ~ul dramatic 89—90
CONSONANTIC; nazalele pre~e în română și albaneză 84
CONSTRUCȚIE 39; ~ii absolute 44—45; ~ii nominale 42—43; ~ii prepoziționale 41; predicatul în ~ii și contrageri 38—43; structura ~iilor 44—45
CONSTRUIRE; ~a discursului 50—51
CONTAMINARE 157
CONTINUITATE; ~a latină în antroponimia românească 87
CONTRAGERE 35—43; ~a și abrevierea propozițiilor 38—47; ~i gerunziale și infinitivale 44—45; modul supin în ~i și abrevieri 45; predicatul în construcții și ~i 38—43; raportul dintre ~ și reducere 43—45; structura ~ilor 37
CONȚINUT; ~ul unui dicționar dialectal 60
COORDONARE; relația de ~ 101—104
COORDONATOR; conective ~oare 107—109
CORRESPONDENȚĂ; ~a timpurilor în limbile romanice 83—84; ~e româno-albaneze 84; ~e sinonimice 147
CRITERIU; ~i de stabilire a etimologiilor 156—158

CUVÎNT; ~e autohtone în limba română 158; ~e de origine franceză, germană, maghiară, turcică în limba română 159; ~e de origine slavă în limba română 158; ~ele moștenite și împrumuturile savante din latină 158; evoluția fonetică a ~elor 155—156; evoluția grupurilor de ~e 154; evoluția semantică a ~elor 156; forma ~elor 154—156; formarea ~elor în limba română 121—126, 156; metoda reconstrucției în stabilirea etimologiei unui ~ 156; schimbările de sens ale ~elor 156

D

DECODARE; ~a automată a vorbirii 169—170
DENOMINAȚIE; ~a topică 88
DERIVARE; ~a în limba română 156—157
DERIVAȚIE; ~a onomastică 71—74
DIALECT; ~ul aromân 81; ~ul istroromân 81; ~ul meglenoromân 81; americanisme,

* Intocmit de Elisabeta Faiciuc

- arabisme, elemente franceze, germane, grecești și slave în ~ele italiene 165; orientalisme în ~ele italiene 165
- DIALECTAL.; conținutul unui dicționar ~ 59-70, 141-150; metodologia elaborării dicționarilor ~e 141-150; principiile unui dicționar ~ 60-64
- DIALECTOLOGIE; ~ italiană 165-166; ~ românească 92-95; obiectul ~i 166
- DIALOG; ~ul în narațiune 90; ~ul ~ modalitate specific dramatică 90; ~ul narativ și ~ul dramatic 90; ~ul real și ~ul ficțional 90; ~ul teatral 90; tipuri de ~ 90
- DIALOGISM 164
- DICȚIONAR; ~ dialectal 59-70, 141-150; ~ul general al limbii române 159-161; ~ul subdialectului bănățean 59-70, 141-150; concepția ~elor etimologice românești 80, 155-159; conținutul unui ~ dialectal 60; formele gramaticale din ~e 147; ~ul general al limbii române 159-161; izvoarele unui ~ 64-65; îmbinarea sintaxei și a semanticii în ~e 81; metodologia elaborării ~elor dialectale 141-150; principiile unui ~ dialectal 80-64
- DIFTONGARE; ~a în veghiolă 83
- DISCURS; ~ul dramatic 89; analiza ~ului 163-164; construirea ~ului 50-51; limbajele ~ului dramatic 89
- DISCURSIV; organizarea gramaticală și cea ~ă în franceza vorbită 49-58; prezentativ și configurație ~ă în franceza vorbită 49-58
- DRAMATIC; ~ul ca mod de existență a textului 89; categoria ~ului 89; conceptul de ~ 89-90; conflictul ~ 89-90; dialogul ~ modalitate specifică ~ă 90; discursul ~ 89; expresia și strategiile ~ului 89-90; evoluție ~ă 90; limbajele discursului ~ 89; reprezentarea ~ă 90; structura ~ă 90

E

- ECHIVALENȚĂ; relația de ~ 102
- ELEMENT; ~e franceze, germane, grecești și slave în dialectele italiene 165; ~ul predicativ suplimentar 101
- ENTOPIC; relația ~ - toponim 88
- ENUNȚ; înțelegerea ~ului 169; rolul prezentativului *c'est* în structurarea ~ului oral 49-59; structura ~ului 50-51
- ETIMOLOGIC; concepția dicționarilor ~e românești 80, 155-159; note lexicale și ~e 17-33, 121-136; straturi ~e 157
- ETIMOLOGIE; ~ directă 156; ~ indirectă 156; ~ multiplă 156-157; ~ românească 80, 85, 161; ~ slavă 83; ~a în onomastică 87; ~a populară 157; ~a și limba română 154-159; criterii de stabilire a ~ilor 156-158; metoda reconstrucției în stabilirea ~i unui cuvânt 156
- ETIMON 154, 156

- ETNIC; specificul ~ al unei limbi 9
- EVOLUȚIE; ~ dramatică 90; ~a fonetică a cuvintelor 155-156; ~a grupurilor de cuvinte 154; ~a semantică a cuvintelor 156
- EXPRESIE; ~a și strategiile dramatice 89-90

F

- FILIGRANOLOGIC; analiza ~ă în filelogie 78
- FILOLOGIC; cercetarea ~ă 75-77
- FILOLOGIE; analiza filigranologică în ~e; ~ română 11-16, 75-77
- FONETIC; evoluția ~ă a cuvintelor 155-156; legile ~e 154-155; variante ~e 147-148
- FONETICĂ; ~ generală și aplicată 163-170
- FORMANT; ~i onimici 170
- FORMARE; ~a conceptelor în limbaj 7; ~a cuvintelor în limba română 121-126, 156; ~a limbajului 7; ~a limbii române 82, 95-96
- FORMĂ; ~a cuvintelor 154-156; ~ele gramaticale din dicționare 147; cercetarea comparativă a ~elor neaccentuate ale pronumelor romanice 82
- FRANCEZ; cuvinte de origine ~ă în limba română 159; elemente ~e în dialectele italiene 165; onomastică ~ă 85
- FRANCEZĂ; organizarea gramaticală și cea discursivă în ~a vorbită 49-58; prezentativ și configurație discursivă în ~a vorbită 49-58
- FRIULAN; împrumuturi ~e și italiene în graiul sloven 83
- FUNCȚIE; ~a informațională a textului 79; ~a interpropozițională 38, 44; ~a poetică a limbajului 8; ~a social-politică și ideologică a stilului publicistic 79; ~ile comunicării 169; ~ile modurilor nepersonale 37-43; identificarea ~ilor interpropoziționale 38; prepoziționalitatea și antiprepoziționalitatea ~i de subiect 42-43
- FUNCȚIONAL; stilistică ~ă 78-79

G

- GENOTOPONIM 85
- GEOGRAFIE LINGVISTICĂ; ~ italiană 165; ~ românească 81
- GERMAN; elemente ~e în dialectele italiene 165; cuvinte de origine ~ă în limba română 159, 165
- GERUNZIAL; contrageri ~e și infinitivale 44-45
- GERUNZIU 36

- GRAI; împrumuturi friulane și italiene în ~ul sloven 83; lexicul ~urilor bănățene 59-70, 141-150
- GRAMATICAL; formele ~e din dicționar 147; organizarea ~ă și cea discursivă în franceza vorbită 49-58
- GRAMATICĂ; ~ românească 35-47, 99-110; ~a și stilistica în onomastică 88
- GRECESC; elemente ~ești în dialectele italiene 165
- GRUP; evoluția ~urilor de cuvinte 154

H

- HOPİ; limba populației ~ 5-6

I

- INDO-EUROPEAN; compararea românei cu limbile ~e vechi 158
- INFINITIV; ~ul românesc 37
- INFINITIVAL; contrageri gerunziale și ~e 44-45
- INFORMAȚIE ~ lingvistică 99; ~ morfologică 99; ~ semantică 99; vehicularea ~i sintactice 99-110
- INFORMAȚIONAL; funcția ~ă a textului 79
- INTERPROPOZIȚIONAL; funcția ~ă 38, 44; identificarea funcțiilor ~e 38
- INTERRELAȚIONARE; ~a stilurilor limbii 79
- INTERTEXTUALITATE 163-164
- ISTOROMÂN; dialectul ~ 81
- ITALIAN; americanisme, arabisme, elemente franceze, germane, grecești și slave în dialectele ~e 165; orientalisme în dialectele ~e 166; dialectele ~e 165-166; dialectologie ~ă 165-166; geografie lingvistică ~ă 165; împrumuturi ~e în gralul sloven 83; toponime ~ă 166-168

J

- ÎMPRUMUT; ~uri friulane și italiene în gralul sloven 83; ~urile savante din latină 158; originea noilor ~uri în română 81

L

- LATIN; continuitatea ~ă în antroponimia românească 87; istoria limbii ~e 84; supinul ~ 82.
- LATINĂ; ~a balcanică 82; cuvintele moștenite și împrumuturile savante din ~ 158
- LATINITATE; ~a limbii române 81
- LEGE; ~ile fonetice 154-155
- LEXIC; ~ onimic 170; ~ onomastic 171; ~ul gralurilor bănățene 59-70, 141-150; ~ul limbii române 121-136; ordonarea onomasiologică a ~ului 147

- LEXICAL; note ~e și etimologice 17-33, 121-136
- LEXICOGRAPHIC; numeralul unu din perspectivă ~ă 111-120
- LEXICOGRAFIE; ~ românească 59-70, 77-78, 80, 141-150, 159-161; ~ strobo-croată 83
- LIMBAJ; ~ele discursului dramatic 89; ~ul ca produs social 107; conceptul de ~ 163; formarea conceptelor în ~ 7; formarea ~ului 7; funcția poetică a ~ului 8; reflectarea realității în ~ 6; structurile ~ului 7

- LIMBĂ; ~a populației hopi 5-6; atlasele ~ii române 81; compararea românei cu ~ile indo-europene vechi 158, cu ~ile romanice 157-158; corespondența timpurilor în ~ile romanice 83-84; cuvinte autohtone în ~a română 158; cuvinte de origine franceză, germană, maghiară și turcă în ~a română 159; cuvinte de origine slavă în ~a română 158; derivarea în ~a română 156-157; dicționarul general al ~ii române 159-161; etimologia și ~a română 154-159; exprimarea timpului trecut în stilul științific în ~ile sud-est europene 82-83; formarea ~ii române 82, 95-96; formarea cuvintelor în ~a română 121-126, 156; interrelacionarea stilurilor ~ii 79; istoria ~ii latine 84; istoria ~ii române 80; istoria ~ii române literare 93-94; îmbogățirea vocabularului ~ii române 81; latinitatea ~ii române 81; lexicul ~ii române 121-136; specificul etnic al unei ~i 9; stilurile ~ii române 78-79; structura stilistică a ~ii române contemporane 78-79; vocabularul ~ii române 84-85

- LINGVISTIC; informație ~ă 99; mediul ~ 6-7; relații ~e între Franța și Italia 165; relații ~e slavo-române 84; teoria arilor ~e 84

- LINGVISTICĂ; ~ generală 3-10; ~ sud-est europeană 82; ~a textului 49-58; relativism sau relativitate în ~ 3-10
- LITERAR; istoria limbii române ~e 93-94; onomastică ~ă 162-163
- LITERARIZARE 147-148

M

- MAGHIAR; cuvinte de origine ~ă în limba română 159
- MEGLENOROMÂN; dialectul ~ 81
- METODĂ ~a istorico-comparativă 156; ~a reconstrucției în stabilirea etimologiei unui cuvânt 156
- METODICĂ; ~a cercetărilor onomastice 170-171
- METODOLOGIE; ~a elaborării dicționarelor dialectale 141-150

MOD; ~ul supin în contrageri și abrevieri 45; ~urile nepersonale 37-43; funcțiile ~urilor nepersonale 37-43
MORFOLOGIC; informație ~ă 99

N

NARATIV; dialogul ~ 90
NARAȚIUNE; dialogul în ~ 90
NAZALĂ; ~ele preconsonantice în română și albaneză 84
NEACCENTUAT; cercetarea comparativă a formelor ~e ale pronumelor romanice 82
NEPERSONAL; funcțiile modurilor ~e 37-43; modurile ~e 37-43
NOMINAL construcții ~e 42-43
NUME; ~le proprii 170
NUMERAL; ~ul unu din perspectivă lexico-grafică 111-120

O

OBIECT; ~ul dialectologiei 166
ONIMIC; formați ~i 170; lexic ~ 170; sistemele ~e 170
ONIMIZARE; ~a apelativului 170
ONOMASIOLOGIC; ordonarea ~ă a lexicului 147
ONOMASTIC; derivație ~ă 71-74; lexic ~ 171; metodică cercetărilor ~e 170-171; teoria cercetărilor ~e 170-171
ONOMASTICĂ; ~ franceză 85; ~ literară 162-163; ~ românească 151-153, 161-163; ~ slavă și romanică 85; ~ traco-dacă 87; al VIII-lea Simpozion Național de ~ 87-88; etimologia în ~ 87; gramatica și stilistica în ~ 88; probleme generale ale ~ii 170-171
ORAL; rolul prezentativului *c'est* în structurarea enunțului ~ 49-58
ORIENTALISM; ~e în dialectele italiene 166

P

PARTICIPIU 37
POETIC; funcția ~ă a limbajului 8
PREDICAT; ~ul în construcții și contrageri 38-43
PREDICATIV; elementul ~ suplimentar 101
PREPOZIȚIE; ~ și subiect 39
PREPOZIȚIONAL; construcții ~e 41
PREPOZIȚIONALITATE; ~a funcției de subiect 42-43
PREZENTATIV; ~ și configurație discursivă în franceza vorbită 49-58; rolul ~ului *c'est* în structura enunțului oral 49-58
PRINCIPIU; ~ile unui dicționar dialectal 60-64
PRONUME; cercetarea comparativă a formelor neaccentuate ale ~lor romanice 82

PROPOZIȚIE; contragerea și abrevierea ~ilor 38-47
PUBLICISTIC; funcția social-politică și ideologică a stilului ~ 79; stilul ~ 79; textul ~ 79

R

RAPORT; ~ul dintre contragere și reducere 43-45
RECONSTRUCȚIE; metoda ~i în stabilirea etimologiei unui cuvânt 156
REDUCERE; raportul dintre contragere și ~ 43-45
REGIM; ~ul conectorilor 37-38
RELATIVISM; ~ sau relativitate în lingvistică 3-10
RELATIVITATE; relativism sau ~ în lingvistică 3-10
RELATIE; ~ de echivalență 102; ~a de apozare 99; ~a de coordonare 101-104; ~a de subordonare 100-101, 104-108; ~a entopic - toponim 88; ~a toponimie - antroponimie 88; ~a toponimie - discipline conexe 88; ~ii lingvistice între Franța și Italia 165; ~ii lingvistice slavo-române 84
ROMANIC; cercetarea comparativă a formelor neaccentuate ale pronumelor ~e 82; compararea românei cu limbile ~e 157-158; corespondența timpurilor în limbile ~e 83-84; onomastică slavă și ~ă 85
ROMANISTICĂ 80-82, 172
ROMANITATE; ~a sud-estului Europei 84
ROMÂN; atlasele limbii ~e 81; corespondențe ~o-albaneze 84; cuvinte autohtone în limba ~ă 158; cuvinte de origine franceză, germană, maghiară, turcică în limba ~ă 159; cuvinte de origine slavă în limba ~ă 158; derivarea în limba ~ă 158-157; dicționarul general al limbii ~e 159-161; etimologia și limba ~ă 154-159; filologie ~ă 11-16, 75-77; formarea cuvintelor în limba ~ă 121-126, 156; formarea limbii ~e 82, 95-96; istoria limbii ~e 80; istoria limbii ~e literare 93-94; îmbogățirea vocabularului limbii ~e 81; latinitatea limbii ~e 81; lexicul limbii ~e 121-136; relații lingvistice slavo-~e 84; stilurile limbii ~e 78-79; structura stilistică a limbii ~e contemporane 78-79; vocabularul limbii ~e 84-85
ROMÂNĂ; compararea ~ei cu albaneza și cu limbile indo-europene vechi 158, cu limbile romanice 157-158; nazalele preconsonantice în ~ și albaneză 84; originea noilor împrumuturi în ~ 81; terminologia medicală-biologică în ~ 81; varietățile ~ei 81
ROMÂNESC; infinitivul ~ 37; antroponimie ~ească 152, 161-162; concepția dicționarelor etimologice ~ești 80, 155-159; con-

tinutatea latină în antroponimia —ească 87; dialectologie —ească 92–95; etimologie —ească 80, 85, 161; geografie lingvistică —ească 81; gramatică —ească 35–47, 99–110; lexicografie —ească 59–70, 77–78, 80, 141–150, 159–161; onomastică —ească 151–153, 161–163; toponimie —ească 137–140, 151–152, 162

S

SCIMBARE; ~ile de sens ale cuvintelor 156

SEMANTIC; evoluția ~ă a cuvintelor 156; informație ~ă 99

SEMANTICĂ; imbinarea sintaxei și a ~icii în dicționare 81

SEMNIFICAȚIE; ~ cognitivă 8

SENS; aria de circulație a ~urilor 146–147; schimbările de ~ ale cuvintelor 156

SINONIMIC; corespondențe ~e 147

SINTACTIC; vehicularea informației ~e 99–110

SINTAXĂ; imbinarea ~ei și a semanticii în dicționare 81

SISTEM; ~ele onimice 170; ~ul cognitiv 8

SÎRBOCROATĂ; lexicografie ~ 83

SLAV; cuvinte de origine ~ă în limba română 158; elemente ~e în dialectele italiene 165; etimologie ~ă 83; onomastică ~ă și romanică 85; relații lingvistice ~o-române 84

SLOVEN; împrumuturi friulane și italiene în graiul ~ 83

SONOR; vorbirea ~ă 168

STIL; ~ individual 79; ~ intern 79; ~ul beletristic 79; ~ul biblic sau religios 79; ~ul dramatic 90; ~ul juridico-administrativ 79; ~urile limbii române 78–79; exprimarea timpului trecut în ~ul științific în limbile sud-est europene 82–83; funcția social-politică și ideologică a ~ului publicistic 79; interrelaționarea ~urilor limbii 79

STILISTIC; structura ~ă a limbii române contemporane 78–79

STILISTICĂ; ~ funcțională 78–79; gramatica și ~a în onomastică 88

STRAT; ~uri etimologice 157

STRUCTURĂ; ~a enunțului 50–51; ~a construcțiilor 44–45; ~a contragerilor 37; ~a dramatică 90; ~a stilistică a limbii române contemporane 78–79; ~ile limbajului 7

SUBDIALECT; Dicționarul ~ului bănățean 59–70, 141–150

SUBIECT; prepoziție și ~ 39; prepoziționalitatea și antiprepoziționalitatea funcției de ~ 42–43

SUBORDONARE; relația de ~ 100–101, 104–108

SUBORDONATOR; conective ~oare 106–108

SUBSTITUENT 39; ~i cazuali și acazuali 43

SUBSTITUIBILITATE 39

SUBSTITUIRE 39

SUPIN; ~ul latin 82; modul ~ în contra-geri și abrevieri 45

Ș

ȘTIINȚIFIC; exprimarea timpului trecut în stilul ~ în limbile sud-est europene 82–83

T

TEORIE; ~a arilor lingvistice 84; ~a cercetărilor onomastice 170–171

TERMINOLOGIE; ~ medicală-biologică în română 81

TEXT; ~ul publicistic 79; dramaticul ca mod de existență a ~ului 89; funcția informațională a ~ului 79; lingvistica ~ului 49–58; modele verbale ale ~ului 168

TIMP; corespondența ~urilor în limbile române 83–84; exprimarea ~ului trecut în stilul științific în limbile sud-est europene 82–83

TIP; ~uri de dialog 90

TOPIC; denotația ~ă 88

TOPONIM; relația entopic ~ 88

TOPONIMIC; anchete ~e 166–168

TOPONIMIE; ~ italiană 166–168; ~ românească 137–140, 151–152, 162; ~a planetei Marte 85; relația antroponimie ~ 88; relația ~-discipline conexe 88

TRACODACĂ; onomastică ~ 87

TRADUCERE; aspecte ale ~ii unui manuscris 11–16

TRECUT; exprimarea timpului ~ în stilul științific în limbile sud-est europene 82–83

TURCIC; cuvinte de origine ~ă în limba română 159

V

VARIANTĂ; ~e fonetice 147–148

VEGLIOTĂ; diftongarea în ~ 83

VERBAL; comunicare ~ă 168, 169; modele ~e ale textului 168

VOCABULAR; ~ul limbii române 84–85; îmbogățirea ~ului limbii române 81

VORBIRE; ~a ca act de comunicare 168–169; ~a sonoră 168; algoritmul prelucrării numerice a ~ii 168; decodarea automată a ~ii 169–170; mecanismele activității de ~ a omului 169

VORBIT; organizarea gramaticală și cea discursivă în franceza ~ă 49–58; reprezentativ și configurație discursivă în franceza ~ă 49–58

INDICE DE AUTORI*

A

Agârbiceanu, Ion 112, 121-125
 Alecsandri, V. 82, 102, 113, 116
 Alexandrescu, Gr. 114
 Andrean, Danil Panoneanu 11
 Anghel, Ioana 117, 121-125
 Anghelescu, Șerban 90
 Apostolescu, Carmen 90
 Arghenzi, T. 107
 Arvinte, V. 77
 Asan, Finuța 38, 46
 Atanasov, P. 84
 Avram, Andrei 84
 Avram, Mloara 35-37, 39, 42, 44, 46, 102, 106, 158

B

Babeu, Dolna 54
 Bahner, W. 84, 85
 Bahtin, M. 164
 Bartoli, M. 84
 Bassarabescu, I.A. 117
 Bădescu, Irina 89
 Băjenică, V. 162
 Bătiu, Vasile 88
 Bec, Pierre 173
 Beltech, E. 68
 Benedek, G. 95-96
 Benedek, Piroška 162
 Bercea, Petru Livius 59
 Bezla, F. 83
 Blanu, I. 25, 76
 Bidian, V. 17-24, 125-131
 Bidu-Vrâncanu, Angela 108
 Binder, Ștefan 67
 Birnbaum, Henrik 82
 Bistriceanu, Alexandru 66
 Birleanu, Ion-Horia 88, 162
 Birseanu, A. 113-115, 118, 157
 Blaga, L. 114, 117-119
 Blanche-Benveniste, Claire 49-51
 Blücher, G. 76
 Bochmann, Klaus 81
 Bodzel, Sigismund 88, 162
 Bodzel-Schiller, Erika 88, 162
 Bogdan, Ioan 71, 72, 151, 152
 Bogrea, V. 135
 Borellă, M. 3, 6, 91-92
 Borza, Al. 24-31, 33
 Brăescu, G. 117
 Breban, Vasile 154-159, 159-161
 Brezoianu, I. 25-27
 Bright, W. 4
 Budal-Deleanu, I. 113, 118, 119
 Byck, J. 113

C

Calotă, Ion 162
 Camilar, E. 119
 Candrea, Gh. 124
 Candrea, I.-A. 32, 74
 Cantemir, D. 116
 Caproșu, I. 151
 Carabulea, Elena 111
 Caracausi, Girolamo 166
 Caragiale, I. L. 62, 82, 112, 115,
 Caragiani, Ion 162
 Caragiu, Matilda 35, 37, 38, 46
 Cazacu, Boris [92-95]
 Călinescu, G. 117, 119
 Câmpeanu, Ileana 111, 116
 Câmpeanu, Eugen 78-79
 Căndeia, V. 11, 13
 Chele, Paulina 59, 69
 Chioreanu, Mihaela 59, 69
 Chiodaru, C. 151
 Clobanu, Șt. 14
 Ciocelie, Corina 90
 Cloran, Emil M. 82
 Cloranescu, Al. 32
 Cipariu, T. [75-76]
 Coman, P. 30, 147
 Comloșan, Dolna 89
 Comșulea, Elena 111-120
 Conachi, C. 115
 Conea, I. 152
 Constantinescu, N.A. 39, 71, 80, 138, 151, 152
 Constantinescu-Dobridor, Gh. 46
 Cop, Bojan 83
 Corbilla, François 55
 Coresl, diaconul 118
 Corominas, J. 81
 Coseriu, E. 6
 Costin, Lucian 68, 69
 Costin, M. 114, 115, 118
 Costinescu, Ion 25, 26
 Coșbuc, G. 114, 116, 117, 119
 Coteanu, I. 89, 108, [155-159]
 Crașoveanu, Dumitru 59
 Creangă, I. 112-114, 117, 118, 123
 Cristureanu, Al. 88, 162
 Cuparencu, I. 118

D

Dahmen, Wolfgang 81
 Damblemont, Gerhard 82
 Damé, Fr. 125
 Dardi, Andrea 165
 Dănilă, Simion 88, 162

* Cifrele tipărite cu caractere aldine indică autorii de articole publicate în revistă în anul 1988; cifrele puse între paranteze drepte indică autorii recenzați sau discutați în articole speciale; celelalte cifre trimit la autorii citați.

Deanović, Mirko 82
 Delamarina, V.V. 66
 Delavrancea, B. Șt. 113
 Demény, L. 76
 Densușanu, Ov. 139—140
 Deulofeu, J. 49, 50, 56
 Devoto, G. 138—140
 Diaconescu, Ion 38, 40, 41, 46
 Diaconescu-Prioteasa, Ioana 106
 Dobre, Maria 88
 Donat, I. 152
 Dosoftei 115
 Drașoveanu, D.D. 35—47, 100—102
 Draye, Henri 85
 Drăganu, N. 40, 46, 151, 153
 Drincu, Sergiu 59, 64
 Ducháček, Otto 85
 Duerot, Oswald 52, 164
 Dumitrescu, Suzana Carmen 106, 107
 Dunea, Petru 162
 Durlădanov, Ivan 83

E

Eco, Umberto 4
 Edelstein, Frieda 35, 36, 38, 41, 44, 46
 Edwards, A.D. 4
 Einstein, A. 4
 Ellade, Mircea 82
 Elwert, Theodor W. 81
 Eminescu, M. 90, 113, 114, 115—117, 119, 162
 Ernst, Gerhard 81

F

Făciuc, Elisabeta 162
 Făciuc, Ioan 72
 Fekete Nagy Antonius 71
 Felecan, Nicolae 162
 Ferrand, M. 85
 Fillimon, Doina 89
 Filipescu, Puiu 88, 162
 Filipović, Rudolf 82, 83
 Flru, Nicolae 149
 Fischer, Emil 80
 Florea, Ion 88
 Florea, Ligia Stela 49—58, 163—164
 Florea, Viorica 111
 Foncault, M. 163
 Francescato, Giuseppe 83
 Frățilă, Vasile 59
 Freiberg, Medeea 89
 Frutcu, T. 112, 124
 Frumosu, Ion 65
 Frumușani, Daniela 90

G

Gablinski, M. 32
 Gadet, Françoise 49
 Galaction, G. 122
 Gáldi Ladislau 71

Gaster, M. 76
 Gâdel, C. 112
 Genette, G. 164
 Genre, Arturo 166
 Georgiev, Vl. 95
 Gerersdorfer, Vera 83
 Gheorghiu, Doinica 59
 Gherman, Mihai 75—76, 76—77
 Gheție, Ion 63, 77
 Giuglea, G. 140
 Glurescu, C. 25, 28
 Giustiniani, Vito R. 82
 Goga, Nicolae 88, 162
 Goicu, Viorica 88, 162
 Goldberg, G. 49, 51
 Golopenția-Eretescu, Sanda 35, 43, 46, 102, 111
 Gombocz Zoltan 74
 Goran, Vasile 88, 162
 Gorovei, A. 118
 Grassi, Corrado 166
 Graur, Al. 3, 106, 157
 Grecu, Doina 77—78, 131—134
 Gregorian, M. 65
 Grigorescu, Mioara 100
 Grigoriu-Rigo, Gr. 31
 Gruiță, G. 109, 111, 112
 Guberina, Petar 82, 83
 Gulian, C.I. 8
 Guțu-Romalo, Valeria 37, 40, 41, 43, 46, 100, 102
 Gülle, E. 164

H

Haebler 83
 Hamp, Eric P. 83
 Hasden, B.P. 32, 76, 149
 Haustein, Ulrich 80
 Hăzy, Ștefan 38, 46
 Hegel, G.W.F. 111
 Heitmann, Klaus 80
 Hicea-Mocanu, Veronica 163
 Hjelmslev, L. 5
 Hodiș, Il. 99—110
 Hodoș, E. 150
 Hogaș, C. 117
 Hoijer, H. 6
 Holtus, Günter 81, 165
 Homorodean, Mircea 73, 137—140, 161—163, 165—166
 Hotnog, Titus 88
 Hristen, Th. 62
 Hubschmid, Johannes 80, 84, 85
 Hymes, Dell 4

I

Iana, A. 31
 Iancu, Victor 162
 Ilăev, Ștefan 71, 72
 Iliescu, Maria 80
 Ionescu, Christian 87

Ionescu, I. 26, 28, 117
 Ionlă, Vasile 65, 161
 Iordan, Iorgu 36, 37, 43, 44, 46, 71, 91, 113,
 121, 122, 124, 137-140, [151-152]
 Iorga, N. 112, 117
 Irimia, Dumitru [78-79]
 Ispirescu, P. 116, 118, 122
 Istrate, Gavril 75
 Istrate, Mariana 88, 162
 Istrati, Panait 82
 Ivănescu, Gh. 59, [91-92]

J

Jakó, S. 76
 Jalla, Daniele 166
 Janitssek, Eugen 88, 162
 Jarnik, Ioan Urban 113-115, 118, 157
 Jeanjean, Colette 49
 Jipescu, G.M. 26

K

Karpenko, Jurij A. 85
 Kaufmann, Odette 89
 Király Francisc 59, 148
 Kis Emese 99
 Klockhohn, C. 6
 Knežsa István 151, 153
 Kovačec, August 82
 Kramer, Johannes 81, 165
 Krenn, Herwig 82

L

Labiz, N. 118
 Larochebouvy, Danielle-André 50
 Larsson, Eva 55
 Leighton, D. 6
 Littinschl, D. 28
 Liuba, S. 31
 Lombard, A. 112
 Loşonji, Dumitru 17-24, 88, 125-131, 153,
 166-168
 Lotz, John 9
 Lukinleč, Emerich 71
 Lüder, Elsa 77, 78

M

Macedonski, Al. 122
 Macovel, Gabriela 88
 Magdu, Lia 84, 85
 Malingueneau, Dominique [163-164]
 Makkal Ladislaus 71
 Mandelbaum, David G. 7
 Mánczak, Witold 83
 Mangluca, S. 149
 Manzelli, Gianguldo 166
 Marcu, Traian 63
 Marcus, Solomon 103
 Mareş, Al. [76-77]

Marlan, Rodica 90, 162
 Marlan, S. F. 18
 Martinet, A. 100
 Mathiot, M. 8
 Mauro, Tullio de 5
 Mazilu, Teodor 90
 Măgureanu, Anca 90
 Mărilă, I. 59-76, 141-150
 Melich János 74
 Metzeltin, Michael 82
 Micu, Samuil 11
 Mihăescu, Haralambie 84, 138
 Mihăilă, G. 152
 Mihăilă, Rodica 90
 Mihaş, C. 106
 Milcescu, Nicolae 11
 Minulescu, Ion 112-114
 Miron, Paul [77-78], 80
 Mirşu, Mihaela 89
 Modola, Doina 89
 Moldovan, Victoria 88, 90, 134-136
 Moldovanu, Dragoş 87, 137, 139
 Moldoveanu, Gh. 88, 162
 Molière 89
 Morel, Mary-Annick 49, 54, 57
 Mujačič, Zarko 165
 Munteanu, Ştefan 64
 Muşlu, Ion 59

N

Nandriş, Octavian [173-174]
 Neamţu, G. G. 101, 112
 Nègre, Ernest 85
 Negruzzi, I. 115
 Nef, Mariana 89
 Nicolaescu, Mădălina 89
 Novacoviciu, Emilian 68, 69
 Nussbächer, G. 76
 Nujă, Ion 24-30, 88, 162

O

Odobescu, Al. 113
 Olsen, H. 36, 37, 41, 42, 40
 Onu, Liviu 94
 Oros, Marius I. 82-85, 88
 Ojetea, R. 115

P

Pagliaro, A. 5
 Paliga, Sorin 88
 Pamfil, Carmen-Gabriela [75-76]
 Pamfile, T. 26, 30
 Panaitescu, P. P. 140
 Pană Dindelegan, Gabriela 37, 46
 Pann, A. 119
 Panju, Z. 25, 31
 Papahagi, Tache 31, 32, 61, 140
 Papy 103
 Pas, I. 122

Păscu, G. 28
 Păscu, Ștefan 87, 161
 Pașca, Șt. 71—73
 Pavel, Eugen 88, 162
 Păltineanu, Viorel 3—10
 Păsculescu, N. 135
 Pătruș, Ioan 71—74, 84, 87, 137—140, 151—153, 159, 161
 Pellegrini, Giovan Battista 165
 Penn, Julia M. 3
 Petre, Mihail 162
 Petrescu, Camil 115
 Petrescu, Cezar 106, 119
 Petrovič, Emil 18, 66, 67, 93, 129, 140, 149, 152
 Pflister, Max 165
 Philippide, Al. 91, 132
 Pletreanu, Marica 88, 162
 Plaut 89, 157
 Podol'skaja, N. V. 170
 Ponthriant, H. 31
 Pop, Augustin 88, 162
 Pop, Liana 89
 Pop, Sever 23, 166, 130, 149
 Pop-Retegannl, Ion 117, 119
 Popa, V. I. 113, 116
 Popescu, Nae 139
 Popescu, Rodica 59, 116
 Popescu-Sireteanu, Ion 88, 162
 Poruic, T. 140
 Potapova, R. K. [168—170]
 Pottler, B. 6
 Preda, M. 118, 163
 Protase, Dumitru 87
 Purdela-Sitaru, Maria 59, 69, 140
 Pușcariu, S. 32, 76, 80, 121
 Putanec, Valentin 83

R

Racotă, Tuliu 162
 Radu, Maria 162
 Radu, Vasile 162
 Raevskij, N. 32
 Rădulescu-Codin, C. 30
 Rădușlu, Aurel 161
 Rebreanu, L. 88, 113, 115, 118
 Rezeanu, Adrian 162
 Rohlf, Alfred 11
 Rohr, Rupprecht 81
 Rosetti, Al. 84, 94, 113, 140
 Roșca, Nușu 88
 Roșianu, Ion 88, 162, 167
 Rucean, Miruna 90
 Rusu, Grigore 17—24, 125—131
 Rusu, Valeriu 84

S

Sadoveanu, M. 88, 90, 116, 119, 134, 135
 Sala, Marius [155—159]
 Șalinački, Elena 59
 Sandfeld, Kr. 36, 37, 41, 42, 46

Sapir, E. 3—10
 Sauvageot, Aurélien 51
 Savié, Momello D. 82
 Săteanu, C. 33, 100
 Sbiera, I. 116, 117
 Schaff, A. 4
 Schmitt, Christian 81
 Schvelger, P. 3
 Schweichard, Wolfgang 81
 Scorobete, Aurel 59
 Scriban, A. 32, 80, 124, 134, 135
 Seche, Luiza 111
 Seche, Mircea 66
 Simenschy, Th. 92
 Simion Dascălul 117
 Simionescu, I. 25, 28, 30
 Simionese, Vasile 162
 Šimunović, Petar 82
 Skok, Petar 82—85, 145
 Skubie, Mitja 83, 84
 Slavici, I. 113, 115, 116, 118
 Soreanu, Șerban 89
 Sorescu, Marin 88
 Staltmane, V. E. 170
 Stan, Camelia 90
 Stan, Ionel 59, 61
 Stan, I. T. 88, 163, 168—170
 Stanomir, Gh. 82
 Stolan, Al. 149, 150
 Stoica de Hăteș, Nicolae 65
 Sucu, C. 71, 73, 74, 140, 151, 153
 Sucu, Emil 88
 Suflețel-Moroianu, Rodica, 59, 88
 Sultanov, A. N. 170
 Superanskaja, A. V. 85, 170

Ș

Șandru, D. 65
 Șăineanu, L. 25, 134, 135
 Șchiau, Octavian 87
 Șerban, Felicia 11—16, 80—82, 88, 90, 111—120
 Șerban, Vasile 59, 69, 92
 Šimunschl, L. 151
 Șotropa, Calistrat 36, 46
 Ștefulescu, Alexandru 152
 Șuteu, Flora 121

T

Tabarcea, Cezar 90
 Tamas Lajos 20
 Teșha, T. 128
 Teuș, Sabina 159—161
 Teodorescu, G. D. 114, 117
 Thun, Harald 81
 Tikin, H. 36, 37, 46, [77—78], 80, 113
 Todoran, Romulus 30—33, 92—95
 Toma, Elena 81
 Toma, Ion 162
 Trofin, Aurel 88

Trușin, Donskoj, V. N. [168—170]
 Tudorica, Alexandru 90
 Turgot, Anne-Robert-Jacques 157

T

Țara, Vasile D. 59, 92
 Țichindeal, D. 66
 Țopan, Grigore 162

U

Udrescu, D. 63
 Ungureanu, V. M. 162
 Ursu, N. A. 11

V

Vasiliu, E. 85, 43, 46, 102
 Vasiliu, Gabriel 88, 162, 172—173
 Vasiliu, Laura 38, 46
 Vasileuță, Livia 59
 Venelin, I. I. 162
 Vicu, A. 143, 146
 Vinja, Volmir 82, 83
 Vințeler, Onufrie 88, 162, 170—171
 Vișan, Florentina 89

Vișovan, Ștefan 162
 Vlad, Sabiu 87—88, 162
 Vlahuță, Al. 118
 Volculescu, V. 119
 Vraclu, Arlton [95—96]
 Vulpe, Magdalena 62, 63, 162
 Vultur, Smaranda 90

W

Wald, H. 4, 7,
 Wald, Lucia 3
 Weigand, G. 152
 Werner, Reinhold 80
 Whorf, L. B. 3—10
 Winkelmann, Otto 81

Z

Zafiu, Rodica 90
 Zamboni, Alberto 165
 Zamfirescu, G. M. 117
 Zanne, I. A. 112, 113, 117
 Zdrenghea, Mircea 111
 Zlatonstova, L. V. [168—170]
 Zolli, Paolo 165

INDICE DE CUVINTE ȘI AFIKE

LBANEZĂ

*ambrel 84
kerni 83
mbrel 84

BULGARĂ

Dobrin 73
Dodon 72
Dodonov 72
franzelă 157
hambar 144
Kalónko 71
Kalónka 72
kanará 135
Morón 71
párog 138
Platón 71
šina 83

DALMATĂ

kijernja 83
kirnja 83
kraja 83
krnja 83

EBRAICĂ

*dā-tlo-m 83
*tla 83

FRANCEZĂ

Belloq 85
Bès 85
Bese 85
Bessay 85
Boulay 85
Boulage 85
cernier 83
cime 139
compréhensible 161
comprendre 161
ditéy 83
dittier 83
évader 161
ferment 161
palán 138
palánche 138
phylogénie 161
Terras 28
Terras 26
transparente 28

GALEZĂ

*beltea 85
*beto 85
*betteus 85

GERMANĂ

Bäcker 165
denn 81
dichten 83
Dichter 83
Hackstock 67
intabulieren 125
Kipfel 165
Koffer 157
niuntehund 83
Polizei 165
prozessieren 125
Schnitzel 165
Spritze 165
stollen 165
Taffet [apfel] 24
Trauer [apfel] 29
Türkischelafel [apfel] 27

GREACĂ

δομος 154
gena 161
-on 71
πάλος 157
phálanga 138, 139
phálanx 138
phyle 161
Πλάτων 71
Stglos 140

INDO-EUROPEANĂ

*denk- 83
*dntni 83
*tlo-m 83

ITALIANĂ

bardaco 166
brico 166
cerina 83
chifel 165
cima 139
cisma 155
colmo 138
deltare 83
divano 166
dogana 166
dragomano 166
giaba 166
haide 165
palánca 138
palánco 138
palange 138
palanka 139
paranc 139
paranco 138
péc 165
polizzai 165

raza 165
riso 166
snitzel 165
spritz 165
stol 165
taiola 168
tolomaccio 166
vella 139
Vlacci 165

LATINĂ

accipitare 145
adaequa 145
adjunare 145
aréolus 32, 33
aureus 33
*auriolus 32
aurum 33
avas 140
betulla 85
*betullus 85
bubalus 18
casa 154
ceparius 157
calmine 139
daculum 83
domus 154
evadere 161
fermentare 157
fermentum 151
ferpere 161
imperator 84
languorem 139
*palánca 138, 140
*palánca 138, 140
palatium 84
palatum 84
phalángae 138
*pilla 140
pratum 158
riova 140
rula 158
stylus 140
trahax 157
vadere 161
vipera 158
v'ita 139

MAGHIARĂ

akó 145
Debreczen 74
Dobriczin 74
dorong 139
fogó 20
fogoly 20
hambár 144
hódony 72
Hort 153
Horthlaka 153

Jáko-teleke 153
ken 13
lak 153
Mozson 72
talp 158
tángyer 24
tányér [alma] 24
terde (~ kalása) 127
tokay 28

POLONEZĂ

kufer 157
Michón 72

PORTUGHEZĂ

alavánca 138
alevar 138
palanca 138

ROMÂNĂ

A

abá 145, 147
abacă 160
abáte 67, 148, 160
abatiză 160
abație 160
abazie 160
ábár 66
abărăbăr 148
abărăbări 148
abductor 160
abidui 148
abilită 160
abiogeneză 160
abitur 160
abjecție 160
abjură 160
ablație 160
ablațiune 160
ablaut 160
ablefarie 160
ablegát 67
abligát 146
abó 66
abolitionism 160
aborat 149
abíguí 63, 148
abíguil 148
abáhu 148
aburát 149
aburit 148
ac 67
 ~ *cu boaldă* 149
 ~ *de-ncheutorat* 67
 ~ *de rug* 17
 ~ *de spine* 17
ácar 66, 149
acarcare 62, 66, 149

acás 67
acásă 67
acáf 17, 62, 147
acáfán 17
acáfín 17
acásiău 17
acálare 67
acátlărea 67
acátlărea 67
acáf 17
acáfá 67, 145, 148
acáfár 17
acáfán 17
acáfél 17
acáfín 17
acáu 63, 145, 147
áce 67, 148
ácea 146
acelui 62, 149
acerá 146, 149
achéj 17
aci 67
aciucá 143
aciügá 143
acnūma 67
acoli 63
acoperi 67
acoperitoáre 66
acotropi 63, 148
acotropiș 148
acou 145
acov 62, 145, 147
acovel 147
acri 66
áeru 67
acșloc 67
acti 67
acūma 67
acúpár 67
acuperi 67
adáuge 68, 143
adăorát 149
adăorit 149
adăp 68
adăpá 68
adăpătoáre 65
adáu 62
adăudrá 148
adăugá 143
adăvási 65
adécá 145
adése 66
adeseóri 65, 68
adésul 66, 68
adel 62
adevăr 68, 149
adevărát 68, 149
adevărátúră 65
adéver 149
adeverit 65
adică 81, 145

adietu 146
adinc 68
adincá 148
adincáni 148
administrationsrat 65
adnadii 65
adoptirul 65
adrésă 68, 144
adúce 68
adunáre 68
advocat, 143, 144
aer 65
aeroplan 63, 68
așară 65, 149
așerim 66
afinát 65
aflá 68, 156
aflusiá 148
afusui 148
afumát 65, 148
afünd 68
afundá 65
agágie 143
agáf 17
agáfí 17
agáfá 67, 145
agent 145
áger 68
agest 63
agheásă 149
aghiásmă 149
aghirui 65
agirci 149
aglică 68
aglomerăție 63, 144
agonisi 68
ágriș 68
agriști (tusă de ~) 68
aieroplán 68
aimprenui 149
ainpren 149
áinprensupá 149
ainstóc 67
ainte 65
aiór 30—33
aioplan 63
aiurá 145
aiure(a) 145
aiuri 145
aiúřilea 68
aižānbān 147
aižimbān 147
aižimbān 68
ajdiór 150
ajdiúór 150
ajgior 143, 149, 150
ajomi 146
ajumí 146
ajumil 146
ajund 68, 145
ajünge 68
ajuní 145

-al 81
 alaltăseară 68
 alaf 62
 alaf 62
 alău 63, 68
 alb 68, 125, 150
 albăstru 63, 150
 albăstriu 33
 albedă 68
 albie 125
 albolcalmin 63
 albolină 125
 aleor 30—33
 aléur 30—33
 algocalmin 63
 alinor 30—33
 aliom 30—33
 alion 30—33
 aliór 30—33
 alíur 30—33
 aljár 18
 ambar 144, 145
 amindoi 81
 -an 81
 andresă 144
 andresie 144
 ansamblu 161
 antablament 160
 antresă 68, 144
 apăra 156
 apărătuş 84
 apoi 81
 -ar 20, 81
 arăblian 63
 arămiu 33
 arăplian 63
 arăla 157
 arăfi 17
 arcăf 17
 arcăf 17
 ardău 17
 ~ de pădure 17
 Ardeal 30, 88
 ardéu 18
 *areor 33
 arefi 17
 aréu 30—33
 argăl 17
 argăf 17
 argăf 17
 argintiu 33
 arhitravă 160
 ariór 30—33
 ariu 30—33
 artie 144, 145
 arfar 17, 18
 Arva 162
 aşer 146
 áseră 149
 ásiügă 143
 ásucă 143
 -aş- 72, 73, 81
 áşchie 21

~a genunchiului 125
 aschiugă 143
 cuş 140
 Auş (Dosu ~ului) 140
 Ausel 140
 avocă! 143
 anut 123

Ă

ăiurlea 68
 -ălie 130
 -ău 20

B

Baba (~ Mija) 139
 Baldin 73
 Baloşin 73
 baltă 80
 banişă 8
 bardac 166
 barză 161
 bădădăi 125
 Bădingă 137
 băgrin 147
 băiat 156
 băorél 18
 bărábár 148
 bărábár 148
 bărábári 148
 Bárbat (Riu ~) 140
 băurél 18
 băurél 18
 belciugăr 18
 -bil 36, 157
 biabăi 125
 biadicăi 125
 biidii 125
 bijbăi 126
 Birlad 87
 blană 156
 blădişă 21, 22
 blănişă 21
 boaldă (ac cu ~) 149
 boáncă 125
 boár 18
 bobol 124
 bobolire 124
 bodbál 125
 Bodringă 137
 bóhor 18
 bohorél 18
 boibái 125
 boierél 18
 bojbái 126
 bolci (~ul mlinii 125,
 ~ul palmei 125)
 bolcin (~ul obrázului
 125, ~ul uréchi 125)
 boáncă 125
 bonc 125
 bont 125
 boor 18
 boorăş 18

boorél 18
 bor 18
 borár 18
 borzoia 124
 Bot 71
 Bole 71
 Bolea 71
 Botoi(u) 71
 Bolton 71
 Botoneşti 71
 Botor 71
 bouárél 18
 bour 18
 bourél 18
 bouşór 18
 bouş 18
 brănişler 18
 buár 18
 búcă (~a picióruului) 126
 bucura 121
 Bucura 137
 Bucureşti 88
 buh 149
 buhurél 18
 bujbui 126
 bun 123
 buor 18
 butigái 120
 buurél 18

C

Cal- 71
 cálfăd 126
 cálfăt 126
 cálfed 126
 Calona 71
 Calota 71
 Caloteşti 71
 Calu 71
 canară 134—136
 capác (~ul de la genunchi
 126, ~ul genunchiului 126,
 ~ul la genunchi 126, ~ul
 picióruului 126)
 capitel 160
 cari 17
 carpán 17
 carpín 17
 cáfan 17
 cáfalie (~a genunchiului) 130
 cápută 126
 cărămiziu 33
 cărleă 126
 cárigă (~a genunchiului) 126
 căşună 126
 -ce 127
 Cearingu 137
 Ceadlaca 153
 cell 19
 cellă 19
 celui 149
 cenuşiu 33

- cepar 157
 cheşelie 130
 chei 161
 chelbecioi 19
 cheri 17
 cheu 161
 chici 126
 chiflă 165
 chin 13
 chişlă (nucile de la ~ 128, ~ a piciorului 126)
 cioară 80
 cioărec 147
 ciodăric 147
 Ciofringa 137
 Ciofringu 137
 cioinaacul 26
 ciomos 126
 ciomosă 126
 cione 125
 ciont 126
 ciontoroagă 126
 ciontoróg 126
 Ciopr- 72
 Ciopruga 72
 ciopron 72
 Ciopronea 72
 ciung 80
 ciungăr 126
 ciungără 126
 ciunt 80
 ciuntă 23
 cîine (laptele ~lui) 31
 cînesc (lapte ~) 31
 cîrav 127
 cîravă 127
 Cîrja 137
 Cîrjiia 137
 cîrstaş 158
 cîrşie 137
 cîşifă (~ a piciorului) 126
 cleambă 19
 cleănceă 19
 cleangă 19
 elici 126
 cloambă 19
 cluci 126
 Cluj 88
 coabe 127
 cobe 127
 cobec 19
 cobelcioi 19
 cobt 127
 cobioasă 127
 cobioş 127
 cobirlău 19
 cobos 127
 cocină 158
 cocobêlc 19
 cocolbêu 19
 codomêlci 19
 Col- 72
 Colă 72
 colăc (~ul genunchiului) 127 de 81
 colăcêl 127
 colbêce 19
 colbecioi 19
 Cole 72
 Colea 72
 Colon 72
 Colonaş 72
 Coloneasa 72
 Coloneşti 72
 Colonoasa 72
 colun 72
 Colun 72
 Colunoi 72
 comêlc 19
 comprehensibil 161
 conformism 160
 copeie 122
 copil 157
 coptă 19
 copturi 127
 corlón 19
 Costing 137
 Coşca 72
 coşcană 72
 Coşcon- 72
 Coşconeia 72
 Coşconel 72
 col 8, 9
 collón 19
 colomêlci 19
 colrón 19
 ~ de hîlpe 19
 creăncă 19
 creştă 122
 creştină 122
 croambă 19
 cuc (laptele ~ului) 31
 cucurbău 19
 cucurbêu 19
 cufăr 157
 culăcêl (~ul la genunchi) 127
 culbéc 19
 culbêce 19
 culbecioie 19
 culbecioi 19
 culme 138
 cumpăt 157
 cûpă 127
 ~ a genunchiului 127
 ~ a piciorului 127
 curcubău 20
 curcubél 20
 curcubêu 20
 cutropi 63
 D
 Dabra 73
 datină 124, 146
 dator 123
 datora 123
 Dărtngă 137
 Deal (~ de Groapă) 140
 deaunu 81
 degeaba 166
 des 124, 157
 dêver 149
 dialectic 160
 diavol 162
 dimie 147
 dînte 20
 ~ de rug 20
 ~ de spin 20
 Dipşa 152
 ditamai 160
 divan 166
 divăr 149
 door 81
 Dobr- 73
 Dobra 73
 Dobre 72
 Dobreia 72
 Dobreşti 73
 Dobric 73
 ~u Lăpuşului 73
 Dobricel 73
 Dobrin 73
 Dobriş- 73
 dobrişani 74
 Dobrişel 73
 dobrişeni 74
 Dobrişeni 73, 74
 Dobrişin 73, 74
 Dobrişinaş 73
 Dobrişin 73, 74
 Dobrişindăş 73
 Dobrok 73
 Dobron 72
 Dobroneanu 72
 Dobru 72
 Dobrucha 73
 Dobrul 73
 Dobrun 72
 Dobruşa 73
 Dobruşa 73
 Dod- 72
 Doda 72
 Dode(a) 72
 Dodon 72
 Dodu 72
 domnesc (mere ~şti de Ardeal) 30
 dorangă 139
 doringă 139
 dorungă 139
 dospi 157
 Dosu (~ Auşului) 140
 drac 123
 dragoman 166
 dreni 127
 dreven 127
 drôbură 20
 dud 20

dără 127
 ~a genunchiului 127
 ~la genunchi 127
 ~a piciorului 127
 durice 127
 durică 127
 ~a genunchiului 127
 duşman 124
 duşmăni 124

E

-gan- 72, 82
 -canu 152
 -gas- 72
 -ească 27
 ei 81
 *emberatu 84
 Eminescu 162
 endo- 161
 -esc 24, 81, 153
 -est 82
 -estru 82
 -et 20
 enadă 161
 extra- 161
 -ez 82, 157

F

fag 20
 fagar 20
 fagăret 20
 fagărie 20
 fagăriş 20
 fagăt 20
 fagătis 20
 faget 20
 fagime 20
 fagişte 20
 fedeu 127
 ~de pe genunchi 127
 ~din genunchi 127
 ~genunchiului 127
 ~piciorului 127
 fâjnică 20
 fereastă 33
 fereastră 33
 fericire 160
 ferment 161
 feşe ~le obrazului 13
 fidu 127
 filo- 161
 filogenie 161
 floare 20
 florâr 20
 foăchi 20
 franzelă 157
 franzolă 157
 frasîn 17
 frasîn 17
 frâminla 157
 frică 123

Frunte (~a Slimei) 139
 fugău 20
 fugi 20
 făglă 20
 făglău 20
 fulgău 20
 funie 21

G

gard 156
 găină 21
 ~de pădure 21
 ~sălbatică 21
 găinuşă 21
 găinuşcă 21
 găsi 85
 geaba 166
 gemănare 21
 geminare 21
 genuin 160
 genunchi (capăcul de la ~
 126, capăcul la ~ 126,
 culăcelul la ~ 126, fedeu
 de pe ~ 127, fedeu din ~
 127, năca de la ~ 128, oulă-
 ful de la ~ 127- ouşorul
 de la ~ 129, roata de la ~
 129, tălgerul de la ~ 130,
 telerul de la ~ 130, telerul
 la ~ 130, turtăua la ~
 131, aşchia ~ului 125,
 capăcul ~ului 126, căfălia
 ~ului 130, cărişă ~ului
 126, colăcul ~ului 127,
 căpa ~ului 127, dăra
 ~ului 127, durişă ~ului
 127, fedeu ~ului 127, nodul
 ~ului 128, năca ~ului 128,
 ouşorul ~ului 129, prisnă-
 lul ~ului 129, roata ~ului
 129, rotăşă ~ului 130, tal-
 gărul ~ului 130, tăierul
 ~ului 130, telerul ~ului
 130, tielul ~ului 130)

ghică 8
 ghindă 21
 ghindie 21
 ghinghie 21
 ghioldi 122
 gingie 131
 gingină 131
 gindăcel 21
 gindire 8
 glrbov 124
 glrbovene 127
 glrbovi 124
 girici 149
 gîrgoveană 127
 gîrgovină 127
 gleancă 19
 glod 123

gobirlău 19
 golău 127
 grămădi 125
 Greci (Vale de ~) 140
 griji 124
 griză 160
 groapă 161
 Groapă (Deal de ~) 140
 Gruhi (~ Slimii) 139
 gură (prost la ~ 131-132,
 scaunul ~ii 130)
 guşă 80

H

haiduc 156
 haitău 21
 ~de pădure 21
 halău 63, 68
 Halinga 137
 hambăr 144
 hardău (~de pădure) 18
 hargăi 17
 hăităş 21
 hăitău (~de pădure) 21
 hălău 63
 hăştoc 67
 hăştă 21
 helio- 161
 hirtie 144, 145
 Hod- 72
 Hode 72
 Hodea 72
 Hodoiu 72
 Hodon 72
 Hodoni 72
 holba 122
 Horaiş 88
 Horl- 153
 Horlacea 153
 Horlaci 153
 Horlatse 153
 Horlăceanu 152
 Horlescu 153
 Horleştii 153
 Horleste 153
 Horthlaka 153
 Hoz- 73
 Hozac 73
 Hozoi 73

I

Ialomia 87
 -ian 81
 iasmă 149
 iată 81
 ibric 166
 -ic 81
 -ier 82
 ieroplân 68
 -ime 20
 -in- 73, 81

-ing 137
inter- 161
intra- 161
Iscroni 72
itate 157
-iu 33
-iv 36, 81

I

îmbi 81
îmbirzoiez 124
imblădă 21
îmblădiță 21, 22
îmboboti 124
îmbobotire 124
îmborzoia 124
îmborzoial 124
îmbucura 121
îmbuna 123
îmbuni 123
îmlăniță 21
împărat 84
împărătuș 156
împărățel 84
împăredă 121
împătura 122
împături 122
împeșă 23
împintena 122
împopulă 125
împrocesuă 125
îmolădiță 22
-in- 121-125
înavuși 123
îndăbuși 122
îndăduși 122
încă 81
înceietură (nódurile de la ~ 128)
~a de la lăpuc 128
~a de la lăpugul picióru-
lui 128
~a lăpúcului 128
~a lăpúgului 128
încopcia 122
încresta 122
încreștina 122
îndatină 124
îndatinat 124
îndalora 123
îndădușă 122
îndătinat 124
îndesa 124
îndesui 124
îndesuit 124
îndrăci 123
îndreveni 127, 128
îndura 156
înduşmăni 124
înfrica 123
înfriçoșă 123

-ing 137
înghesui 124
înghioldi 122
îngirbovi 124
îngloda 123
înglodat 123
îngrădea 21
îngrămădi 124
înholba 122
înjunghia 125
innoda 123
înroși 124, 125
însănătoșă 123
însănătoși 123
însela 124
însetoșă 123
însetoșat 124
înstăpini 124
întabula 125
înfoli 123
irtie 145

J

jdăre 149
jder 150
jdior 150
jđor 149, 150
jigodedlă 128
jigodie 128
jilar 160
jitie 160
jos 157
junghia 125
jupin 159

L

labă (nodurile de la ~) 128
lăor 33
laple (~ cinesc 31)
~le ciinelui 31
~le cucului 31
~le lupului 31
lăur 33
*langoare 139
lăptueă 31
128, lăpuc (înceietúra de la ~ 128, înceietúra ~ului 128)
lăpug (~ul picióruului 128; înceietúra de la ~ul pició-
rului 128; înceietúra ~ului 128)
Lăpuș (Dobricu ~ului) 73
lăstar 23
lepădă 157
liliachiu 33
-lin82
lingoare 139
lovi 156
lup (laptele ~ului) 31

M

magliță 22
Maja 72
Maje 72
Majon 72
mare 85, 161
Mare (Mija ~) 139
marfă 156
mas 161
mădiță 22
măgură 159
măldăiță 21
măldiță 21
mămăligă 139
mărar 33
Măringuș 137
măsei 161
măsliniu 33
mătură 159
merge 156
Merling 137
meta- 161
Mih 72
Miha 72
Mihă 72
Mihon 72
Mihoș 72
Mihu 72
mija (de-a ~) 146
miji 146
milă 8
minune 161
misticism 160
mişcare 160
mișto 160
mii 161
mină (bolciul ~ii) 125
Mindra 137, 139
mindră 137
mineă 161
mircav 128
mircāv 128
mircāvă 128
mlădiță 21, 22
mlădoacă 22
mlăfiță 22
mlăghiță 22
mlăhiță 22
mlăstăr 22
mlăviță 22
moare 140
moderniză 160
modic 160
modoran 160
modru 160
Moldiș 88
molid 161
moment 161
mondoviziune 160
morar 33
moraréu 33

Mori (Riu de ~) 140

moringlăv 128

moringlăvă 128

Moron 71

Moronescu 71

morun 71

Morun 71

muclui 128

murculi 128

muruci 128

murugli 128

muruli 128

N

nasol 160

nasture 161

nădîfă 22

Nemeş (Slîma ~ilor) 139

nenea 146

Nicolae 72

nod 123, 128

~ul *genunchiului* 128

~urile *de la încheietură* 128

~urile *de la lăbă* 128

~urile *(de) la piciór* 128

~urile *picióruului* 128

nodic 128

~ele *picióruului* 128

núcă 128

~a *de la genunchi* 128

~a *genunchiului* 128

~a *picióruului* 128

~ile *de la chişlă* 128

~ile *picióruului* 128

nucime 20

nucşodără 128

O

-oasă 27

obicei 146

ocă 147

ocoli 63

odărză 22

odrájlă 22

odráslă 22

odredăş 22

odrisclă 22

oduór 72

-ol- 71—73, 142, 152

ojăji 22

ojelită 22

ojuj 22

-ol 82

olbă 147

oligni 128

olini 128

-on- 71—73, 142

-ónea 71

-or- 33, 71, 81

orez 166

Orla 153

Orie(a) 153

-os 82, 130

oşlóc 67

-ot- 71

ouléf (—ul la genunchi) 128

ouşór 129

~ul *de la genunchi* 129

~ul *genunchiului* 129

~ul *picióruului* 129

ouf 129

Oz- 73

Ozoiu 73

Ozón 73

P

palmă 9 (*bolcinul ~ei*) 125

Par- 137

para- 161

Páreng 137

Páring 137

Paring 137—140

paringă 137, 140

Paringu 137—140

**Párong* 138

paş 129

pădure 139

pălătuş 84

pămîntiu 33

pănătuş 84

pănură 147

păral 84

părăntuş 84

părătuş 84

păreă 121, 122

părinc 138

părincă 137, 138

Páringu 138

păring 137, 138

paringă 138

Páring (ă) 138

păş 129

pătronică 22

pătrunice 22

pătură 122

pec 165

péleş 22

peleş 23

peretuş 84

peşi 156

piciór 8

roăta de la ~ 129

búca ~ului 126

capăcul ~ului 126

chişlă ~ului 126

clăşă ~ului 126

cúpa ~ului 127

dúra ~ului 127

fedéul ~ului 127

încheietura de la lăpugul

~ului 128

lăpugul ~ului 128

nodicele ~ului 128

nódurile ~ului 128

núca ~ului 128

núcile ~ului 128

ouşóruul ~ului 129

roăta ~ului 129

tálgerul ~ului 130

télerul ~ului 130

pinten 122

pindre 33

piuă 140

Piuele 140

Piva 140

Platón 71

pliti 129

plop 20

pogon 8

polifai 165

ponór 23

Poplaca 153

populă 125

Pottingă 137

potirnică 22

potirnice 22

potrănică 22

potrinice 22

potrinică 22

potrinice 22

prat 158

Pred- 73

Predeşti 73

Predoana 73

Predonescu 73

Predoni 72, 73

Predună 73

prici 129

printre 33

pripi 129

prisenl 129

~ul *genunchiului* 129

pristân (—ul genunchiului)

129

pristen 129

priti 129

proces 125

propiu 33

propriu 33

proră 161

prost 131—134

~ *la gură* 131—132

prostăluu 132—133

prostolan 133

prostovan 133

pugn 129

pum 129

pupă 161

puroi 127

R

radio- 161

rămlnă 23

ramură 23

Rădu 88
răciundă 23
răciundă 23
răstăr 23
răteză 23
rătunde 23
război 156
regulament 160
relație 160
rinuți 23
riu 140
Riu (~ *Bărbat* 140, ~ *de Mori* 140)
Rtușor 140
roadă 13
roată 129
 ~a de la *genunchi* 129
 ~a de la *picioar* 129
 ~a *genunchiului* 129
 ~a *picioarului* 129
rog (mă ~ 81
roși 124
rotiță (~a *genunchiului*) 130
rugime 20
ruginiu 33
rută 158

S

Sadu 151
salctm 17
săcure 139
săndtos 123
Săsar 162
secure 139
semi- 161
setos 123
scafă 130
scăun (~ul *gării*) 130
scăfălie 130
scăfirlie 130
schefelte 130
scăfălie 130
scleme 139
scofirlie 130
(s)feșnic 20
simbră 161
sleme 139
Slima (~ *Nemeșilor* 139,
Dealul ~ei 139, *Fruntea*
 ~ei 139, *Gruți* ~ii 139)
slimă 139
Sliveiu 139
smediță 22
smintină 159
snădiță 22
spoială 130
spoielós 130
sprinceană 157
stăpin 124, 159
stăpini 124
steblișoară 13
stejar 20

stejăret 20
stejărime 20
sterp 80
sticlă 166
stîlpăre 23
stîină 159
strat 161
struji 130
stur 139, 140
sturi 140
Sturu 139
subiect 161
sufila 158
sul 23
sulunăr 23
sunătoare 29
sută 159

Ș

-ș- 152
șchiopăcă 130
șchiopăgă 130
șchiopălt 130
șchiopălui 130
șchiopăta 130
șchiopăti 130
șchiopăzi 130
șchiopită 130
șchiopotă 130
șnișel 165
Șobrea 73
Șobron 73
Șobronea 73
Șobroneni 73
șontorog 126
șopron 72
șpriș 165
șpur 20, 23
știolnă 165
șubbă 147
șui 160

T

Tafet 24
 ~e albe 24
taier (~ul *genunchiului*) 131
tălger (~ul de la *genunchi*
 130, ~ul *genunchiului* 130,
 ~ul *picioarului* 130)
talpă 80, 158
Tamași 24
tamioasă 25
tamioasă 25
 ~ galbenă 26
 ~ verde 26
tangou 161
tare (mere ~i 24, *poamă* ~
 24, *struguri* ~i 24)
tămăie 24
tămăioară 24
tămăioasă 25

tămăios 26
tămăiță 26
Tămășeni 24
Tămășesc (mere ~ești) 24
tămăși 24
tămbălău 160
Tămăiță 24
Tămăiesc 24
tămăiești (mere ~) 24
Tămăioară 24
tămăioasă 24
 ~ albă 25
 ~ de *Bohotin* 25
 ~ galbenă 25
 ~ galbină 25
 ~ neagră 25
 ~ românească 25
 ~ roșie 25
tămăior 24
tămăios 26; *măr* ~ 24, 25
Tămăiță 26
tămăiasă 25
tămăioară 24
 ~ roșie 24
tămăioasă 25
tămăioasă 25
tăpălagă 26
tăpălănești (mere ~) 26
tărceat 26
tărcești (mere ~) 26
tășulă 26
tăsulești (pere ~) 26
-tec 82
Tec- 152
Teca 152
Tecă 152
Tecoitu 152
Tecșa 152
Tecu 152
Tecuci 151—152
tei 26
Tei 26
teioasă 26
Teiós 26
Teiș 26
téler 130
 ~ul de la *genunchi* 130
 ~ul *genunchiului* 130
 ~ul la *genunchi* 130
 ~ul *picioarului* 130
temioasă 25
Teras 26
tereză 26
ticvoasă 26
 ~ albă 27
 ~ galbuie 27
lidoe 26
tiér (~ul *genunchiului*) 131
Tigvă 26
tigvoasă 26
Tigvolescă 26
Tigvos 26
timioasă 25

timpurii (cireșe d-ele ~ 27,
cireșe ~ de mai 27, mere
~ 27, prune ~ de Mediaș
27)

tiraz 26

Tirchișetafle (mere ~) 27

tirezăd 26

tiroica 27

Tirólea (mere ~) 27

tiuvogă 27

tiuvogodă 27

tiudă 26, 27

tiudească 27

tiugă 26, 27

tiugăscă 27

tiic 166

tiimaci 166

tiipină 23

tiimăioasă 25

tiirezăd 26

tiig 166

Tirg (mere de ~) 27

Tirnosliv 27

tirozlive (mere ~) 27

tiirii (mere d-alea ~ 27,
prune ~ 27)

tiiriu (nuc ~) 27

tiomnă (mere de ~ 27, pere
de ~ 28, perje de ~ 28,
prune de ~ 28, pruni
de ~ 28)

Tókai 28

poamă de ~ 28

tolane (pere ~e) 28

Toltuș 28

toltuși (prunc de ~ 28;
pruni de ~ 28)

tomdie 24

tomăiești (mere ~) 24

tomnatic 28

măr ~ 28

păr ~ 28

prun ~ 28

Tongoloage 28; pere ~ 28

-tor 29, 36

tramin 28

~ alb 28

~ roșu 28

Traminer 28

trandafirii (mere ~) 29

trandafiriu 28, 33

transperante (mere ~ 28)

trăgaci 157

trăguinoare (pere ~ 29)

trăguinoase (pere ~ 28)

trăgulă 28, 29

trăgule (pere ~) 29

trăitoare (pere ~) 29

trăsnăfele (mere ~) 29

trăsni 29

trăsnit 29

trăsnitoare (cireșe ~ 29, poa-
mă ~ 29)

trăsnitori (struguri ~ 29)

trofină (poamă ~) 29

troplină 23

troșuitoare (cireșe ~) 29

trotușe (mere ~) 29

trunchiate (nuci ~) 29

trupină 23

truvor (mere ~) 29

tufă (~ de agriști) 68

tufoase (mere ~) 29

tugească 29

~ albă 29

~ neagră 29

~ rotundă 29

poamă ~ 29

poamă ~ albă 29

tuinești (mere ~) 30

tuioase (mere ~) 30

tuleiu 30

tuleu (~ gras 30, ~ rotund
30, pară de ~ 30)

tulpină 23

tun 158

turcească 30

poamă ~ 30

turcești 30

mere ~ 30

pere ~ 30

prune ~ 30

struguri ~ 30

vișine ~ 30

turdac 23

turpină 23

turteă 131

turteăua (~ la genunchi) 131

turtișe (mere ~) 30

turtile 30

mere ~ 30

pere ~ 30

turtureă 131

turturică 131

T

Țăringă 137

șinc 160

șol 123

U

-uă- 152

uiagă 166

ultra- 161

umbăldăre 23

~ sălbatică 23

umflă 156

ună 145

unghe 21

unghe 21, 131

unghină 131

unu 111-120

-ură 157

urêche (bolețnml ~ii) 125

urtie 145

-uș- 145

-uș- 73

V

Vale (~ de Greci) 140

valorifică 160

vamă 166

veză 180

vică 8

videocasetofon 160

vedetelefon 160

viezundrie 23

vineșiu 33

vioriu 33

viperă 158

viziune 8

vlădlă 22

vlănișă 22

vlăstar 22

vorbi; vorbește-n aiurlea 68,
~ -n-ăiurlea 68

Z

Zama 73

Zamă 73

Zamona 73

Zamora 73

zăpadă 159

zgirci 149

zimbru 80

zimte 24

zlnă 137

zleme 139

zmădlă 22

zmedlă 22

zmelc 24

znădlă 22

DIALECTUL AROMÂN

ciumă 139

păraș 84

șlur 139

DIALECTUL MEGLENO- ROMÂN

păraș 84

RUSĂ

aghent 144

devjanosto 83

franzolă 157

Текыч 152

Tirolka 27

SÂRBOCROATĂ

aba 145
ákov 145
ambar 144
artija 144, 145
datati 83
děsni 83
Dobrin 73
háčov 145
kršje 137
kufer 157
**šinuti* 83
zdatati 83

SLAVĂ

chartija 144
gazili 85
mižati 139
**šijati* 83
**šinoti* 83
sléja 139
**slivijij* 139
TERAZILUM 152

SPANIOLĂ

palánca 138

TURCĂ

(h)ambar 144
kanara 135, 136
uê 152

UCRAINEANĂ

gorlač 152
horlač 152
kufer 157
tekty 152

CLED·CLED·CLED
AZUR
CLED·CLED·CLED
AZUR·AZUR

**INTREPRINDEREA
DE
TRICOTAJE**

„SOMEȘUL”

CLUJ-NAPOCA

FEMINITATE
CULOARE
SIMPLITATE

ROMÂNIA

FLACĂRA CONFECTII

Cluj~Napoca

Reprezentativă în primul rând pentru activitatea lingviștilor clujeni, revista „Cercetări de lingvistică” apare prin grija Institutului de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj-Napoca. Profilul revistei este larg deschis tuturor domeniilor lingvisticii, dar în special problemelor de lingvistică românească: istoria lingvisticii românești, istoria limbii române, dialectologie, onomastică, gramatică, fonetică-fonologie, lexicologie-lexicografie, filologie, lingvistică generală etc. Acestea sînt, de altfel, și rubricile obișnuite ale sumarelor revistei. De asemenea, „Cercetări de lingvistică” are o secțiune cuprinzătoare dedicată recenziilor și prezentărilor de cărți, în care sînt semnalate și discutate numeroase apariții de lingvistică românească și străină. Sumarul numerelor este completat de cronici ale principalelor manifestări interne și internaționale din domeniul lingvistic, precum și de un indice anual (de materii, de autori și de cuvinte). Revista publică studii și cercetări în limbile română, franceză, italiană, engleză, germană etc.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceluiași date în text, tabel și grafice. Explicația figurilor în text se va face în ordinea numerelor. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații etc. se vor trimite pe adresa Consiliului de conducere al revistei: 3400 Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, nr. 21.

LUCRĂRI RECENT APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

- Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom. VIII, partea a 4-a, **Litera P (pogribenie — presimțire)**, 1980, p. 949—1342, 50 lei; tom. XI, partea a 2-a, **litera T (t — tocăliță)**, 1982, 376 p., 75 lei; tom. XI, partea a 3-a, **litera T (tocăna — twist)**, 1983, p. 377—764, 77 lei; tom. VIII, partea a 5-a, **litera P (presin — puzzolană)**, 1984, p. 1343—1866, 105 lei; tom. X, partea 1, **litera S (s — scabuc)**, 1986, 400 p., 79 lei; tom. X, partea a 2-a, **litera S (scadă — semînțarie)**, 1987, p. 389—692, 64 lei.
- * * **Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Artă**, seria IV, tom. III (1981), 1983, 238 p., 19,50 lei; tom. IV (1982—1983), 1984, 192 p., 16,50 lei; tom. V (1983—1984), 1984, 182 p., 15 lei; tom. VI (1984), 1985, 176 p., 15 lei; tom. VII (1985), 1986, 224 p., 19 lei; tom. VIII (1986), 1987, 262 p., 21 lei.
- ION COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte**, 1985, 174 p., 17 lei.
- * * **Studii clasice**, tom. XXIII, 1985, 160 p., 15,50 lei; tom. XXIV, 1986, 186 p., 17 lei; tom. XXV, 1988, 176 p., 17,50 lei.
- MIOARA AVRAM, **Gramatica pentru toți**, 1986, 416 p., 35 lei.
- * * **Analize de texte poetice. Antologie** (coordonator Ion Coteanu), 1986, 296 p., 28 lei.
- FLORIN MARCU și CONSTANT MANECA, **Dicționar de neologisme**, 1986, 1168 p., 165 lei.
- AL. GRAUR, **Pașină gramatică**, [vol. I], 1987, 224 p., 16 lei; vol. II, 1988, 368 p., 28 lei.
- AL. MAREȘ, **Filligramele hirtiei întrebuințate în țările române în secolul al XVI-lea**, 1987, 422 p., 1757 fig., 92 lei.
- TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, I. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil. Introducere de Gavril Istrate, 1987, 476 p., 53 lei.
- Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina**, vol. I, 1987, XXXIV + 286 p. + 420 p. (broșură), 322 lei.
- ION COTEANU, MARIUS SALA, **Etimologia și limba română. Principii și metode**, 1987, 160 p., 11,50 lei. Academia Republicii Socialiste România. Institutul de Lingvistică din București. **Dicționarul explicativ al limbii române. Supliment**, 1988, 198 p., 37 lei.

CL., ANUL XXXIII, NR. 2, P. 97—194, CLUJ-NAPOCA, 1988

